MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Araştırma ve Yayın Organıdır

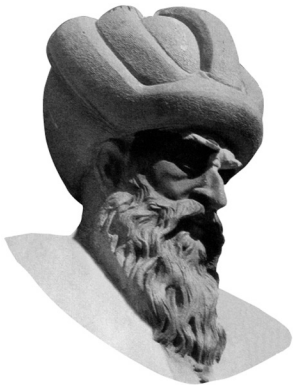
ISSN 1301- 2762

5 Büyük Üstat Mesajı ..... Rint AKYÜZ
7 Message from the Grand Master ..... Rint AKYÜZ
9 Spekülatif Masonluğun Britanya Adasında Gelişmesi Tesadüf müydü? II ..... Ufuk EGE
31 Bir Binadan Mabet Kurmak ..... Yavuz Selim AĞAOĞLU
40 Buhranlı Yılların Büyük Üstadı Mehmet Ali (Baba) ve Hakkı Şinasi (Paşa) ..... Kağan KALE
48 Haçlı Şövalyeler Doğu'da En çok Kimlerden Etkilendi? ..... A. Bilgin TURNALI
55 Batı ve Modern Batı Ezoterizmi'nde Okültizm ve Masonluk ..... A. Oktay GÜNDOĞDU
65 Evrenin Ulu Mimarı ..... Gökhan UZGÖREN
96 Aramızdan Ayrılanlar ..... MİMAR SİNAN
98 Mimar Sinan Dergisi Yazı Kabulü ve Yayın Kuralları ..... MİMAR SİNAN

YIL : 2022 NO : 187

MİMAR SİNAN

Gevşemeyin, endişe etmeyin.
İnancınız sağlamsa, mutlaka başarırsınız.
Şânı Yüce Kur'an (III: 139)

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
Araştırma ve Yayın Organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Adına
İmtiyaz Sahibi: BÜLENT AKKAN
Yazı İşlerini fiilen idare eden: ORHAN OKAY
DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.
ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR. ÜYELERİNE MAHSUSTUR. PARAYLA SATILMAZ.
ISSN 1301-2762

SAYI: 187 • Nuruziya Sokağı No:9 34430 Beyoğlu/İstanbul • **MART 2022**
Tel: 0212 251 26 50

5	Büyük Üstat Mesajı	Rint AKYÜZ
7	Message from the Grand Master	Rint AKYÜZ
9	Spekülatif Masonluğun Britanya Adasında Gelişmesi Tesadüf müydü? II	Ufuk EGE
31	Bir Binadan Mabet Kurmak	Yavuz Selim AĞAOĞLU
40	Buhranlı Yılların Büyük Üstadı Mehmet Ali (Baba) ve Hakkı Şinasi (Paşa)	Kağan KALE
48	Haçlı Şövalyeler Doğu'da En Çok Kimlerden Etkilendi?	A. Bilgin TURNALI
55	Batı ve Modern Batı Ezoterizmi'nde Okültizm ve Masonluk	A. Oktay GÜNDOĞDU
65	Evrenin Ulu Mimarı	Gökhan UZGÖREN
96	Aramızdan Ayrılanlar	MİMAR SİNAN
98	Mimar Sinan Dergisi Yazı Kabulü ve Yayın Kuralları	MİMAR SİNAN

Kapak Kompozisyonu: Şinasi BARUTÇU

Metro Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Yahya Kemal Beyatlı Caddesi No: 94 Begos 3. Bölge 35400 Buca / İZMİR
T: 0.232.290 33 11 F: 0.232.290 33 21

BÜYÜK ÜSTAT MESAJI

Sevgili Kardeşlerim,

Pandeminin, dünyayı ve dünya toplumunun tüm katmanlarını derinden etkilediği, sağlığımızın dışında tüm ezberlerimizi ve âdetlerimizi, hatta kişisel ve toplumsal psikolojimizi bozduğu bir gerçek. Ancak bence kurum olarak en çok etkilenenlerden birisi Büyük Locamız ve Masonluk oldu. Loca çalışmalarımıza bir buçuk yıl ara vermek zorunda kaldık. Her ne kadar 2021 Ekim ayında çalışmalarımıza başladıysak da, bu çalışmalar genellikle sadece uzun zamandır bekleyen bazı ufak idari sorunları çözmek amacıyla yapıldı. Ardından Aralık ayında Loca Seçimlerimizi yaptık. Ocak ayında da Görevli İsadlarımızı gerçekleştirdik. Şubat ayı da, Ocak ayında yapılamayan isadlar ve idari işlerle geçti. Yayınlanan gündemlere baktığımda Mart ayının da tekris, geçiş, yükseliş gibi idari ağırlıkta toplantılarla geçeceğini görüyorum.

Görünüş o ki, biz sonbaharda tatil dönüşüne kadar eski çalışma ritim ve düzenimizi yakalayamayacağız. Hal böyle olunca Masonik Eğitim açısından kaybettiğimiz süre iki buçuk yıla çıkıyor. Mesleğimizin ezoterizm temelli ve ancak loca çalışmaları sırasında öğrenilebilen, kavranabilen, içselleştirilebilen bir meslek olduğunu göz önüne alırsak, iki buçuk senelik aranın, Masonik Eğitim ve Öğretimin de iki buçuk sene durduğu anlamına geldiğini, bunun camiamızın tümünü etkilediğini, ama Çırak ve Kalfa Kardeşlerimizin daha fazla etkilendiğini aklımızdan

çıkartmamamız lazım. Dolayısıyla bu sene localarımızdan önceliği eğitime vermelerini isteyeceğim. Ben ve Büyük Görevliler Kurulundaki Kardeşlerim de elimizden gelen her türlü desteği vereceğiz. Amacımız Masonluğun kadim değerlerini her zamanki gibi tekrar hâkim kılmak, çalışmalarımızı bu değerlerin ışığında ve onlardan taviz vermeden yapmaktır.

Bu çerçevede, Büyük Görevliler Kurulu altında bir "Geçici Eğitim ve Öğretim Komisyonu" kurduk. Diğer komisyonlar gibi 5 kişiden oluşan bu komisyona, atanan başkan ve raportör kardeşlerimizin dışında, her üç vadimizdeki Eğitim Locaları Başkanları üyedir. Amacımız eğitim çalışmalarını ortak gündemle ve eşgüdüm içerisinde yürütebilmek. Büyük Hatip Kardeşimiz gece gündüz çalışarak, 28 Mayıs 2022 Cumartesi günü yapacağımız Genel Kurulumuz ve Büyük Loca Toplantısına sadece elzem olarak gördüğümüz tüzük değişiklikleri taslaklarını hazırlıyor. Bunların arasında Eğitim Locaları ve bahsettiğim komisyon ile ilgili değişiklikler de var. Bütün bu çalışmalar sistemin daha basit ve verimli çalışması amacıyla yapılıyor.

Dilerim planlanan değişiklikler, başta Masonik Eğitim ve Öğretim olmak üzere, gecikmeden yürürlüğe girer ve kaybettiğimiz seneleri telafi edebilmek için mesleğimize dört elle sarılırız.

Dilerim öyle olur.

Kardeş Sevgi ve Saygılarımla

Rint Akyüz
Büyük Üstat

MESSAGE FROM THE GRAND MASTER

Dear Brethren,

It is a plain reality that this pandemic has not only affected the whole world and all layers of the population, but has affected our recite, our customs and traditions as well as our personal and social psychology. I presume that the most effected institution is our Grand Lodge and Freemasonry. We had to make an interval in our meetings for a year and a half. Although we started our regular meetings from October 2021 onwards, these meetings were held to solve certain administrative problems. Afterwards, in December, we achieved our Lodge elections and in January we realized our Installation Ceremonies. In February we continued with the Installation Ceremonies and some further administrative meetings. When I check the agendas issued by the Lodges, I see that the month of March meetings will continue with Initiation and Exaltation ceremonies. It is my prediction that it is very difficult for us to catch our old regular working rhythm and array earlier than Autumn after the summer recess. Within this context, the time we have lost in terms of masonic education prolongs to two years and a half. When we consider that our craft is based on esoterism and is a teaching which can only be learned, apprehended and embraced during Lodge meetings, it is obvious that our masonic teachings have stopped for two and a half years and this has mostly affected our Entered Apprentice and Fellowcraft brethren. Therefore, for this year I will ask our Officers to direct their priorities to masonic education and as Grand Officers we shall grant our full support in this respect. Our purpose here is to reassert the ancient values of Freemasonry and achieve our labors under the light of these values without any compromise.

In this context, we have established a "Temporary Education and Training Commission" by the board of our Grand Officers. This commission consists of 5 members; a President, a rapporteur and 3 Worshipful Masters of our three Lodges of Instruction of our valleys, as members. Our purpose

here is to continue our educative studies with common agendas under coordination. Our Grand Orator brother is running a heavy schedule to finalize the drafts of certain necessary changes in our By-laws for our General Assembly to be presented to Grand Lodge Meeting to be held on Saturday, 28th of May 2022. Among them are some changes in the Lodges of Instruction as well as the commission I have mentioned. All these endeavors are directed to a simpler but a more effective system. I wish that these planned alterations, in majority in the area of masonic education and training will come into force without further delay so that we shall spend all our efforts to compensate the lost years of our craft.

So mote it be.

Fraternal regards,

Rint Akyüz
Grand Master

SPEKÜLATİF MASONLUĞUN BRİTANYA ADASINDA GELİŞMESİ TESADÜF MÜYDÜ? II

Ufuk EGE

The first part of this study was published at the previous issue of the Mimar Sinan Journal, No 186, 2021. The first part of this study analyzed the historical paths of the birth of Bourgeoisie class at the British Island and the footprints of the birth of capitalist production system at the European continent between the 11th and 17th century. The second part of this study is the following chapters published in this issue, No 187, 2021.

In the second part of the study, we analyze the intersecting paths of the British Bourgeoisie class and Speculative Masonry of the British Island under the Union of Great Britain while about to seizing the leadership of capitalist system of the world and becoming the undisputed unique power of the world. In order to reach that ultimate target, the Union of Great Britain encouraged British Bourgeoisie to be united under one roof which would be Speculative Masonry. Afterwards, Speculative Masonry of the British Island intended to embrace all Bourgeoisie of the World without making any discrimination and helped the Union of Great Britain in all over the world to reach the ultimate target, that was the ultimate economic and political power of the world in the capitalist production system. At the second part of this study, we present the historical development of Operative Masonry and the story of Speculative Masonry at the Union of Great Britain before the 18th century; and finally, we discuss simultaneous emergences of the British Imperial System and the supra-nationalist British Speculative Masonry in the world during the 18th century. In the last chapter of the second part of this study, the bibliography of the whole study is presented.

Bölüm 4:

Britanya Adasında Operatif Masonluğun Tarihi ve Spekülatif Masonluğun Gelişimi

Britanya Adasındaki Protestan Girişimci Burjuva hareketi, örgütlü olmanın ve kolektif hareket edebilmenin önemini Glorious Revolution[1] ile kavradılar. Ortak bir çatı altında birlikte hareket ederek sadece Britanya Adasının değil küresel dünyanın yönetimini de ele geçirmenin mümkün olabileceğini fark ettiler. Beklenilen fırsat, kısa süre sonra Utrecht Barış Anlaşması ile kapılarını çalacaktı. Büyük Britanya Birliği siyasi ve ekonomik sınırlarını hızla genişletmeye 1713 Utrecht Barış Anlaşması ile başladı. Büyük Britanya Birliği içinde çok uluslu ve farklı inançlara mensup Girişimci Burjuvazinin de bu sürece ayak uydurması ve küresel bir güç olmak için tekrar yapılanması gerekmekteydi. Rakip ülkelerin Burjuvazisine karşı tek ve ortak bir çatı altında örgütlenmesi ve kolektif çalışması için gerekli koşulların ve mutabakatın ivedi olarak sağlanması da gerekmekteydi. Kadim tarihlere uzanan geçmişi ile Operatif Mason Localarının neredeyse tamamı o dönemlerde mali ve idari kaos içinde bulunuyordu. Ancak, bir önceki yüzyılda bazı Operatif Localaların içinde tohumları ekilmiş Spekülatif Mason hareketinin çok uluslu ve farklı inançlara mensup Britanya Girişimci Burjuvazine bu süreçte çatı oluşturması, tarihsel bir rastlantı mıydı ve zorunluluk muydu sorusu bu çalışmanın yanıt vermeye çalıştığı bir sorudur. Bu sorunun yanıtını vermeden önce Britanya Adasının politik ekonomi tarihini ve bu tarihlerin bu çalışma açısından dönüm noktalarını kısaca tekrar ele alacağız. Ardından da bu tarihsel perspektiften Britanya Adasında Operatif ve Spekülatif Mason tarihleri ile gelişimlerini tartışacağız.

I. Elizabeth dönemi sonrasında Britanya Adasını sosyal, ekonomik ve politik olarak dönüştüren ikinci dönüm noktası da Westphalia Barış Anlaşması idi. Westphalia Barışı ile birlikte Avrupalı İmparatorluklar, Ulusal Girişimci Burjuvazilerinin liderliğinde Ulus Devlet yönetim sistemine doğru evirilmeye başladı. İngiltere ve Birleşik Eyaletlerin ardından Rusya, Prusya, Fransa gibi ülkeler, kolektif hareket eden Ulusal Girişimci Burjuvazisini güçlendirerek, tüm Avrupa'yı saracak Ticaret ve Üretim Devrimi sürecine katıldı. Ülkelerin Ulusal Girişimci Burjuvazisi, küresel seviyede ticaret yaparken, bir yandan da hem uluslararası bir örgüt, hem de ulusal bir sınıf olma sürecine girdi. Ancak,

1 Glorius Revolution (Şanlı Devrim). 1688 Devrimi olarak da bilinen, İngiltere Kralı II. James'in, Hollanda Genel Valisi III. Wilhelm tarafından tahtından indirilmesi; Britanya Adasının işgali; III. Wilhelm'in karısı II. Mary ile birlikte İngiltere, İskoçya ve İrlanda Krallığını üstlenmesi ve ardından gelen süreçte İngiltere›de hâlâ yürürlükte olan meşrutiyet sistemin temellerinin atılması hadiseleridir.
Hollanda Genel Valisi III. Wilhelm, İngiliz Ayânın daveti üzerine ordusu ve donanması ile İngiltere'ye çıktı ve aynı zamanda kayınpederi de olan II. James'i tahttan azletti. II. James'in kızı, karısı II. Mary ile birlikte Büyük Britanya İmparatorluğu tahtına oturdular. Muhteşem Devrim'in ardından İngiltere Parlamentosu, "Bill of Rights (Hakların belgesi)" ismi verilen bir kanun çıkarttı. Böylelikle, İngiltere Krallığı'nın kilise taassubu ve kral istibdadı ile yönetilmesine son verilmiş, İngiltere Krallığı yeniden "Anayasal Monarşi" ya da "Meşrutiyet" düzenine dönmüş ve bu düzen, anayasa ile de korumaya alınmıştır.

çeşitli ülkelerin bu Girişimci Burjuvazisi, küresel ticarette ulusal olduğu kadar, uluslararası örgütlü olmanın da önemini fark etti ve hem ulusal, hem de uluslararası örgütler ile sosyal derneklere dâhil olmaya başladılar. Öte yandan, Avrupa'da çeşitli şehirlerdeki birçok meslek loncası hâlâ varlığını sürdürse de, birçok ülkede yüzyıl önceki siyasi ve ekonomik önemlerini kaybetmişlerdi. Ancak, 17. yüzyıldan itibaren tüccarların ve sanayicilerin de dâhil olduğu bazı meslek loncaları ile özel, imtiyazlı sosyal dernekler, toplumsal siyaset ve ülke ekonomisi açısından oldukça aktif görevler yürütmeye başlamışlardı. Fakat hiçbir Avrupa Ülkesinde devletin ve toplumun nezdinde aralarında Operatif Mason Locaların da olduğu hiçbir mesleki örgütlenme ya da özel, imtiyazlı sosyal dernek ne politika yapıcılıkta, ne de ekonomide öncü bir statü henüz kazanamamıştı. Diğer yandan, hem mesleki örgütlenme, hem de sosyal dernek özelliklerini bir çatıda toplayan hem ulusal, hem de uluslararası üyelerinin de olduğu bir Girişimci Burjuva örgütlenmesi için bazı ülkelerde alt yapı hazırlıkları çoktan başlamıştı.

Westphalia Barışı'nın ve İngiltere İç Savaşının hemen ardından İngiltere'nin yönetimine el koyan Püritan lider Cromwell, Kabotaj Kanunu (Navigation Act, 1651) gibi bazı uygulamalar ile İngiltere'nin kolonilerini ulus devlet egemenliğine her açıdan dâhil etti ve radikal ulusal ekonomi politikalarını uygulamaya geçirdi. Ulusal Girişimci Burjuvazinin kontrolünde bulunan İngiliz anonim ve komandit şirketleri, ulus devletin siyasi ve askeri koruması altında sadece kolonilerinde değil, tüm dünya üzerinde ticaret yapmaya başladı. İspanya, Fransa ve hatta Birleşik Eyaletler kendi egemenlik alanlarında dahi, bu saldırgan ve yayılmacı İngiliz Girişimci Burjuvazisine karşı tutum aldıklarında, İngiliz korsanlarından saldırgan karşılık görüyorlar ve bu ülkeler, zaman zaman İngiliz Kraliyet Donanması ile bölgesel savaşlara giriyorlardı. İngiltere'nin bu yayılmacı ve küresel güç olma stratejisi sürdürülürken, İngiliz Burjuvazisi ile askerleri deniz aşırı bölgelerde çoğu zaman beraber hareket ediyor ve hatta beraber savaşıyorlardı.

İngiltere'nin bu yayılmacı politikası sonucu rakip ülkeler, Kuzey Amerika'daki, özellikle İspanyol kolonilerinin ve ticaretinin kontrolünü İngilizlere 1660'lı yıllarda terk etmeye başladılar. Aynı yıllarda, William of Orange'ın liderliğinde Katolik Fransa'ya karşı Avrupa'da oluşturulan koalisyona stratejik olarak katılan İngiltere, bu koalisyon savaşlarının da yardımıyla 1713 Utrecht Barış Anlaşması'na kadar Atlantik Okyanusu boyunca hem Fransa'dan, hem İspanya'dan istediğini almış oldu. 1713 Utrecht Barış Anlaşması ile Büyük Britanya Birliği, Kuzey Amerika'daki diğer ülkelerin kolonileri ve Atlantik ticareti üzerinde üstünlük sağlamış oldu. Bir yüzyıl sonra da İngiliz ulus devleti ve Girişimci Burjuvazisi, kendisine küresel seviyede rakip olan Fransa'dan ve önceki küresel güç Birleşik Eyaletlerden Uzak Asya ve Pasifik koloni ticaretinin kontrolünü almış olacak ve tartışmasız küresel siyasi ve ekonomik güç olacaktı.

Diğer yandan, Birleşik Eyaletlerin siyasi ve ekonomik gücünden yararlanıp Glorious Revolution adı verilen iç savaşa giren ve bu iç savaşın sonunda İngiltere tahtına geçen

III. William (William of Orange), I. Elizabeth ile başlatılan İngiltere'nin toplumsal, ekonomik ve siyasi dönüşümünü geri dönülmez bir şekilde devam etmesini sağlayan son detayları da Kraliçe II. Mary ile birlikte gerçekleştirdi. III. William'ın ardından Kraliçe Anne (1702-1714), Honoverians olarak bilinen I. George (1714-1727) ve II. George (1727-1760) Büyük Britanya Birliğinin tahtına geçti. Kraliçe Anne ve Hannover aile üyelerinin Britanya Birliğinin tahtına geçtikten sonra siyaseten iki ortak özellikleri vardı: Bunlardın ilki, Monarşi üyelerinin hepsi Protestan mezhebine inanan ve Avrupa'da Katolik yayılmacılığına karşı mücadele veren ailelerden geliyorlardı. Ayrıca, kendileri de öyleydi. İkincisi de 1707 yılında oluşturulan Büyük Britanya Birliğinin siyasi ve ekonomi yönetimi büyük ölçüde Parlamentoya devredilmişti ve tahta geçenler sadece Protestan danışmanları aracılığıyla devlet yönetimine katılıyorlardı. III. William ile başlayıp 1760'lı yılların başına kadar İngiltere'yi küresel liderliğe taşıyan Büyük Britanya Birliğinin Kral ve Kraliçeleri, Britanya Birliğini özgürlüklerin ve yasaların hâkim olduğu bir ulus devlet haline getirdiler. Ancak, Büyük Britanya Birliğinin bu zaferi, aslında, örgütlü, kolektif hareket eden İngiliz Ulusal Girişimci Burjuvazisinin uzun soluklu ve sabırlı çalışmalarının sonucu elde edilmişti.

Büyük Britanya Birliği, küresel güç olma yolunda emin adımlarla ilerlerken, uluslarüstü Girişimci Burjuvazisinin bu örgütlü sürece girmesi tesadüf değildi ve bu örgütün hikâyesi de İskoçya ve İngiltere'deki Operatif ve erken Spekülatif Mason Locaları ile ilişkiliydi. Ancak, Girişimci Burjuva örgütlenmesi olan Britanya Spekülatif Mason hareketinin hikâyesine başlamadan önce, tarihsel bir bakış açısı ile İskoçya ve İngiltere'deki Operatif Masonluğun geçmişini incelemek gerekmektedir.

Robert Freke Gould'un (1883a; 1883b; 1906a; 1906b; 1936a; 1936b) ansiklopedik çalışmalarının birinci ve ikinci ciltlerinde değindiği gibi Britanya Adasında Operatif Masonluk geleneği İskoçya'da kurumsallaşmıştır. Diğer yandan, Heredom Dergisinde yayınlanan Scanlan'ın (2003) çalışması, Gould'un bu saptamasına katılırken, Britanya Adasının Operatif Masonluk geleneğinin tarihini 12. yüzyıla kadar geriye taşımaktadır. Prescott (2008), Britanya Adasındaki Operatif Masonluğun tarihini 15. yüzyılda yayımlanan Regius and Cooke El Yazmalarına göre 10. yüzyılda hüküm süren İngiltere Kralı Athelstan'a dönemine kadar dayandığını belirtirken, bu konuda bilimsel bir kanıt olmadığını da vurgulamaktadır. Hatta bu belgenin daha çok manupülatif bir icat olduğu ve 15. yüzyıl İngiltere'sinde yaşamış olan taş ustalarının, kara veba salgınından sonra artan ücretlerini düşürmek için çıkarılmış olan emek yasalarından kendilerini korumak üzere uydurmuş oldukları da düşünülmektedir.

Scanlan (2003), 1165 yılında bir ticari ödeme sırasında Fransızca bir kelimeden (maszun) türetildiği düşünülen mazoni (Mason) kelimesinin yazıldığını; bu kelimenin aslında caementarius kelimesiyle ilintili olduğuna ve caementarius kelimesinin de o dönemlerde stone hewer (taş yontucusu) ve sculptores lapidum liberorum (sculptures of free stone:

özgür taşın heykeltıraşı) yerine kullanıldığını vurgulamaktadır. Diğer yandan, Prescott (2008), Freemason kelimesinin Britanya Adasında resmi olarak ilk defa 1325 yılında bir adli olayın konusu anlatılırken, bir adamın mesleğini işaret etmek için kullanıldığını da belirtmektedir.

Britanya Adasında Masonluğun tarihi veya Mason kelimesi ilk ne zaman ve nerede kullanıldığı konusu üzerine tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Ancak, Freemasonry kelimesinin aslında freestone (özgür taş) kelimesinden türediği düşünülmektedir (Scanlan, 2003). Orta Çağ'da kullanılan Ashlar (yontulmuş dört köşe yapıtaşlarını yapanlar) kelimesinden sonra kullanılan freestone, kumtaşı ve kireçtaşları için kullanılan bir kelimedir ve kolayca şekil verilebilen bu taşları düzgünce, şekillendirerek yontan ustalara da zamanla Freemasonry denildiği vurgulanmaktadır. Diğer yandan, Gould'un History of Freemasonry Cilt 1 (1883a) çalışmasında 13. yüzyılda france petre (free stone) kelimesinin bazı belgelerde kullanıldığı ve bu kelimenin aynı yüzyılda franca petra olarak değişime uğrayarak free stone (özgür taş yontucuları) için kullanıldığı belirtilmektedir.

14. yüzyılda bazı belgelerde Yunancadan türetilen lathomi (stone cutter; taş yontan ve işleyen) kelimesinin de kullanıldığı saptanmıştır. Aynı yüzyılda Fransızca masonne kelimesinin de pere frannche (of free stone) kelimeleri ile birlikte kullanıldığı belgelerin olduğu ve resmi olarak yayınlanmış The Ordinance of Labourers yönergesinde Latince cementarii sic libere petre (hewer of free stone; özgür taşın yontucuları) olarak da isimlendirilen bölümlerin olduğu bilinmektedir. Aynı dönemde aşırı yükselen emek ücretlerini kontrol etmek ve hatta düşürmek için ilan edilen The Statue of Labourers yönergesinde the mason hewers'ı (mason yontucularını) ifade etmek için mestre mason de franche pere (master mason of free stone) tamlaması kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu yüzyılda gerçekleşen bazı mahkeme kayıtlarında mimari işlerle uğraşan bazı kişilerin kendilerini Master of Masons (Masonların Üstadı veya Ustası) olarak tanımladıkları ve aynı meslek grubunda yer alan bazı kişilere de unskilled layers veya unskilled setters (acemi dökücüler, tabakalaştıranlar veya acemi yerleştirenler) olarak adlandırdıkları görülmektedir. Scanlan'in (2003) çalışmasında belirtildiği 14. yüzyılda yaşayan Britanya Adası Masonlarının (taş yontucularının) kendi aralarında bir hiyerarşik yapılanmaya gittiği anlaşılmaktadır. Bu hiyerarşik yapıda free stone hewers (özgür taşın yontucuları) olarak tanımlananlar, mimari alanda taşı düzgünce yontan Üstat Masonlar olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, layers veya setters olarak adlandırılanlar da, mimari alanda işe yeni başlayan çıraklar olduğu görülmektedir. Hatta bu dönemde Mason ve Freemason olarak iki farklı meslek loncasının da bir süre var olduğu saptanmıştır. Berman (2014) ve Prescott (2008) çalışmalarında belirtildiği gibi, 14. yüzyılda yukarıda belirtilen Mason Loncaları içinde zenginler ile fakirler veya işverenler ve iş arayanlar olarak sınıfsal ayrışmalar da göze çarpmaktadır.

Scanlan'in (2003) araştırmasında yer alan bilgiler ışığında freemason ifadesindeki free kelimesinin gerçekte özgür seyahat edebilenlerden gelmediğini; çünkü 14. yüzyıl ile 16. yüzyıl ortasına kadarki dönemde kayıtlı tüm diğer meslek localarındaki üyelerin tamamının bölgeler arası özgürce seyahat etme hakkına sahip olduğuna işaret edilmektedir. Bu free (özgür) kelimesinin de yukarıda belirtildiği gibi freestone adı verilen kumtaşı ve kireçtaşları için kullanıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, freemasonry ifadesinin freestone (düzgünce ve şekil verilerek yontulabilen taşlar) tamlamasından evrildiği öne sürülmektedir.

16. yüzyıl ortasına gelindiğinde taş ustası, heykeltıraş, oymacı, ressam Üstatlarının da Britanya Adasındaki Freestone Mason Loncalarına üye olabildikleri görülmektedir. Scanlan'in (2003) çalışmasındaki araştırma sonuçlarına göre özellikle, İskoçya'da kayıtlı loncalarda bu çeşitliliğin dikkat çekici olduğu anlaşılmaktadır. Bu gerçek ışığında İskoçya'nın Freestone Mason Loncalarının sadece bir alanda uzman olan ustaları değil, ama aynı sektörde iş yapan farklı alanda uzmanlaşan ustaları da üye olarak kabul ettiği ve bu değişimle ileride Spekülatif Mason geleneğinin de önünün açıldığı iddia edilmektedir. Bu çeşitliliğin nedeni de ekonomik sebeplerden kaynaklanmış olabilir; çünkü Freestone Mason Loncaları üyelerinin Orta Çağ boyunca yoğun olarak çalıştıkları dinsel bina yapımları, 16. yüzyıl ortasında neredeyse durma noktasına gelmiş ve bu loncanın üyeleri, zengin tüccarlar ve aristokratlar için çeşitli binalar inşa etme sürecine girmişlerdi. Bu yüksek maliyetli binaların en kısa sürede ve en mükemmel şekilde yapılması için de, inşaat sektörünün çeşitli alanlarında uzmanlaşmış ustalara ihtiyaç duyulmuştu.

16. yüzyıl sonlarına gelindiğinde, Freestone Mason Loncalarının İskoçya'da hem sayısal olarak arttığı, hem de iç işleyişinin düzeni açısından kurumsallaşma ihtiyacının doğduğu gündeme gelmiştir. Stevenson'ın (1988 ve 2011) çalışmalarında belirtildiği gibi, 1598 yılında İskoç Kralı VI. James himayesinde çalışan William Schaw, İskoç Freestone Mason Loncalarının kurumsal işleyişini düzenleyen Code of Statutes adı verilen ve daha sonra Old Charges olarak anılacak olan bir dizi yönerge çıkarmıştır. Bu yönergeler bugün birçok ülkede işlevsel halde bulunan Spekülatif Mason Localarının tören ve ritüellerin temelini de oluşturmaktadır. Stevenson'ın (2011) çalışmasında vurgulandığı gibi, 16. yüzyıl sonlarında William Schaw'ı bu reform sürecine götüren nedenler araştırıldığında, İskoç Mason Localarının Katolik öğelerden uzaklaştırıp Protestan geleneğine yaklaştırılarak, hem Localar arasındaki ilişkiyi kardeşçe hale getirmek, hem de zengin tüccar ve aristokratların artan malikâne ve bina ihtiyaçlarını kurumsal, kayıtlı sosyal ve mesleki yapı içinde işleyen bir örgütlenme ile karşılamak amaçlanmaktadır. William Schaw'ın bu yönergeleri ve kuralları, 18. yüzyıl başına kadar İskoçya ve İngiltere'deki birçok Operatif Mason Locası tarafından uygulamaya alındığı bilinmektedir. Her ne kadar Stevenson'ın çalışmalarında "Schaw'ın radikal reformu sadece stonemason'ların (taş ustalarının) üye olduğu Operatif Mason Loca geleneğini oluşturmuştur," olarak yazılsa da, gerçekte Loca üyeleri sadece taş ustalarından değil, yukarıda belirtilen farklı uzmanlıklardan gelen

ustalardan oluşmaktaydı. Bu farklı mesleklerden gelen üyeler, gelecekte Spekülatif Mason Localarına ilham verecekti.

Gould'un History of Freemasonry Cilt 2 (1883b) çalışmasında 17. yüzyıl Britanya Adasının Operatif Mason Localarının, yılda 4 defa ve mevsim geçişlerinin gerçekleştiği günlere yakın zamanlarda toplandığı ve bu geleneğin eski çağlara kadar uzandığı vurgulanmaktadır. Yaz mevsimine geçiş toplantılarında Localaran yöneticileri seçilmektedir. 17. yüzyılın başında Britanya'nın belirli şehirlerinde ya Freemasons ya da Freestone Mason olarak bilinen Localaran halen işlevsel olduğu saptanmıştır (Williams, 1935). Chariton'ın (2008) çalışmasında İskoç Operatif Mason Locaları, meslek dışı üyeler kabul ederek, Spekülatif Masonluğun temelini 16. yüzyıl içinde attıkları belirtilmektedir. Diğer yandan, Conder (2015), 1620'de Operatif Mason Localarının içinde meslek dışı üyelerin belirli bir ücret karşılığında üye olduklarına dair bazı belgelerin olduğunu vurgulamakta ve Londra'da bulunan Worshipful Company of Freemasons'ın kayıtlarında bulunan altı üyeye işaret etmektedir. Scanlan (2003), 18. yüzyıl başında Spekülatif Mason Localarının Londra'da resmi olarak kurulduğu günlerde ilk üye olanlar arasında bulunan Elias Ashmole'un 1638 yılında Durham şehrindeki Masonluğa ilk kabul edildiği Locadaki üye yapısının İskoçya'daki gibi farklı alanlarda uzmanlaşan ustalardan oluştuğunu ve hatta aralarında Ashmole gibi belirli bir ücret karşılığında Locaya üye olan meslek dışı üyelerin bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, aynı dönemde Lancashire'deki Mason Locası'nın da benzer uygulamalar ile meslek dışı üyelerin kabul edildiğini vurgulamaktadır. Diğer bir deyişle, 17. yüzyılın ilk yarısında Britanya Adasının bazı Operatif Mason Locaları içinde bu tür uygulamaların sayısı az bile olsa, meslek dışı üyelerin var olduğu ve bu tür üyelik uygulamalarının da Spekülatif Masonluğun öncüleri olduğu düşünülmektedir.

Diğer yandan, 17. yüzyılın ilk yarısında mesleği Freestone Mason olan işverenler ve gerçek mesleği farklı bir iş dalında olan bazı varlıklı kişiler, hem mesleki ayrıcalıklarının parasal olarak azalmasına tepki göstermek, hem de kendilerini Loca içinde daha ayrıcalıklı duruma getirmek için, diğer Mason Localarının karşısına önce The Company of Freemasons, sonra da ismini değiştirerek The London Company of Masons'u kurdular (Scanlan, 2003).

Stevenson (1990) çalışmasında meslek üyelerinin dışında farklı mesleklerden üye bulunduran The London Company of Masons'un içinde, kendilerini Acception (Kabul Olanlar veya Kabul Edilenler) olarak isimlendiren bir grubu işaret etmektedir. Acception grubunun Londra'da geleneksel Operatif Mason yapısından daha farklı ve ayrı bir Mason topluluğu oluşturdukları belirtilmektedir. Kısa bir süre içinde de Acception grubunun The London Company of Masons'a hâkim olduğu bildirilmektedir (Scanlan, 2003).

Bu Mason Locası'nda Elias Ashmole gibi meslek dışı kişiler, üye olarak yer alırken, babası Acception grubunun üyesi olması sebebiyle belirli bir ücret karşılığında üyelik hakkı kazananlar da bulunmaktaydı (Smith, 1960). Acception üyeleri, belirli bir mekânda

toplanıp ritüellerini tamamladıktan hemen sonra aşırı pahalı bir ücret karşılığında hep birlikte akşam yemeği yemeyi gelenek haline getirmişlerdi (Conder, 1896). Spekülatif Mason Localarının bazı törenleri ve ritüelleri, Acception grubundan esinlenildiği de bilinen bir gerçekti (Hamill, 1986). Londra'da örgütlenmiş olan bu Acception grubunun 18. yüzyılın başında resmileşen Spekülatif Mason Localarının öncü kurumsal örneği olduğu düşünülmektedir. Hatta Acception benzeri grupların ve üyelerinin sayıları zaman içinde farklı Operatif Mason Locaları içinde çoğalarak, bu üyelerin Britanya Adasındaki Spekülatif Mason Localarının resmi kuruluşunda ve yaygınlaşmasında aktif rol aldıkları anlaşılmaktadır (Vibert, 1923; Scanlan, 2003).

Acception grubu, ülkenin ekonomik durumu sebebiyle 17. yüzyıl ortalarına doğru üye etkinliklerini yavaşlattı; ancak, iç savaş sonrası II. Charles'in tahta geçmesi ile 1660'lı yıllarda yeni üyeleriyle etkinliklerini tekrar hızlandırdı. Ashmole'a göre iç savaştan sonra Acception grubu, düzenli toplantıların yapıldığı; yeni üyelerin kabul edildiği ve Loca içi yönetiminde ve üyeler arasında belirli bir hiyerarşinin bulunduğu, hem sosyal bir dernek, hem de Masonik bir örgüt olmuştu (Scanlan, 2003).

Knoop, Jones ve Hamer'in (1997) vurguladığı gibi, 17. yüzyılın sonlarına doğru, İngiltere'deki Operatif Mason Localarının içinde Acception grubuna benzer toplulukların çoğaldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, 17. yüzyılın sonları itibariyle gelirleri azalmaya başlayan Londra'daki Operatif Mason Locaları arasındaki sürtüşmeler daha da yoğunlaşmış ve Katolik yanlısı II. James'in körüklemesi ile bu sürtüşmeler daha da alevlenmişti. Prescott'un (2008) saptamasına göre İngiltere'de 1701 yılında mesleki gruplar arasında en az üyeye sahip Operatif Mason Localarının olduğu ve özellikle, meslekten gelen çoğu Loca üyesinin mali durumunun çok iç açıcı olmadığı anlaşılmaktadır.

Stevenson'ın (2002) Heredom Dergisinde belirttiği gibi 17. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen Glorious Revolution (1688-1689), İskoçya'nın sosyal ve politik yapısını da derinden etkilemiştir. Glorious Revolution sırasında İskoç Presbiteryenler, en başından beri William of Orange'a destek vermiştir. Ancak, Britanyalı Katolikler, I. Charles'ın idamından (1649) İskoç Presbiteryenleri kısmen sorumlu tutmuşlardır. Her ne kadar muhafazakâr İskoç Episkopalyanlar ile İngiliz Anglikan Kilisesi desteğini almış olan liberal İskoç Presbiteryenler arasında iktidar çatışması olsa da, hepsinin Protestan mezhebinin birer parçası olması sebebiyle birleştikleri ortak payda, Katolik Kilisesinin Britanya Adası üzerindeki etkisini olabildiğince en aza indirmekti. Bu ortak payda, I. James'in atmış olduğu temeller üzerinden İskoç ve İngiliz Protestanlarını Glorious Revolution ile birlikte siyaseten tam anlamıyla birleştirdi ve birçok siyasi manevrada beraber hareket etmelerini sağladı. İskoç Presbiteryenlerin arasında Operatif Mason Localarına üye çok sayıda aristokrat ve Girişimci Burjuva bulunmaktaydı ve bunların lider konumda olanlarının bir kısmı da Glorious Revolution sonrasında Londra'da siyaset yapmaya başlamıştı. Bu dönem içinde Britanya Adasındaki Masonik yapılanma zaman

zaman bu tür siyasi çekişmelerin arasında kaldı. Britanya Masonik hareketi, Glorious Revolution sonrasında İskoç Masonik hareketinin de desteği ile tekrar canlansa da, 1715-1716 Jacobit ayaklanmasına kadar dikkatli bir siyasi strateji izledi.

Dikkat edilirse, 17. yüzyıl boyunca Britanya Adasındaki Masonik hareket ile Britanyalı Girişimci Burjuvazinin mücadele sürecinde önemli paralellikler görülmektedir. Bunun nedeni ise, bu yüzyıldaki Britanya Masonik hareketinin içinde önemli sayıda Ulusal Girişimci Burjuvaziyi temsil eden üyelerin olması ve bu üyelerin hem politik, hem de ekonomik çıkarları ile o dönemdeki Masonik hareketin hedeflerinin büyük ölçüde çakışmasıydı. Britanya Adasında hem kapitalist tarzda üretimi ve ticareti yerleştirmek, hem de küresel kapitalizmin lideri olmak için ekonomik, politik ve sosyal ağlar dâhil olmak üzere, Britanya'nın yeni sömürgelerinde gerekli alt yapıları oluşturmak kaçınılmazdı.

Bu alt yapılardan biri, 1707 yılında Galler, İskoçya ve İngiltere'nin ortak bir çatı altında birleşip Büyük Britanya Birliğini oluşturmasıydı. Diğer bir deyişle, Britanya Adasındaki Girişimci Burjuvaziyi tek bayrak altında ve tek amaç doğrultusunda birleştirmekti. Utrecht Barış Anlaşması sonucunda Büyük Britanya Birliği, Kuzey Amerika'nın ve Atlantik ticaretinin kontrolünü tamamen eline almak için öne çıktı. Ayrıca, Utrecht Anlaşması ile Küresel Burjuvazinin özgür ticaret ve özel mülkiyet hakları, birçok ülke tarafından kabul edildi. Ancak, birçok ülkenin Ulusal Burjuvazisi henüz örgütlü ve kolektif hareket edemezken, Britanyalı Burjuvazi uzun süre önce örgütlü ve ulusal kimliğiyle ortaya çıkmıştı. Fakat Büyük Britanya Birliğinin Burjuvazisi, küresel bir güç olmak için tekrar yapılanması ve örgütlü, kolektif hareket etmesi gerekiyordu. 1713 Utrecht Barış Anlaşması ve 1715-1716 Jacobit Ayaklanması, Büyük Britanya Birliği içinde çok uluslu ve farklı inançlara mensup Burjuvaziyi tek ve ortak bir çatı altında örgütlenmesi ve kolektif çalışması için gerekli nedenleri verdi ve uygun koşulları oluşturdu. Sırada Britanya Adasındaki bu çok uluslu ve farklı inançları olan Burjuvazinin tamamını kapsayan ortak çatının yerini ve koşullarını, ivedi olarak belirlemek gerekmekteydi. Büyük Britanya Birliğinin Ulusal Girişimci Burjuvazisini ve askerlerini kapsayacak bu tek ve ortak çatı, Spekülatif Mason hareketinin önderliğinde kısa süre içinde oluşturulacaktı.

Bölüm 5:

Büyük Britanya Birliği ve Spekülatif Mason Hareketi

Scanlan'ın (2003) Heredom Dergisi'nde belirttiği gibi, 1717 yılında bazı Mason Localarının birleşmesiyle ya da Sommers ve Berman (2018) tartışmasında yer aldığı gibi, 1721 yılında Büyük Üstadın seçilmesiyle kurulmuş olan London Grand Lodge'ın (Londra Büyük Locasının) hangi yıl kurulmuş olursa olsun finansal ve politik kaygılar sebebiyle kurulduğu düşünülmektedir; çünkü aralarında Operatif Mason Localarının da olduğu bazı meslek loncalarına 1670 yılında Londra'nın bazı binalarının inşası için verilmiş ve 47 yıl

sürmüş olan bu ayrıcalık, 1716 yılının sonbaharında sona ermişti. Hemen yeni bina yapım işleri de bulamayan bu loncalar, ciddi bir ekonomik krize girmek üzereydiler.

Conder (1896) ile Hamill ve Robert'ın (1992) belirttikleri gibi, Acception grubu benzeri meslek dışı üyeler aracılığıyla iş fırsatları ve nakit para akışı sağlanabileceği düşüncesi, zaten o yıllarda bazı Operatif Mason Localarında konuşulmaktaydı. Hatta bu tür yeni üyelik sistemini uygulayarak Operatif Mason Localarının azalan gelirlerini telafi etme konusu, bazı Mason Localarının toplantılarında da dile getirilmekteydi. Londra'nın bazı Operatif Mason Locaları, üye ve yönetim açısından önemli değişim ve dönüşümlerin arifesindeydiler. Ancak, Britanya Adasının içinde bulunduğu siyasi karışıklıklar, bu Mason Localarının değişim ve dönüşümünün önündeki en önemli engellerden biriydi.

1700'lerin başında Britanya Adasında farklı ulusların ve farklı mezheplerin birbirleri arasında güç çatışmaları ve çıkar koalisyonları görülmekteydi. Berman'ın (2014) detaylı çalışmasında belirttiği gibi, Fransa'dan kaçan ve sayıları 100 bine ulaşan Protestan Hueguenotların çoğu Londra'da yaşıyordu. Bu Protestan Hueguenotların önemli bir bölümü, Londra Burjuvazisine katılmıştı ve Britanya Adasında Katolik yapılanmasına karşı net tavır sergiliyorlardı. Bunun yanında, Gould'un History of Freemasonry Cilt 2 (1883b) çalışmasında vurguladığı gibi, Glorious Revolution sonrasında kaderlerini Protestan Hannover yönetimine bağlamış İskoç aristokrasisi ve Burjuvazisi de Protestan Hueguenotlarınkine benzer bir politik tavır içindeydi. İngiliz Anglikanlar ile çeşitli Protestan Mezhepler, Londra kenti içinde etki alanı yaratma peşindeydiler ve Katolik Mezhebine karşı çoğunlukla ortak hareket ediyorlardı. Ayrıca, Protestan Hannover Ailesi de küresel ekonominin iki büyük ülkesi konumundaki Birleşik Eyaletler ve Büyük Britanya Birliğinin yönetimini kontrol ederek, Protestan Mezhebinin Katolik Mezhebine karşı küresel seviyede hem politik, hem de ekonomik olarak söz sahibi olması için önemli bir fırsat yakalamış durumdaydılar.

Diğer yandan, 17. yüzyıl sonlarından itibaren Katolik Mezhebi gerek Büyük Britanya Birliğinde, gerekse de küresel ölçekte Protestan Mezhebine karşı ciddi politik ve ekonomik kayıplara uğramıştı. Özellikle, Büyük Britanya Birliği karşısında Katolik Mezhebi, 1713 Utrecht Barış Anlaşması ile küresel seviyede ve 1715-1716 Jacobit ayaklanmasıyla da Britanya Adasında siyasi olarak çok ciddi güç kaybetmişti. Bu pencereden bakıldığında, 18. yüzyıl başında Büyük Britanya Birliğinin dinamik gücü Protestan Burjuvazisi inanç, dil, ırk ve hatta siyasi farklılıkları bir yana bırakıp, Katolik Mezhebinin her açıdan saldırılarına karşı kolektif çalışabileceği ortak bir çatıda örgütlenmesi gerekiyordu.

London Grand Lodge'un kuruluş tarihinin 1717 yılı ya da 1721 yılı olması, bu çalışmanın başlığının konusu değildir. Ancak, eski ritüellere dayandırılıp mevsim geçişleri günlerine denk getirilen ve yılda 4 defa yapılan geleneksel toplantılar, Britanya Mason tarihi açısından önem taşımaktaydı. Bu toplantıların yaz mevsimine geçiş olanlarında Loca yöneticilerinin dönemsel seçimleri yapılmaktaydı. Hem Locaların azalan gelirlerine

geçici de olsa çare bulmak, hem de meslek dışı bazı üyeleri de resmi olarak Locaların yönetimine dâhil etmek için, bazı Mason Locaları birleşerek Jacobit ayaklanmasının sonrası bir yaz mevsimine geçiş toplantısında London Grand Lodge'ın kurulmasına karar verildi. Bazı düşünürlere göre de bu karar, Britanya Birliğinde Spekülatif Mason Loca sistemini başlatmış oldu. Ancak, Prescott'un (2008) belirttiği gibi, bu sürece dâhil olmak istemeyen Society of Ancient Britons gibi bazı Operatif Mason Locaları da vardı.

Bu yeni oluşum, uzun süreden beri İngiliz Masonik hareketinin gerçeği olan Acception grubu ruhundan esinlenmişti; ancak, bu oluşuma neden olan sebepleri Londra Operatif Mason Localarının finansal sorunlarına indirgemek de, dünyanın ve İngiltere'nin politik ekonomi tarihine haksızlık olacaktır. Bu yeni çatı Locanın kurulması, sadece Londra'daki bazı Mason Localarının ekonomik krize girdiği döneme denk gelmiyordu. Aynı zamanda, Büyük Britanya Birliği içinde farklı uluslar ve farklı mezhepler arasındaki yoğun kargaşa ve ayaklanma dönemine de rast geliyordu. Britanya Adasında artık sadece İngiltere, İskoçya ve Galler ulus devletleri yoktu; 1707 yılı itibariyle Protestan çatısı altında çok uluslu ve farklı inançlara mensup vatandaşların oluşturduğu küresel güç olmaya aday Büyük Britanya Birliği vardı. Bu ortak çatının ana direği de, tek bir devlet yönetiminin koruması altında küreselleşmeciliğe, girişimciliğe ve bireyciliğe dayalı uluslarüstü Burjuva oluşumuydu. Ancak, yeniden tanımı yapılan bu uluslarüstü Burjuvazinin hem ülke içindeki, hem de ülke dışındaki tehditlere karşı tek bir vücut halinde durabilmesi için kolektif çalışabileceği ekonomik, politik ve sosyal örgütlenmeye ihtiyacı vardı.

Bu ortak çatı, geçmişi antik çağlara dayanan, ama o dönemlerde Londra'da finansal açıdan çok ciddi güç kaybına uğradığı için neredeyse yok olma ve kapanma tehlikesi ile karşı karşıya olan kadim Operatif Mason Localarının içinden doğan Spekülatif Mason Localarıydı. Ancak, Britanya Adasındaki çoğu Operatif Mason Locası, yüzyıllardır birbirlerinden farklı kurallar, yönergeler, törenler ve ritüeller uygulamaktaydı. Stevenson'ın (1988) vurguladığı gibi, İskoçya'daki Operatif Mason Locaları, Code of Statutes ya da Old Charges adı verilen ve 16. yüzyıl sonlarında çıkarılmış olan çeşitli yönergelerle belirli bir düzen içinde yönetiliyordu, ama bu eski yönergeler bile, İskoç Operatif Mason Localarının çoğunda farklı yorumlanıyor ve uygulanıyordu. Kısacası, İskoç Operatif Mason Locaları, tören ve ritüel uygulamaları açısından İngiltere'ye kıyasla daha düzenli olsa da, tüm İskoçya'da dahi standart bir uygulama yoktu. Oysa, uluslarüstü Burjuvazinin örgütleneceği bu ortak Spekülatif Mason Locaları çatısında, sadece Büyük Britanya Birliği sınırları içinde değil, tüm dünyada Masonik kural, yönerge, tören ve ritüel uygulamalarının standart olması gerekmekteydi. Tıpkı lider kapitalist ülkenin kurgulayacağı özgün kapitalizmi, tüm dünyada uygulatabilmesi için kendi koyduğu kurallara dayalı bir barışçıl düzene ihtiyaç duyduğu gibi, bu yeni Spekülatif Mason Locaları da etkisi altında olan diğer ülkelerin Mason Localarında geçerli olacak evrensel kurallara dayalı bir barışçıl harmonik düzene ihtiyaç duymaktaydı. Bunun için de hem kurumsal, hem de evrensel anlayışla hazırlanacak evrensel bir Spekülatif Mason anayasası gerekmekteydi.

İskoç Operatif Mason Localarının törenlerine ve ritüellerine yabancı olmayan ve aynı zamanda Spekülatif Mason Localarına da aşina olan bir İskoçyalı Protestan Rahip James Anderson'a, sözü edilen Evrensel Spekülatif Mason Anayasasını hazırlama görevi verildi (Vibert, 1924). Ancak, Berman'ın (2014) belirttiği gibi, Rahip Anderson, 1723 yılında London Grand Lodge tarafından kabul edilen Mason Anayasasının sadece antik dünyadan modern zamanlara kadar uzanan Masonik hareketin kronolojik tarih kısmını yazmıştır. Bu Mason Anayasasının en önemli kısmı olan Kurallar ve Yükümlülükleri ise o dönemin Spekülatif Mason hareketinin liderleri arasında kabul edilen J. Theophilus Desaguliers ve George Payne yazmıştır.

Spekülatif Mason hareketinin bu anayasayı yazmak istemesinin nedenleri arasında, hem evrensel kuralları bulunan kurumsal bir örgütlenmenin alt yapısını hazırlamak, hem de Britanya Adasında çeşitli Operatif Mason Locaların farklı yorumlarla uyguladığı tören ve ritüelleri, her Spekülatif Mason Locasının tatbik edebileceği tek bir standart uygulamaya dönüştürmek vardı. Ancak, politik bakış açısı ile bakıldığında, 1723 Anayasası o dönemde ekonomik, politik ve sosyal olarak çok ciddi bir kargaşa içinde bulunan Büyük Britanya Birliğinin ve bu birliğin evrensel inançlar ve aydınlanmacı felsefe yönünde yönetilmesini talep eden farklı iş alanlarına mensup seçkin Girişimci Burjuva sınıfı üyelerinin tek bir çatı altında ve barışçıl bir sosyal ortamı içerisinde din, dil, ırk ayrımı gözetilmeden iletişim kurabileceği bir örgütlenme modelini yerleştirmek için yazıldığı anlaşılmaktadır. Öyle ki 1723 Anayasasının en önemli amaçları arasında, Londra sokaklarında birbirleriyle çeşitli farklılıklarından dolayı kavgaya tutuşan farklı görüşlerin, kurgulanan bu ortak çatı altında Newtoncu bilimin ve aydınlanmacı felsefenin ışığında, dost ve kardeşçe, barışçıl bir üslupla birlikte yaşayabilmesi hedeflenmekteydi. Hatta Sommers'in (2018) belirttiği gibi, 1723 Anayasası sadece Hıristiyanlığın Protestan alt mezheplerine mensup kişilerin değil, Katolikler de dâhil Hıristiyan, Müslüman, Musevi inançlarının alt mezheplerine mensup kişilerin de bu ortak çatı altında örgütlü olarak buluşması için hazırlanmıştı.

Sommers ve Berman (2018) çalışmasında Bernman'ın belirttiği gibi, Operatif Mason Localarının geçmiş dönemlere ait çoğu yazılı uygulamalarında Hıristiyanlık inancına ve mutlak güce vurgu yapılmaktaydı. 1723 Anayasası ile beraber Spekülatif Mason Localarının dini hoşgörüyü ön plana çıkarmaları ve Parlamento yasalarının gücüne saygı duymaları yönünde telkinler verilmekteydi. Sommers ve Berman (2018) çalışmasında Sommers'ın vurguladığı gibi yakın dönem içinde iç savaşlar ve isyanlarla parçalanmış halde bulunan Britanya Adası Girişimci Burjuvazisinin ve aristokratlarının, diğer bir deyişle sermaye sahiplerinin tekrar bir araya getirilip aralarındaki bağların yeniden güçlendirilmesi için toplantılarda din ve siyasetin konuşulmayacağı ve hatta silahlarla katılanamayacağı barışçıl, düzenli ve kurumsal bir ortama ihtiyaç duyulmaktaydı.

1723 Anayasasını uygulayan Spekülatif Mason Localarında bu barışçıl ruh ve ortam olabildiğince sürdürüldü. Ancak, Spekülatif Mason Localarında her ne kadar toplantılar sırasında din ve politika konuşulmuyorsa da, Protestan Hanover Monarşisi ve Parlamenter yönetim, bu Localar tarafından her zaman tereddütsüz desteklendi (Stevenson, 2002 ve 2011).

Öte yandan, 1738 Anayasası dikkatlice analiz edildiğinde, bir önceki Anayasada açıkça dile getirilmeyen Hıristiyanlık inancı ve kavramları, bu yeni Anayasada açıkça dile getirilirken, dinsel açıdan diğer inançlara ve onların alt mezheplerine karşı daha az hoşgörülü olunduğu izlenimi vermektedir (Sommers, 2018). 1723 Anayasasına kıyasla 1738 Anayasasındaki bu değişimin nedeni; 1730'ların sonuna gelindiğinde Büyük Britanya Birliğinde Protestan Monarşik Parlamenter yönetiminin değişmesinden Spekülatif Mason Localarının artık daha az endişe duymasıdır. Bu nedenin arkasında yatan gerçek ise, küresel kapitalizm liderliğinin en güçlü adayı olan Protestan Monarşik Parlamenter yönetim altındaki Büyük Britanya Birliği, bu hedefine çok yaklaşmışken Britanya Adasındaki farklı uluslara ve farklı mezheplere mensup Girişimci Burjuvazinin de Spekülatif Mason Locaları çatısı altında aralarındaki farklılıkları büyük ölçüde bir kenara koymuş olması gerçeğidir.

Harland-Jacobs'ın (1999) çalışmasında belirtildiği gibi, Büyük Britanya Birliği, küresel güç olma sürecinde yol alırken ilk stratejik başarısı, Atlantik Okyanusu ticaretini kontrolü altına almış olmasıdır. Britanya Birliği, Atlantik'e kıyısı olan çoğu bölgede küresel ticaret ağı kurdu ve bu küresel ticaret ağları, Britanya ordusu ve donanması tarafından korunurken, Spekülatif Mason Locası üyelerinin dâhil olduğu Britanyalı Girişimci Burjuvazi sınıfı da ticaret ağlarının bizzat içinde yer aldı. Böylece, Londra Büyük Locasına bağlı Spekülatif Mason Locaları hızla tüm dünyaya yayılmaya başladı. London Grand Lodge'a bağlı Spekülatif Mason Locaları, Britanya Birliğinin ticari rakipleri Fransa'da Dunkirk 1721 ve Paris 1725, İspanya'da Madrid 1727, İtalya'da Floransa 1739 yıllarında ilk defa kuruldu. Ayrıca, Britanya Birliğinin ticaret ortakları Belçika'da Mans 1721, Hindistan'da Bengal 1728, Polonya'da Varşova 1729, ABD'de Philadelphia 1731 ve Boston 1733, Rusya'da Moskova 1731, İsviçre'de Cenevre 1736, Osmanlı İmparatorluğu'nda Halep 1739 yıllarında Spekülatif Mason Locaları ilk defa kuruldu ve bu ülkelerde hızla yaygınlaştı (Akev, 1967). Bunun yanında, İrlanda'da 1725 ve İskoçya'da 1736 yılında Spekülatif Büyük Mason Locaları kuruldu (Harland-Jacobs, 1999).

1713 Utrecht Barış Anlaşması ile Kuzey Amerika kıtasının ve Atlantik ticaretinin kontrolünü egemenlik sınırlarına dâhil etme sürecini başlatan Büyük Britanya Birliği, aynı zamanda tek merkezli küresel kapitalizm yarışını da başlatmış oldu. Bu anlaşma sonucu Britanya Birliğinin Girişimci Burjuva sınıfı, rakiplerinin ticari ve siyasi alanlarına serbestçe girmek için hak kazanmış oldu. Böylece, 1730 ile 1760'lı yıllar arasında Kuzey Amerika kıtası dâhil, tüm Atlantik kıyıları boyunca ve Hindistan, Çin dâhil, tüm Hint Okyanusu boyunca birçok ticaret ağı içindeki bölgelerde London Grand Lodge'a bağlı Spekülatif Mason Locaları kuruldu. Özellikle, sömürge ve koloni bölgelerinde kurulan Localarda, Britanyalı Girişimci Burjuva sınıfı üyelerinin yanı sıra, Britanya ordusunda görevli askerlerin de çok önemli sayıda üye kaydı yaptırdıkları saptanmıştır (Harland-Jacobs, 1999). Hatta bu sömürge ve koloni bölgelerinde Londra, İskoçya ve İrlanda Büyük Localarına kayıtlı ve içlerinde sadece asker üyelerin de olduğu çok sayıda

Spekülatif Mason Locasının varlıkları belgelenmiştir (Harland-Jacobs, 2013). Bunlarla beraber, benzer üye yapısına sahip Birleşik Eyaletler Birliği ve Fransa Büyük Localarına bağlı çok sayıda Spekülatif Mason Locasının da Pasifik ve Hint Okyanusu bölgesinde o dönemlerde işlevsel halde çalıştığı anlaşılmıştır (Harland-Jacobs, 1999 ve 2013). Bu bilgilerin ışığında Büyük Britanya Birliğinin tartışmasız küresel lider olacağı döneme kadar, Birleşik Eyaletler Birliği ve Fransa gibi liderliğe aday diğer ülkelerin de bu liderlik yarışmasına Spekülatif Mason Localarının çatısı altında hem askerleriyle, hem de Burjuvazileriyle katıldığı saptanmış ve onların da Büyük Britanya Birliği gibi hem Burjuvazilerini, hem de askerlerini tek bir çatı altında, Spekülatif Mason Localarında örgütleyerek bu aktörler arasında sinerji oluşturdukları görülmüştür.

Büyük Britanya Birliğinin 1707 yılındaki kuruluşundan itibaren başlayan küresel lider olma süreci boyunca, birliğin kuruluş felsefesi, Spekülatif Mason Localarının aydınlanmacı, laik, özgürlükçü felsefesi ve kozmopolit yapısı ile örtüşmüştür. Bu felsefi yaklaşım, Britanya Birliği içindeki çok uluslu ve farklı inançlara mensup uluslarüstü Girişimci Burjuvaziyi tek ve ortak hedef altında birleştirip, kolektif çalışmalarını sağlayabildiği gibi benzer ekonomik, politik ve sosyal yapılara sahip Spekülatif Mason Localarında da başarılı olmuştur.

Sonuç:

Tek Merkezli Küresel Kapitalizmin Lideri Büyük Britanya Birliği ve Spekülatif Masonluk

Antik dünyada Efesliler, tüm dünyanın Akdeniz bölgesi ve yakın çevresinden oluştuğunu düşünürlermiş; aynı dönemlerde Sarı Nehir bölgesinde yaşayan Çinliler de antik dünyayı, bir uçta Japon Adaları, diğer uçta büyük çöl, yukarıda sonsuz buzlar ve aşağıda sürekli yağmur yağan Hindi-Çin bölgesi olarak bilirlermiş. Gerek Efesliler, gerekse de Çinliler ticari, siyasi ve sosyal ağlarını bu bölgelerin sınırlarına göre kurgulamışlar. Uygarlıklarını, kurmuş oldukları bu ağlar üzerine inşa ederken bildikleri dünyanın çevresini saran ağların sınırlarına göre de küreselleşmeyi tanımlamışlar.

Roma İmparatorluğu'na kadar batı yarımkürede kurulmuş büyük uygarlıklar, sınırlarını genişletmeye çalışırken, küreselleşmeyi bildikleri dünyanın çevresini saran ağların sınırlarına göre tanımladılar. Roma İmparatorluğu küresel bir uygarlık olarak tanımlanırken, yıkılışından sonra uzun süre küresel tek merkezli küresel bir güç dünya sahnesine çıkmadı. Amerika Kıtasının ve Pasifik Okyanusu'nun Atlantik ile bağlantısının keşifleri ile beraber küreselleşmenin tanımı üzerinde yaşadığımız dünyanın tamamını kapsayacak şekilde yapılmaya başlandı.

17. yüzyıl ortalarındaki Westphalia Barışı ile başlayıp 18. yüzyıl ortalarında Büyük Britanya Birliği ile Fransa arasında gerçekleşen 7 yıl savaşlarının sonunda modern dünya, Büyük Britanya Birliğinin öncülüğünde tek merkezli küresel güç sürecine yüzyıllar sonra tekrar girdi. Bu küresel ve tek merkezli gücün öncekiler gibi küresel seviyede ticari,

siyasi ve sosyal ağlarını oluşturması ve bu ağları tamamen kontrol etmesi gerekmekteydi. Ancak, önceki küresel güçlerin yaşadığı dönemlerden farklı olarak Britanya Birliği döneminde küreselleşme, kapitalist üretim sistemine dayanmaktaydı. Yüzlerce yıldan beri küresel ekonomik sistemlerin en dinamik gücü girişimcilerdi. Modern dünya girişimcilerinin çoğu da Burjuva sınıfını oluşturmaktaydı. Burjuvazinin en etkin örgütlü kümelenmelerinden biri olan Spekülatif Masonluk, bu sürecin başından beri etkinliğini yavaş yavaş arttırarak, sadece küresel ekonomik sistemin değil, küresel politik sistemin de en etkin aktörlerinden biriydi. Üstelik bu küresel etkin ve dinamik Burjuva sınıfı, küresel sosyal ve kültürel dönüşümlere de önemli katkılarda bulunmaktaydı.

Harland-Jacobs'ın (1999 ve 2013) çalışmalarında detaylı olarak sunduğu gibi, Spekülatif Masonluk, küresel tek merkezli güç olan Britanya Birliğinin kolonileri, sömürgeleri ve dünyanın geri kalanı ile kültürel, ekonomik, politik ve sosyal açıdan ülkelerüstü ilişkiler ve ağlar kurmasını sağladığı gibi, Britanya Birliğinin her türlü çıkarını ve yönetsel üstünlüğünü de küresel seviyede gözetmiştir. Gerek Spekülatif Mason hareketinin, gerekse de Britanya Birliğinin küresel genişlemeleri eş zamanlı ve paralel gerçekleşmiştir. Hatta 18. yüzyıl boyunca Britanya Birliğinin tüm dünyaya gerçekleştirdiği en süreklilik arz eden ihracatı, Spekülatif Mason hareketinin aydınlanmacı felsefe görüşleri ve bölgesel Locaları olmuştur.

Spekülatif Masonluk uluslarüstü, siyasetüstü ve kültürlerüstü aydınlanmacı felsefe ile kurulan barışçıl, hoşgörülü, kozmopolit bir Burjuva örgütlenmesi olarak, Britanya Birliğinin küresel tek merkezli güç sistemine dâhil olmuştur. Anderson Anayasası olarak bilenen ve 1723 yılında kabul edilen ilk Spekülatif Mason Anayasası'nda da bu örgütlenme yapısı açıkça görülmektedir. Ancak, Britanya Birliğinin Spekülatif Masonluk hareketinin diğer bir gerçekliği daha vardır: Britanya Adasındaki Spekülatif Masonluğun 18. yüzyıl içinde adadaki siyasi çekişmelerde ağırlıklı olarak Protestan harekete destek verdiği gibi, ulusal bir pencereden Britanya Birliğinin ekonomik ve politik çıkarlarını, diğer ülkelerin çıkarlarından çok daha üstün tuttuğu anlaşılmaktadır. Hatta 1713 Utrecht Barış Anlaşması ile diğer ülkelerin kolonilerinin ve sömürgelerinin kapıları Britanya Birliğine açıldıktan kısa süre sonra, resmi kuruluşu ilan edilen Spekülatif Mason Localarına, Britanya Burjuvazisi ile Britanya askerleri deniz aşırı bölgelerde Britanya Birliğinin ekonomik ve politik çıkarlarını gözetmek ve diğer Britanya vatandaşlarıyla o bölgelerde sinerji yaratmak için üye olmaları yönünde teşvik edilmişlerdir.

Spekülatif Mason hareketi, Britanya Adasında gelişme fırsatı bulmuş ve Britanya Birliğinde 18. yüzyıl içinde ilk resmi kurumsal ve örgütsel yapısını oluşturmuştur. Bu sürecin tesadüf olmadığı düşünülmektedir. 16. ve 17. yüzyılların özgürlükler ülkesi Birleşik Eyaletlerin dinsel ve ekonomik savaşlar sebebiyle zarar görmesi ve güçten düşmesi sonucu en yakın tedarikçisi ve ticari ortağı Britanya Adası, 17. yüzyılın ortasından itibaren ekonomik, politik ve sosyal dönüşüm geçirmiştir. Magna Carta imzacılarının

kültürel mirası, Britanya Adasında yüzyıllardan beri nesilden nesile aktarılırken, bu mirasın bir sonraki adıma dönüşmesinin önündeki bir takım kültürel, sosyal ve politik engeller de I. Elizabeth ile birlikte kaldırılmıştır. Modern dünyanın üretim sistemi olan kapitalizmin önündeki bir takım siyasi ve sosyal engellerin Westphalia Barış Anlaşması ile ortadan kaldırılmaya başlanıp, tek merkezli küresel bir gücün oluşma ihtimali karşısında birkaç güçlü ülkenin liderlik yarışına girmesiyle, Orta Çağ Avrupası'nın özgürlükler ve korsanlar adası Britanya, bu süreçte öne çıkmaya başlamıştır.

Geçmişteki tek merkezli küresel güçlerin oluşumu ve güçlerinin sürdürülebilirliği analiz edildiğinde, küresel seviyede ticari, siyasi ve sosyal ağların oluşturulmasının ve kontrol edilmesinin olmazsa olmaz olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, Spekülatif Mason hareketinin yukarıda belirtilen kuruluş felsefesi ve devletine karşı sorumluklarını yerine getirme bilinci dikkate alındığında, Büyük Britanya Birliğinin tek merkezli küresel güç olma hedefine ilerlerken, Spekülatif Mason hareketinin bu sürecin önemli dinamiklerinden biri olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, tek merkezli küresel kapitalizmin kuruluş sürecinde ülkelerüstü davranan Spekülatif Mason hareketi; değiştiren, dönüştüren, liderlik eden ve birbirine bağlayan bir Girişimci Burjuva örgütü olarak karşımıza çıkarken, diğer ülkelerde de etkili olması tesadüf değildi.

Kaplan'ın (2014) çalışmasından edindiğimiz bilgilere göre, 1789 Fransız Devrimi sürecinden Osmanlı İmparatorluğundaki Anayasal Reformcu Genç Türklerin özgürlükçü hareketine, Belçika'daki 1830 Devriminden Mısır'daki özgürlükçü Afganî hareketine, 18. yüzyıl, 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda Güney Afrika, Meksika, İran ve birçok ülkede gerçekleşen sosyal ve politik devrim süreçlerine ve özgürlük hareketlerine Spekülatif Mason aydınlanmacı felsefesinin ve bazı Loca üyelerinin öncülük ettiği ya da yardım ettiği saptanmıştır. Hatta zaman zaman çeşitli ülkelerin Spekülatif Mason Loca üyelerinin diğer ülkelerde gerçekleşen devrim süreçlerine ve özgürlük hareketlerine maddi ve manevi olarak destek verdikleri de bilinmektedir.

Büyük Britanya Birliğinin tek merkezli küresel güç olmasının tarihsel süreci incelendiğinde, beş dönüm noktası belirlenmektedir: I. Elizabeth dönemi (1558-1603), Westphalia Barış Anlaşması (1648), İngiltere İç Savaşı (1643-1649), Glorious Revolution (1688-1689) ve Utrecht Barış anlaşması (1713). Spekülatif Mason hareketini, devletin koruması altında uluslarüstü Girişimci Burjuvazinin en örgütlü ve kolektif hareket eden bir kurumsal organizasyonu olarak kabul ettiğimizde, bu beş dönüm noktası ile paralel gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır.

I. Elizabeth döneminde devlet yeniden yapılandırılarak bürokrasisi, vatandaşları ve ekonomi politikası ile ulus devlet olma sürecine girdi. Ulus devlet, ulusun içindeki Girişimci Burjuvazi ile birlikte ekonomi politikalarındaki hedeflerine yöneldi ve Ulusal Girişimci Burjuvazi, bu dönemde ulus devlet tarafından desteklendi, korundu, güçlendirildi. Ayrıca, I. Elizabeth döneminde Ulusal Girişimci Burjuvazi, deniz aşırı

ticari ve finansal aktivitelerde ulus devletin koruması altında kolektif hareket edebilmeyi ve örgütlü olabilmeyi öğrenmeye başladı. Bu dönemde ulus devlet, ticari ve askeri açıdan dikkatini deniz aşırı bölgelere verirken, ekonomi politikalarının satır aralarına küreselleşme kavramını ve küresel güç olma hedefini de ekledi.

Westphalia Barış Anlaşmasının ulus devletlere ve ulusların Girişimci Burjuvazisine tanıdığı ulusal egemenlik ve uluslararası ticareti koruma hakkı ile ülkelerarası siyaset ve ticaret, kurallara ve kanunlara dayandırıldı. Aynı zamanda, Westphalia Barış Anlaşması ile bireylerin ve kurumların mülkiyet ve ticaret haklarının hem ulus içinde, hem de uluslararası boyutta garanti altına alınması yönünde önemli adımlar atıldı. Diğer yandan, Westphalia Barış Anlaşması ile Batı Avrupa'da varlıklarını sürdüren çeşitli Protestan Mezhepler, Katolik Mezhebi karşısında ilk net üstünlüğünü gerçekleştirdi. Bu dönemde birçok ülkede ulusal girişimci olarak tanımlanan Burjuvazi, ülkelerinin yönetiminde söz sahibi olan asilzadelere karşı ekonomik ve siyasi alanlarda net zaferler kazanmaya başlarken, kendi ulus devlet yönetimlerinde de söz sahibi olmaya başladı.

Bu noktada, Ulusal Girişimci Burjuvazi, uluslarüstü politikayı da düşünmek zorunda kaldı. Başta İngiltere ve Birleşik Eyaletler olmak üzere Rusya, Prusya, Fransa gibi ulus devlet kurmaya yönelen ülkelerde Ulusal Girişimci Burjuvazisinin ekonomik ve politik alanlardaki başarıları zaman içinde tüm Avrupa'yı sarmaya başladı ve Girişimci Burjuvazinin yakın gelecekte eseri olacak Ticaret ve Üretim Devrimi süreci başladı. Böylece, farklı ülkelerin Girişimci Burjuvazisi, küresel seviyede üretim ile ticaret yaparken, bir yandan da hem uluslararası, hem ulusal olmayı öğrenme sürecine girdi. Bu noktada, Girişimci Burjuvazi hem ulusalda hem de uluslararasında örgütlü olmanın önemini fark etti ve çeşitli ticari, ekonomik, sosyal örgütler ile sosyal derneklere dâhil olmaya başladı.

İngiltere iç savaşının bitiş tarihinin, Kalvinistler önderliğindeki Avrupa Protestanlığının Katolikler karşısında ilk net zaferini almış olduğu Westphalia Barış anlaşmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmesi tesadüf değildi. Westphalia Barış Anlaşması, Batı Avrupa'da geri dönüşü olmayan ekonomik, politik ve sosyal değişimlerin habercisiydi. İngiliz ve İskoçyalı Girişimci Burjuvazi, Protestan çatısı altında bu iç savaşta birlikte hareket ederek, Britanyalı olmanın ilk adımını attılar ve uluslarüstü düşünmeye başladılar. Batı Avrupa'da olduğu gibi neredeyse aynı zamanda Britanyalı Protestan Girişimci Burjuvazi, Orta Çağ döneminin yönetici ve ticari sınıfına karşı hem askeri, hem de siyasi zafer kazanmaya başladılar. İngiltere iç savaşının Protestan galiplerinin çoğu, kapalı bir örgüt yapısını içselleştirmiş Girişimci Burjuvazinin üyeleriydi. Uluslarüstü politikayı da içselleştirmek zorunda kalan bu Britanyalı Burjuva sınıfı, uzak olmayan gelecekte Britanya Spekülatif Mason Localarının temellerini atacak ve bu yeni Locaların da ilk üyeleri olacaklardı.

Glorious Revolution'ın sonucunda Britanya Adasının Girişimci Burjuvazisi ve vatandaşları, yasaların ve özgürlüklerin egemen olduğu parlamenter monarşi yönetimini seçti. Britanya Girişimci Burjuvazisi, Parlamentonun çıkardığı yasaların güvencesi altına girerek, aristokrasinin ve hanedan üyelerinin keyfi olarak menkul ve gayrimenkul varlıklarına el koyamayacağı garantisini elde etti. Burjuvazinin sermaye birikimine artık kimse haksız ve hukuksuz olarak el koyamayacaktı. Böylece, Britanya Adasında kapitalist bir üretim ve ticari yönetim sistemi kurulmasının önündeki en büyük engellerden birisi de kaldırılmış oldu. Diğer yandan, İngiliz, Galler ve İskoç Protestanları, Glorious Revolution ile birlikte siyaseten tam anlamıyla birleşti ve siyaset ile ekonominin birçok alanında beraber hareket etmeye başladı. Özellikle, aralarında önemli sayıda Operatif Mason Locası üyesi olan İskoç Protestan Girişimci Burjuvazisi, Londra'ya hem siyaset, hem de ticaret yapmak için akın akın gelmeye başladı. Britanya'nın çeşitli bölgelerinde zayıflayan bazı Operatif Mason yapılanmaları, İskoçya'nın Masonluğa kurumsal yaklaşımı ile İngiltere'nin Spekülatif Masonik hareketinin harmonisi ile değişmeye ve dönüşmeye başladı. Britanya Girişimci Burjuvazisi, uluslarüstü ortak bir çatı altında ve barışçıl bir sosyal ortam içerisinde din, dil, ırk ayrımı gözetilmeden birbirleriyle iletişim kurabileceği bir örgütlenme modeli arayışına bu dönemde girdi.

Utrecht Barış Anlaşması, 17. yüzyılda hızla çöküşe geçen İspanyol İmparatorluğu'nun deniz aşırı sömürge ve kolonilerinin paylaşımı için yapılan veraset savaşlarının sonunda imzalandı. Utrecht Anlaşmasının sonrasında Avrupalı Protestanlar, ekonomik ve politik açıdan daha da güçlenerek çıktı. Utrecht Barışının sonucunda Katolik İspanya ile Katolik Fransa'nın küresel seviyede siyasi ve ekonomik çıkarları zedelendi. Batı Avrupa ile Atlantik çevresindeki küresel güç ve ticari dengeler değişti ve Büyük Britanya Birliğinin küresel güç olma yolunda önü açıldı. Britanya Birliği, Utrecht Barış Anlaşması ile Kuzey Amerika Kıtasının ve Atlantik Ticaretinin kontrolünü ele geçirmeye başladı. Ayrıca, Britanya Birliğinin uluslarüstü Girişimci Burjuvazisi, bu bölgelerde küresel rakiplerinin Hint ve Pasifik Okyanusundaki ticari ve siyasi alanlarına serbestçe girmeye hak kazandı. Diğer bir deyişle, Britanya Girişimci Burjuvazisinin de siyasi ve ekonomik egemenlik alanı Utrecht Barış Anlaşması ile fiziksel anlamda çok daha genişledi.

Birçok ülkenin ulusal Burjuvazisi henüz örgütlü ve kolektif hareket edemezken, Britanyalı Burjuvazisi, 16. yüzyılın ikinci yarısından beri ulusal seviyede örgütlü olmaya başlamıştı; 17. yüzyılın ikinci yarısından beri Britanyalı üst kimliğiyle kolektif hareket etmeyi ve örgütlü olmayı öğrendi; 18. yüzyılın başından beri de Büyük Britanya Birliği içinde çok uluslu ve farklı inançlara mensup Girişimci Burjuvazi kimliğiyle uluslarüstü davranmaya başladı. Ancak, Utrecht Barış Anlaşması ile de bu Britanyalı uluslarüstü Burjuvazinin küresel seviyede örgütlü bir güç olması için tekrar yapılanması gerekmekteydi. Britanyalı Burjuvazinin ortak bir çatı altında barış ve harmoni içerisinde örgütlü olması ve kolektif hareket edebilmesi için kökleri kadim tarihlere uzanan Masonik Loca yapılanması, yeni bir dönüşüm süreci için hazır durumdaydı. 17. yüzyılın başından beri Operatif Mason

Localarının içinde Acception gibi gruplar tarafından tohumları ekilmiş Spekülatif Mason Hareketi, 17. yüzyılın sonlarına doğru çok uluslu ve farklı inançlara mensup Britanyalı Girişimci Burjuvazisine zaten kapılarını açmış ve Burjuvazi tarafından da teveccüh görmeye başlamıştı. Utrecht Barış Anlaşması sonucu, küresel ticaretin kapıları Büyük Britanya Birliği için sonuna kadar açılınca, Britanyalı uluslarüstü Girişimci Burjuvazisi, deniz aşırı kolonilerde ve sömürgelerde örgütlü ve kolektif olarak birlikte çalışması gerektiğini hızla kavradı. Ayrıca, Britanya'nın ekonomik-politik çıkarları ve küresel güç olma hedefleri doğrultusunda, Britanyalı uluslarüstü Burjuvazisinin barışçıl harmonik bir düzende ve ortak bir çatı altında birleşmesi de gerekliydi. Bu barışçıl, harmonik ortak çatı, Spekülatif Mason hareketiydi ve bu yeni çatı oluşturulurken, kadim tarihlerin Masonik düzenini de içselleştirerek, bu yeniden yapılanma tekrar gözden geçirilmeliydi. Böylece, Utrecht Barış Anlaşması ile Fransa'ya karşı yürütülen 7 Yıl Savaşları arasındaki dönemde Büyük Britanya Birliği, Spekülatif Mason Localarının çatısı altında uluslarüstü Girişimci Burjuvazisini ve Britanya ordusunun askerlerini birleştirip yeniden örgütleyerek, Kuzey Amerika Kıtası dâhil tüm Atlantik, Hint ve Pasifik Okyanusları boyunca küresel seviyede birçok ticaret, siyaset ve ekonomi ağları kurdu. Bu karmaşık sosyal ağlar sayesinde de, yaklaşık yüzyıl önce hedeflemiş olduğu tek merkezli küresel kapitalist güç sisteminin de lideri olmayı 18. yüzyılın üçüncü çeyreğinde başardı.

Bu çalışmada, Britanya Birliğinin tek merkezli küresel güç olma yolunda ilerlerken, Britanyalı Girişimci Burjuvazisinin ağırlıklı olduğu Spekülatif Mason Localarının bu süreçte aldığı ulusal ve uluslararası stratejik roller sunulmuştur. Büyük Britanya Birliğinin 1707 yılında kuruluşundan hemen sonra, Operatif Mason Localarının içinden hızla evirilen Spekülatif Mason Localarının Britanya Adasında resmiyet kazanmasının sebepleri: ulusal ve uluslararası sosyal, ekonomik ve politik nedenlere bağlanmıştır. Çoğu üyesinin Britanyalı Girişimci Burjuvaziden oluşan Spekülatif Mason Localarının, Britanya Adasında tesadüfi olarak gelişme göstermediği ve Büyük Britanya Birliğinin 18. yüzyılda tek merkezli küresel güç olma mücadelesinde stratejik görevler aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Abu-Lughod, Janet. 1991. Before European Hegemony: The World System A.D. 1250-1350, Oxford: Oxford University Press.
2. Akev, Mehmet Fuat. 1967. Masonluk Tarihi ile Genel Tarih, Istanbul: Yenilik Basımevi Anderson, Perry. 2013. The Lineages of the Absolutist State. New York: Verso Publ.
3. Arrighi, Giovanni. 2010. The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of Our Times, New York: Verso Publ.
4. Berman, Richard. 2014. The Foundations of Modern Freemasonry: The Grand Architects: Political Changes and Scientific Enlightenment, 1714-1740, Brighton: Sussex Academic Press
5. Boxer, Charles. 1970. The Dutch Seaborne Empire, 1600-1800, New York: Knopf Publ.
6. Braudel, Fernand. 1996. The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philiph II Vol 2, Los Angeles: University of California Press
7. Chariton, David Jesse. 2008. James Anderson and the 1723 Constitutions of Freemasons: With a Theory Regarding Freemasonry and Religion, Wisconsin: Silas H. Shepherd Lodge of Research Publ.
8. Cippolla, Carlo. 1994. Before the Industrial Revolution, European Society and Economy, 1000-1700. New York: Norton
9. Conder, Edward. 2015. Records of the Hole Crafte and Fellowship of Masons: With a Chronicle of the History of the Worshipful Company of Masons of the City of London, London: Andesite Press
10. Conder, Edward. 1896. The Masons Company of the City of London and the Lodge of Accepted Masons Connected with It, Ars Quatuor Coronatorum, Vol 9, 28-50.
11. Cox, Oliver. 1959. Foundations of Capitalism, New York: Philosophical Library Press
12. De Roover, Raymond. 1999. The Rise and Decline of the Medici Bank, 1397-1494, New York: Beardbooks.
13. Ehrenberg, Richard. 1985. Capital and the Finance in the Age of the Renaissance: A Study of the Figgers and Their Connections, New York: Harcourt, Brace and Company
14. Elliott, John H. 2002. Imperial Spain, 1469-1716, New York: Penguin Books.
15. Emmer, Pieter C. 1981. The West India Company, 1621-1791: Dutch or Atlantic?, in Companies and Trade, ed. by L. Blusse and F. Gastra, Leiden: Leiden University Press, 71-95.
16. Esquivel, Ricardo Martinez. 2018. Global History and Freemasonry: 300 years of Modernity, Sociability and Imperialism, REHMLAC, Vol 9: 2, 1-18.
17. Gross, Leo. 1968. The Peace of Westphalia, 1648-1948, in International Law and Organization, ed. by R. A. Falk and W. H. Hanrieder, Philadelphia: Lippincott, 45-67
18. Fozdar, Vahid. 2011. The Grand Primeval and Fundamental Religion: The Transformation of Freemasonry into a British Cult, Journal of World History, Vol 22: 3, 493-525.
19. Gould, Robert Freke. 1883a. The History of Freemasonry: The Antiquities, Symbols, Constitutions, Customs etc. Vol I, London: Thomas C. Jack

20. Gould, Robert Freke. 1883b. The History of Freemasonry: The Antiquities, Symbols, Constitutions, Customs etc. Vol II, London: Thomas C. Jack

21. Gould, Robert Freke. 1906a. A Library of Freemasonry: Its Hıstory, Antiquities, Symbols, Constitutions, Customs etc. Vol I, London: The John C. Yorston Publishing Company.

22. Gould, Robert Freke. 1906b. A Library of Freemasonry: Its Hıstory, Antiquities, Symbols, Constitutions, Customs etc. Vol II, London: The John C. Yorston Publishing Company.

23. Gould, Robert Freke. 1936a. Gould's History of Freemasonry Throughout the World Vol I, New York: Charles Scribner's Sons.

24. Gould, Robert Freke. 1936b. Gould's History of Freemasonry Throughout the World Vol II, New York: Charles Scribner's Sons.

25. Gush, George. 1982. Renaissance Armies, 1480-1650, Cambridge: Stephens Publ.

26. Hans, Nicholas. 1954. Franklin, Jefferson and the English Radicals at the the End of the Eighteenth Century, American Philosophical Society, Vol 98: 6, 406-426.

27. Hamill, John and Robert A. Gilbert. 1992. Freemasonry: A Celebration of the Craft, St. Albans: McKenzie Publ.

28. Hamill, John. 1986. The Craft: A History of English Freemasonry, Wellingborough: Crucuble Publ.

29. Harland-Jacobs, Jessica. 2013. Global Brotherhood: Freemasonry, Empires and Globalization, REHMLAC, Special Issue UCLA: 71-88

30. Harland-Jacobs, J. 2007. Builders of Empire: Freemasons and British Imperialism, 1717-1927. Chapel Hill: University of North Carolina Press

31. Harland-Jacobs, J. 2003. All in the Family: Freemasonry and the British Empire in the mid-19th Century, Journal of British Studies, Vol 42: 4, 448-482.

32. Harland-Jacobs, J. 1999. Hands across the Sea: The Masonic Network, British Imperialism and the North Atlantic World, The Geographical Review, Vol 89: 2, 237-253.

33. Hill. Christopher. 2018. Reformation to Industrial Revolution. New York: Verso Publ.

34. Hirschman, Albert. 1961. The Strategy of Economic Development, New Heaven: Yale University Press.

35. Hoffman, Stefan-Ludwig. 2007. The Politics of Sociability: Freemasonry and German Civil Society, 1840-1918, Ann Harbor: University of Michigan Press

36. Israel, Jonathan. 1989. Dutch Primacy in the World Trade, 1585-1740, Oxford: Clarendon Press.

37. Jacob, Margaret. 2013. The Radical Enlightenment and Freemasonry: Where we are now?, REHMLAC, Special Issue UCLA: 10-24 .

38. Jacob, M. 1991. The Enlightenment Redefined: The Formation of Modern Civil Society, Social Research, 58: 2, 475-95.

39. Kaplan, Danny. 2014. Freemasonry as a Playground for Civic Nationalism, Nations and Nationalism, Vol 20: 3, 415-435

40. Knoop, Douglas, G.P. Jones and D. Hamer. 1997. The Early Masonic Catechisms, Whitefish: Kessinger Publ.

41. Miskimin, Harry. 1975. The Economy of Early Renaissance Europe, 1300-1460, Cambridge: Cambridge University Press

42. Murphy, Sean. 1994. Irish Jacobitism and Freemasonry, Eighteenth-Century Ireland, Vol 9, 75- 82.

43. Nef, John. 1968. War and Human Progress: An Essay on the Rise of Industrial Civilization. New York: Norton.

44. Newton, Tim. 2004. From Free Masons to Employee: Organization, History and Subjectivity, Organization Studies, Vol 25: 8, 1363-1387.

45. Polanyi, Karl. 2001. The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time. Boston: Beacon Press.

46. Prescott, Andrew. 2008. A History of British Freemasonry, 1425-2000, University of Sheffield CRFF Working Paper Series No 1, 1-31.

47. Scanlan, Matthew. 2003. The Mystery of Acception, 1630-1723: A Fatal Flaw, Heredom, Vol 11: 55-112

48. Smith, Francis Raymond. 1960. The Worshipful Company of Masons, London: London Mason's Company.

49. Sommers, Susan and Richard Berman. 2018. İlk Büyük Locanın Kuruluş Tarihi Üzerine Münazara: 1717 mi 1721 mi? , Mimar Sinan, No 180: 22-39.

50. Sommers, Susan. 2018. James Anderson and the First Charge of Freemasonry: A Dialogue with the Sources, HKEMBL 5th International Symposium of Freemasonry, 145-153.

51. Stevenson, David. 2011. Four Hundred Years of Freemasonry in Scotland, The Scottish Historical Review, Vol 90: 230-2, 280-295.

52. Stevenson, David. 2002. James Anderson: Man and Mason, Heredom, Vol 10: 93-138.

53. Stevenson, David. 1990. The Origins of Freemasonry: Scotland's Century, 1590-1710, Cambridge: Cambridge University Press.

54. Stevenson, David. 1988. The Origins of Freemasonry, Cambridge: Cambridge University Press

55. Supple, Barry. 1964. Commercial Crisis and Change in England, 1600-1642, Cambridge: Cambridge University Press.

56. Vibert, Lionel. 1924. Anderson's Constitutions of 1723. Masonic Service Association.

57. Vibert, Lionel. 1923. Freemasonry before the Existence of Grand Lodges. London: Spencer and Co.

58. Wallerstein, Immanuel. 2011. The Modern World System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750, Los Angeles: University of California Press.

59. Williams, W. J. 1935. The Use of the Word Freemasonry before 1717, Ars Quatuor Coronatorum, Vol 48, 140-198.

60. Wilson, Charles. 1966. Anglo-Dutch Commerce and Finance in the 18th Century, Cambridge: Cambridge University Press.

BİR BİNADAN MABET KURMAK

Yavuz Selim AĞAOĞLU

The consecration ceremonies of the temples in new Izmir Masonic Hall were performed in January 8, 2022 and this historic event has led us a journey to Masonic archives for not just the construction of the building or the decoration but also for the meaning of collaboration of Brethren which were united for the same objective. Recently found archive material consisting of the opening speech of prior Izmir Masonic Hall dated 1969 gives us an opportunity to focus on this collaboration with details.

8 Ocak 2022 tarihinde "Mabet Tahsis Törenleri" icra edilerek hizmete giren İzmir yeni lokal binasının birkaç yönden Türk Masonluğu tarihine geçtiği söylenebilir. Hem yerel ölçüde İzmir depremi, hem de global ölçüde Covid-19 pandemi şartlarında hayata geçirilen bu proje, gerek büyüklüğü, gerekse yaşanan heyecanlı tasarım, imalat ve bürokratik işlem süreci ile bize Türk Masonluğu arşivinde bir yolculuğa çıkma ihtiyacı hissettiriyor. Fiziki olarak bir Mason Mabedinin Masonluk açısından bir vasıtadan başka bir şey olmadığı zaman zaman dile getirilse de, Masonluk kültürünün paha biçilmez izlerini taşıması açısından mabedin çok önemli bir gösterge olduğu şüphesizdir. Bu hususun tasarım, tefriş ve tezyinat yönüyle olduğu kadar, Masonları somut bir amaç için, kalıcı bir eser bırakmak üzere belirli şartlarda bir araya getirmesi yönüyle de ele alınması gerektiği kaçınılmazdır. Bu çerçeveden bakıldığında, son günlerde gün ışığına çıkmış bir belge bize önemli bilgiler veriyor.

Yıllar önce bir Mabet Tahsis Töreni sırasında yapılan ve ilginç bir rastlantıyla İzmir Yeni Lokal Binasının hizmete girdiği geçtiğimiz günlerde gün ışığına çıkardığımız konuşma metninin ilgili kısmının transkripsiyonu şöyledir:

"Pek Muhterem Üstâdım, Azîz Kardeşlerim,

Biraz önce ritüelik güzel bir merâsimle her bakımdan mükemmel ve yıllardan beri özlediğimiz bu güzel ma'bedde yeni bir çalışma dönemine başlamış bulunuyoruz.

Rü'yâlarımızın tahakkukunu görmenin mutluluğu içindeyiz.

Böyle bir eserin yaratılması için teşebbüse geçmede sadece hüsn-i niyet ve böyle bir eserin tamamlanması için yapılan aralıksız çalışmalarda sadece fedâkârlık kâfî değildir. Böylesine bir eserin yaratılmasında emniyet, i'timâd, cesâret ve sevgi gibi tamamlayıcı bazı Masonik vasıfların da önemli yeri vardır.

Şu anda içinde bulunduğumuz bu azîz ma'bed, gayret ve fedâkârlığın müşahhas örneği olan çalışma ile yaratılan bu eser, bu gibi çalışmaları dâima minnet ve takdirle yâd ettirecek bir âbidedir.

Bu büyük eserin meydana getirilmesinde asıl değer; kardeşler arasındaki i'timâd, sadâkat, vefâ ve samîmîyetin timsâli olmasındadır.

Bu vazîfeyi tevdi' ettiklerimize başta Büyük Loca Üstâdlarımız olmak üzere, bütün İzmir Masonları bilâ şart inandılar, güvenerek yardım ve alâkalarını esirgemediler. Vazîfeyi alanlar da üstâdlarına, kardeşlerine inandılar ve bu karşılıklı inanla bu eseri tahakkuk ettirdiler. Bu eserin vücûda gelmesindeki hikmeti, karşılığı sevgi ve i'timâdda aramak lazımdır.

Kardeşlik sevgisinin yarattığı bu eşsiz eser, insanlık idealini ancak müşterek çalışmalarımızla tahakkuk ettirebileceğimizin misâlini vermiş ve te'yid etmiştir.

Bu mes'ud netice bu vazîfeye da'vet edilmiş olanlar için ne kadar şerefli ise, bu teşebbüsün maddî yükünü sağlayan başta Büyük Locamızın değerli Üstâdları ile bütün vâdilerdeki kardeşlerimiz ve bu ma'bedin tefrişi konusunda da karınca kararınca fedâkârlıkla katkıda bulunan bütün kardeşlerimiz için de büyük bir şereftir.

Böyle bir eserin meydana getirilmesi kardeşlerimizin Masonluğa olan bağlılığına ve sevgisine de bir isbattır.

Bu güzel ma'bed, kardeşleri muhakkak ki kendisine çekecek, zaman zaman her locanın çalışmalarında müşterek dert, müşterek şikâyet konusu olan devamsızlık probleminin hallinde de müessir olacaktır.

Mekânın mükemmeliyeti muhakkak ki çalışmanın intizâmını sağlayacaktır.

Bu güzel ma'bedde bundan sonra da daha önceki çalışmalarımızdan çok daha yapıcı bir çalışma atmosferi yaratmamız lazımdır.

Masonluk kalıplaşmış prensiplere bağlı bir müessese değildir. Masonluk bütün çalışmalarında gerçekçiliği ve bilhassa tekâmülü temel prensip olarak alır. İnsanlık idealine ulaşmak istiyorsak, çalışmalarımıza da bu ideali tahakkuk ettirecek gerçekçi bir istikamet vermek mecburiyyeti vardır.

Bir Mason, Masonik çalışmalarla yalnız kendi camiasına hasredmiş olmasının faydasızlığını bilmeli, diğer bir deyimle kendi camiası içindeki çalışmaları harici âleme aksettirmedeki faydalılığı takdir etmelidir. Locaların duvarlarından dışarıya intişar ettirilmeyecek fikirlerin ne bütün insanlık nâmına, ne de memleket hesabına hiçbir faydası yoktur. Masonik çalışmaların gayesi bu gerektir.

Masonluk bütün dünya toplumunu kapsayan prensipleri miyânında her memleket için millî karakteri millî vasfı olan bir teşekküldür. Yakın ideallere ulaşmadan daha uzak ideallere ulaşmanın mümkün olamayacağı aşikârdır.

(...)

Kardeşlerim,

Bu güzel ma'bed Türk Masonluğunun, Dünya Masonluğunun Türk toplumunun ve tüm insanlığın saadeti için müşterek olan çalışmalarımızın mihrâkı ve menba'ı olsun. Vazîfelerimizin îfâsı için seve seve koşacağımız bir muhît olsun.

Bu güzel ma'beddeki sa'yımız, Mason ülküsüne ve insanlık idealine ulaşma yolunda câmiâmıza ve Türk toplumuna nûr ve feyz verecek hayırlı çalışmalarla dolu geçsin.

İlelebed yaşayacak olan bu ma'bedin yapılmasına emeği geçen kardeşlerimizin çalışmalarını başta İzmir Masonları olmak üzere, bütün Türk Masonları daima kardeş takdiri ile anacağız. Onların bizleri çalışmaya davet eden çekiç sesleri bu ma'bedin kapısında ölümsüz aks-i sedâlarla yaşayacaktır.

Kâinatın Ulu Mi'mârı bizleri insanlar arasında barış, sevgi ve hakikat nûrunun yayılması uğrundaki çalışmalarımızda muvaffak etsin Muhterem Üstâdım, Azîz Kardeşlerim."

Masonların somut bir amaç için, kalıcı bir eser bırakmak ve bir mabet kurmak üzere hangi şartlarda bir araya geldiğine dair önemli ipuçları veren bu konuşma, 21 Eylül 1969 tarihinde İzmir'de yeni inşa edilen lokal binasının Mabet Tahsis Töreninde Halim Erker Kardeş tarafından yapılmıştır.

Halim Erker

Günümüze "Eski Yazı" ile kaleme alınmış metni intikal eden bu konuşmayı yapan Halim Erker o tarihte Gönül Locası'nın Üstadı Muhteremi'dir.[1] Mabet Tahsis Töreni'ni Büyük Üstat Hayrullah Örs yönetmiştir. Törende Hatip olarak görev yapan Halim Erker İstanbul, Ankara ve İzmir Vadisi'nden bu törene katılan kalabalık bir ziyaretçi topluluğuna hitap etmiştir.

Burada sözü edilen ve 21 Eylül 1969 tarihinde tahsis töreni yapılan bina 5 Ocak 1933 tarihinde açılışı yapılan ilk tek katlı lokal binasının yerine inşa edilen iki katlı lokal binasıdır.

Tarihi arşivimizde bu ilk binanın yapımına ve açılışına ilişkin detaylı bilgi mevcuttur. Elimizdeki belgelere göre o günlerden bugünlere kadar gelen arsa, 1927 yılı Ekim ayından önce satın alınmış[2] ve 1931 yılında başlayan çalışmalar, İzmir Üstadı Muhteremler Meclisi Başkanı olan Dr. Nevzat Eşref ile Mühendis Rifat Osman'ın önderliğinde yürütülmüştür.[3]

Dr. Nevzat Eşref İzmir Vadisi'nde Ehram Locası'nın, Rifat Osman ise Merih Locası'nın Üstadı Muhteremi olarak görev yapmıştır. Binanın açılış programı ise, Zuhal Locası'nın Üstadı Muhteremi olan Feyyaz Mümtaz (Savut)[4] ve o tarihte "İzmir ve Havalisi Mahfilleri

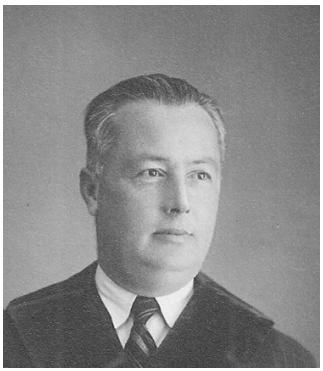
1 Halim Erker, 1915 yılında bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Florina'da doğmuştur. İzmir Erkek Muallim Mektebi'nden mezun olmuş ve Matematik öğretmeni olarak görev yapmıştır. 15 Mart 1951 tarihinde İzmir Locası'nda tekris edilen Halim Erker, 7 Şubat 1952'de Kalfa, 15 Şubat 1953 tarihinde Üstat derecesine terfi etmiştir. 5 Ekim 1955 tarihinde Gönül Locası'nın kurucuları arasında yer almıştır. 1971-1973 döneminde Büyük Görevliler Kurulu'nda Büyük I. Nazır, 1973-1975 döneminde Büyük I. Tören Üstadı olarak görev yapmıştır. Büyük Görevliler Kurulu'nda yaptığı hizmetler nedeniyle 23 Nisan 1988 tarihinde Büyük Loca Mücevheri ile ödüllendirilen Halim Erker'e 22 Nisan 1995 tarihinde de teşekkür beratı takdim edilmiştir. Halim Erker 31 Ekim 2014 tarihinde İzmir'de vefat etmiştir.

2 Ernest Bon'un İzmir'de Masonluk üzerine 7 Ekim 1927 tarihinde yaptığı ve daha sonra kitapçık olarak basılan konuşmasında İkinci Kordon'da Fransa Konsolosluğu'nun yakınındaki arsanın satın alındığı ve bu amaçla bir finans komisyonu ile inşaat komisyonun kurulduğu bilgisi yer almaktadır. Detaylı bilgi için Bkz. Bon, Ernest, "La Franc-Maçonnerie a Smyrne Depuis Son Réveil En 1909", Imp. Française L. Mourkides, Constantinople, s:18.

3 Dr. Nevzat Eşref 1887 Tekirdağ doğumludur. O dönemde İzmir Memleket Hastanesi'nde Asabiye Mütehassısı olarak görev yapmaktadır. 2 Nisan 1925 tarihinde Ehram Locası'nda tekris edilmiş, 9 Temmuz 1925 tarihinde aynı locada Kalfa ve Üstat derecelerine terfi etmiştir. Mühendis Rifat Osman ise 1893 yılında Selanik'de doğmuştur. 25 Nisan 1928 tarihinde Merih Locası'nda tekris edilmiş, aynı locada 19 Aralık 1928'de Kalfa, 23 Ekim 1929'da Üstat derecesine terfi etmiştir. HKEMBL Tarihî Arşivi, 1935 Öncesi Üye Sicil Kartları No:619 ve 1286.

4 1902 İstanbul doğumlu olan Feyyaz Mümtaz (Savut), İzmir'de Homer Locası'nda 23 Mayıs 1924 tarihinde tekris edilmiş ve aynı locada 21 Ocak 1925'te Kalfa, 20 Ekim 1925'te ise Üstat derecesine terfi etmiştir. 14 Ocak 1927 tarihinde ise Zuhal Locası'na tebenni eden

Müfettişi" olarak görev yapan Kemalettin (Apak)[5] tarafından düzenlenmiştir.

Dr. Nevzat Eşref

Osman Rıfat

Hizmete girişinden yaklaşık iki buçuk yıl sonra 1935 yılında Türkiye'de Masonluğun Uyku Dönemi'ne girişi ile birlikte İzmir Lokal Binası da diğer Mason Lokal Binaları gibi devredilmiştir. 1935'ten sonraki dönemde Halkevi, Vergi Dairesi Müdürlüğü ve Çalışma Müdürlüğü tarafından kullanılan İzmir Binası 1948'deki Uyanış'ın ardından açılan davalara konu olmuş ve hukuki sürecin 1957 yılında tamamen sonuçlanmasının ardından geri alınarak tekrar lokal binası olarak kullanılmaya başlanmıştır.[6]

Feyyaz Mümtaz 1932-1933 döneminde bu locanın Üstadı Muhteremi olarak görev yapmıştır. Uyanış Dönemi'nde 12 Haziran 1949 tarihinde İzmir Locası'nda uyandırılmış, daha sonra Nur Locası ve Promethee Locası'nın kuruluşunda yer almıştır. Feyyaz Mümtaz Savut 15 Şubat 1955 tarihinde vefat etmiştir. HKEMBL Tarihî Arşivi, 1935 Öncesi Üye Sicil Kartları No:1787.

5 1898 İstanbul doğumlu olan Kemalettin Apak, Mülkiye'den mezun olduktan sonar İzmir Ticaret Borsası Komiseri olarak tayin edilmiş, İzmir'de Resne Locası'na niyabeten Güneş Locası'nda 23 Mayıs 1926 tarihinde tekris edilmiş, 25 Ocak 1927'de Kalfa, 6 Ekim 1927'de Üstat derecesine terfi etmiştir. Uyku Dönemi öncesinde 1930'lu yıllarda "İzmir ve Havalisi Mahfilleri Müfettişliği" görevini üstlenmiştir. Uyanış Dönemi'nde Ankara Doğuş Locası'nda uyandırılmıştır. 9 Temmuz 1957'de Ankara Gran Loju Büyük Üstadı seçilmiş ve 12 Ağustos 1955'te yapılan seçimle yerini Ahmet Salih Korur'a devretmiştir. 1956 yılında Ankara'da Yıldız Locası'nın kurucuları arasında yer almıştır. 1 Şubat 1959 tarihinde Büyük Üstat Kaymakamı seçilmiştir. 1960 İhtilali sonrasında Büyük Üstat Ahmet Salih Korur tutuklanınca, yerine vekaleten görev yapmış ve 30 Ekim 1960 tarihindeki seçimle Büyük Üstat seçilmiştir.1958 yılında yayınlanan "Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk" başlıklı kitabı uzun yıllar referans teşkil eden Kemalettin Apak 11 Ağustos 1962'de İstanbul'da vefat etmiştir. Detaylı bilgi için Bkz. Akkan, Ahmet, "Büyük Üstadlar", Mimar Sinan Yayınları No:21, Yenilik Basımevi, 1997, s:122-126; HKEMBL Tarihî Arşivi, 1935 Öncesi Üye Sicil Kartları No:1973.

6 İzmir Lokal Binasının geri alınış süreci ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Bir Davanın Anatomisi: İzmir Lokal Binasının Geri Alınış Süreci", İVAL Yayınları, 2010.

Sonraki dönemde İzmir'de artan ihtiyaca cevap veremeyen ve yıllar içinde farklı kullanımlarla yıpranan binanın yerine iki katlı bir bina yapılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla 27 Ekim 1967 tarihinde eski binanın yıkımına başlanmıştır. Bu süreçte Osman Ertörer ve Bekir Tantürk'ün önderliğinde yapılan çalışmalarda, İnşaat Komisyonu'nda Hikmet Baraz, Celal Olcay ve Nurettin Gürsoy görev almıştı. Mimar olarak Hikmet Baraz'ın imza attığı projenin betonarme hesapları ise sonraki yıllarda üzerine yeni ilave katlar geleceği de göz önünde bulundurularak, Mehmet Tabağ ve Cumhur Kendir tarafından yapılmış, müteahhitliğini Bülent Doruk ve Adnan Yumuk üstlenmişti. İnşaatın imalat kontrolü ise Jak Kaya tarafından yerine getirilmişti. Mabet tefriş ve tezyinatı ise Şevki Kayaman tarafından yapılmıştı. Zemin katında biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki mabet, idari ofisler ve makine dairesinin bulunduğu bu yeni binanın üst katında ise, yemek salonu ve hizmetli bölümü yer alıyordu. Bu dönemde dikkatten kaçmaması gereken bir husus, sonraki yıllarda binanın muhtemel ilave katlarının yapımında göz önünde bulundurulmak üzere, proje ve statik hesaplarını içeren bir özel kutunun Büyük Loca Arşivi'ne konulmak üzere Osman Ertörer ve Bekir Tantürk'ün talimatıyla Jak Kaya tarafından hazırlanmış olmasıydı.[7]

7 Malî Müşavir Osman Ertörer Urfa 1925 doğumlu olup, 12 Kasım 1959 tarihinde Gönül Locası'nda tekris edilmiş, aynı locada 23 Şubat 1961'de Kalfa, 15 Kasım 1982'de Üstat derecesine terfi etmiştir. 26 Nisan 1997 tarihinde Türkiye Büyük Locası tarafından teşekkür belgesi ile taltif edilmiştir. Eylem, Manisa ve Başarı Localarında kurucu üye olarak görev alan Osman Ertörer 11 Mayıs 1992 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 2518.

Yüksek Mimar olan Bekir Tantürk 1935 yılında İzmir'de doğmuştur, 24 Kasım 1966 tarihinde Gönül Locası'nda tekris edilmiş, aynı locada 28 Mart 1968'de Kalfa ve 3 Nisan 1969'da Üstat derecesine terfi etmiştir. Bekir Tantürk ayrıca Eylem ve Işın Locaları'nda kurucu üye olarak görev almıştır. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 3829.

Yüksek Mimar Mühendis olan Şevki Kayaman 1914 yılında Bursa'da doğmuştur, 2 Mart 1955 tarihinde Bilgi Locası'nda tekris edilen Şevki Kayaman, aynı locada 4 Mart 1956'da Kalfa ve 21 Kasım 1956'da Üstat derecesine terfi etmiştir. Bayındırlık Bakanlığı'nda bürokrat olan Şevki Kayaman Barış, Üçgül, Yunus Emre Localarında kurucu üye olarak görev almış, 15 Mayıs 1982 tarihinde Fazilet Locası'na tebenni etmiş ve 15 Ağustos 1983 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 1501.

Yüksek Mimar olan Hikmet Baraz 1918 Preveze doğumludur. 13 Şubat 1958 tarihinde Gönül Locası'nda tekris edilmiş ve aynı locada 23 Mart 1959'da Kalfa, 12 Mayıs 1960'da Üstat derecesine terfi etmiştir. 29 Mayıs 2001 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 2115.

1927 Amasya doğumlu olan Adnan Yumuk 14 Ekim 1963 tarihinde İrfan Locası'nda tekris edilmiştir. Aynı locada 28 Mart 1965'te Kalfa ve 9 Mayıs 1966'da Üstat derecesine terfi etmiştir. 16 Ağustos 1980 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 3169.

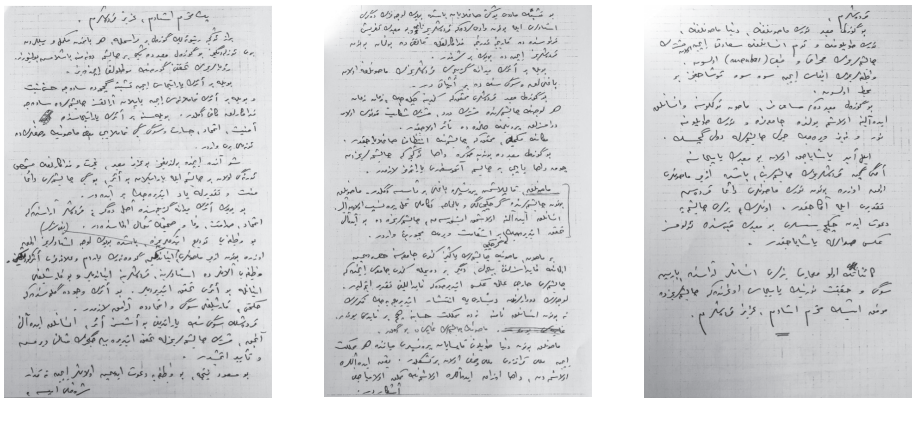
İnşaat Yüksek Mühendisi Jak Kaya 1938 yılında Tire'de doğmuştur, 29 Şubat 1968 tarihinde Gönül Locası'nda tekris edilmiş, aynı locada 29 Mayıs 1969'da Kalfa, 21 Mayıs 1970 tarihinde Üstat derecesine terfi etmiştir. Kendisine 2 Ocak 2018 tarihli berat ile 50. Yıl Madalyası ve Önlüğü takdim edilmiştir. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 4099.

1926 Balıkesir doğumlu Bülent Doruk 1 Nisan 1965 tarihinde Gönül Locası'nda tekris edilmiş, 16 Haziran 1966 'da Kalfa ve 1 Şubat 1968'de Üstat derecesine terfi etmiştir. Bülent Doruk 22 Temmuz 1981 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. HKEMBL Sicil Kaydı No: 3520.

İki katlı binanın açılışı için o tarihte İzmir Bölge Üstadı olarak görev yapan Osman Ertörer'in başkanlığında bir kutlama programı düzenlenmişti.[8] Bu program 21 Eylül 1969 ile 2 Ekim 1969 tarihleri arasını kapsıyordu. İşte Halim Erker'in büyük mabedin Tahsis Töreni konuşması bu iki katlı binanın 21 Eylül 1969 tarihindeki açılışında yapılmıştı.

16 yıl sonra 1985 yılına gelindiğinde, bu iki katlı binanın artan ihtiyaçlara cevap verememesi nedeniyle o tarihte Büyük Üstat Temsilcisi olan Bekir Tantürk'ün başlattığı bir girişimle üstüne iki kat daha ilave edilmesine karar verilmişti. İnşaatın tamamlanmasının ardından ilave katlardaki iki yeni mabet de 25 Nisan 1987 tarihinde tahsis edilerek hizmete girmişti.

Bu tarihten yaklaşık 30 yıl sonra, 25 Mart 2017 tarihli Büyük Görevliler Kurulu kararıyla, bu kez can ve mal güvenliği için gerekli resmi ve teknik şartları sağlayamadığı değerlendirilen İzmir Lokal Binasının yıkılmasına karar verilmiş ve 2017 yılı yaz aylarında söz konusu yıkım tamamlanmıştı. 10 Temmuz 2018 tarihinde Temel Taşı Koyma Töreni yapılan yeni binanın yapım serüveninin 8 Ocak 2022 tarihinde Mabet Tahsis Törenleri ile sonlandığı söylenebilir. İzmir'in Yeni Lokal Binasının tasarım, imalat, kontrol ve bürokratik işlemlerini içeren heyecan dolu serüveni ise, yazılmak üzere araştırmacılarını beklemektedir.

Halim Erker Kardeş'in 21 Eylül 1969 Tarihinde Yaptığı Konuşmanın Metni

8 HKEMBL Tarihi Arşivi, Belge No: 401.011/1201.

5 Ocak 1933'te açılışı yapılan ilk lokal binası

21 Eylül 1969'da açılışı yapılan ikinci lokal binası

25 Nisan 1987'de açılışı yapılacak olan iki kat ilave kısmın inşaatı

2017 yılı yaz aylarında yıkımı tamamlanan eski lokal binası

8 Ocak 2022 tarihinde Mabet Tahsis Törenleri yapılan yeni İzmir lokal binası

BUHRANLI YILLARIN BÜYÜK ÜSTADI MEHMET ALİ (BABA) VE HAKKI ŞİNASİ (PAŞA)

Kağan KALE

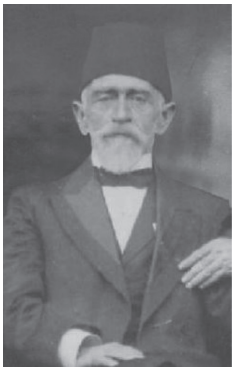
Foundation of The Grand Lodge in 1909 was a major cornerstone in development and institutionalization of Masonry in Turkey. The Ottoman Masons of that era struggled a lot and their effort to overcome the challenges gave Modern Turkish Masonry its privileged position among International Masonic Family.

This modest research is about the inspiring life of Mehmet Ali (Baba) Erel Brother who played a leading role establishing Ottoman's Grand Lodge and his cousin Hakkı Şinasi Erel Brother. Main resources for this research were period books and also HKEMBL Historical Archives.

The civil life of the Grand Master took place in this research alongside his Masonic life. His determination and patience towards all the difficulties in life may be a big inspiration for all.

Mehmet Ali Baba, 13 Eylül 1853 yılında İstanbul'da doğmuştur. Tüccardan Hüseyin Bey'in oğludur. İlk ve orta eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, 1874 yılında Askeri Tıbbiyeden Yüzbaşı rütbesi ile diploma almıştır. İlk görev yeri Haydarpaşa Hastanesi'dir. Eğitimini ilerletmek için Fransa'ya gitmeye hazırlanırken Hersek'te isyan çıkar. Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, V. Murat'ın 93 günlük kısa saltanatı ve I. Meşrutiyet'in ilanı gibi olaylar isyanın bastırılmasını engeller. Bu kargaşada Üstadın Fransa'ya gitmesi iptal edilir ve Karadağ'ın Adriyatik sahilinde bulunan Bar Kasabası'na tayin olur. Kasabada bulunan Askeri Hastane'nin Birinci Tabipliğine getirilmiştir.

Hersek İsyanı başladıktan iki yıl sonra, 1877'de bastırıldı, ancak aynı yıl tarihe "93 Harbi" adıyla geçecek Osmanlı – Rus Savaşı patlak vermiştir. Savaş başlayınca Üstat, Bar'dan

Dr. Mehmet Ali

alınmış ve savaş bölgelerinde Ordu'nun İdareyi Sıhhiyesini Tanzim Memuru olarak görevlendirilmiştir. Görevi gereği savaş süresince yaralıların sevk ve tedavileri için gereken tedbirleri almak için uğraşmıştır. Osmanlı, savunma savaşı verdiği 93 Harbi'nde yenilmiş, özellikle Plevne'nin düşmesi ile savaş bölgelerinin genelinden Rusların eline 113 bin asker ve sivil esir düşmüştür. Mehmet Ali Üstat da bu esirlerden biridir, üstelik çatışmalarda yaralanmıştır.

Sadece 10 ay süren savaşta verilen bu muazzam esir sayısı, bütün Birinci Dünya Savaşı sırasında Ruslara verilen esir sayısının iki katından fazladır. Esirlerin 41 bine yakını esaret sırasında hayatını kaybetmiştir, kayıpların 27 bini kış şartlarında Kişinev'den[1] Rostov-na-Donu[2] şehrine götürülürken yolda ölen asker ve sivillerdir. Esirlerin içinde, 31'i Paşa olmak üzere 4300 subay bulunmaktadır. Rus kaynaklarına göre rütbelilere özenli davranılmış, hatta rütbelerine göre aylık maaş bile verilmiştir. Subaylar bu parayla tecrit edildikleri şehirlerde ev kiralama, kıyafet ve yemek gibi temel gereksinmelerini karşılamışlardır. Paşalar ise (Gazi Osman Paşa dâhil), St. Petersburg'da bulunan otellere yerleştirilmiştir. Kamplarda bulunan esirlerin sağlık sorunları ile esir alınmış hekim subaylar ilgilenmiştir.[3] Üstadımızın da esir kamplarında hekimlik yaptığını düşünmek yanlış olmaz.

Barış anlaşması sağlandıktan sonra, Ruslar esirleri trenler ile Sivastopol ve Odesa limanlarına getirmiş, Osmanlı donanması da esirleri yurda taşımıştır. Üstat, bu nakliye işlemleri sırasında hasta ve yaralılar ile ilgilenmiş ve sevkiyatın düzenle yürümesi için görevlendirilmiştir. Yurda döndükten sonra İstanbul'da Humbarhane Kışlasındaki Askeri Hastaneye atanmıştır.

Humbarhane Kışlasındaki hastaneye atanalı henüz bir yıl bile olmadan, 1879 yılı sonunda bu sefer de Kosova Seyyar Hastanesi'ne atanır. Ruslarla yapılan savaş, esaret ve üst üste yapılan atamalar Üstada fazla gelmiş olmalı ki kara ordusundan ayrılır ve bahriyeye geçer ve İstanbul'da kalır. Mehmet Ali Üstadın mesleği hekimliktir, ancak öteden beri çocukların eğitimi ile ilgilenmektedir. 1880'in başında Cebe Ali (Cibali) Kapısı yakınında masrafları tamamen kendi şahsına ait olmak üzere bir Kız Mektebi İptidai (Kız İlkokulu) ve Kız Mektebi Rüştiye (Kız Ortaokulu) açar. Bununla da kalmayıp, kız çocukları için tesis ettiği okulu Maarif Vekâletine (Eğitim Bakanlığına) kabul ettirir, onaylı diploma verilmesini sağlar. Aynı yıl, Dr. Basri Bey ve Riyaziyeci (Matematikçi) Mehmet Nadir Bey ile birlikte "Numunei Terakki" adı ile erkeklere mahsus İptidai, Rüşti ve İdadi (Lise) derecesinde bir

1 Bugün, Moldova Cumhuriyeti'nin Başkentidir.

2 Bugün, Rusya'nın Güney Federal Bölgesinin idari merkezidir. Karadeniz'in kuzeyindeki Azak Denizi kıyısında bulunan bir liman kenti.

3 Bu paragraftaki bilgiler: Vitaliy Poznahirev tarafından yayımlanan "1877-1878. Rus-Türk Savaşı dönemi Osmanlı Askerleri Rusya'da" araştırmasından alınmıştır.

okulun daha kurucusu olur. Numunei Terakki Mektebi günümüzde İstanbul Erkek Lisesi olarak varlığını sürdürmektedir.

Dr. Mehmet Ali Üstat, Genç Osmanlılar (Jön Türkler) akımına düşünceleri ve eylemleri ile katılmıştır. Açtığı mektepler, yazdığı yazılar ve konuşmaları Padişah II. Abdülhamit için sakıncalıdır, yapılan jurnaller sonucunda tutuklanır, kısa süre hapis yattıktan sonra Girit'e sürgün edilir. 1880 yılı son baharında 19 yıl kalacağı Girit'e gönderilir.

Üstadın Masonluğundan bahsetmek için 1872 yılına geri dönmemiz gerekiyor. Henüz tıbbiyede öğrenciyken, Yusuf Sakakini ile arkadaşlık ettiği biliniyor[4]. Sakakini, 1846 yılında İskenderiye'de doğan ve 1862 yılında da yine aynı kentte tekris olmuş bir Masondur ve o tarihlerde Beyoğlu'nda oturmaktadır. Genç Osmanlılar hareketinin sempatizanıdır, 1884 yılına gelindiğinde 33 dereceye yükseltilecektir, 1909 yılında Büyük Locanın kuruluşunda belki de en önemli görevi üstlenecektir. İşte bu Sakakini, Mehmet Ali Bey'i Masonlukla tanıştırmış olmalıdır. Üyesi olmak için teklif edildiği loca İtalia Risorta Locası'dır. Loca, Torino Büyük Doğusu'na bağlıdır ve İstanbul'da Hazopoulo Pasajı üçüncü katında çalışmaktadır. Tekris merasimini locanın o dönemki Üstadı Muhteremi Yannis Sava Paşa yapmıştır. Üstat, henüz 21 yaşındayken girdiği Mason ailesi için ömrünün sonuna kadar bitmeyen bir dinamizm ile çalışacaktır. Tekrisinden birkaç yıl sonra, Bar Kasabası'na tayin edilmeden önce, İstanbul'da Rumca çalışan I Prodoos Locası'na da katılır. Locanın Rumca olan tüzük ve ritüellerini Türkçeye çevirir, bu çeviriler hazırlandıktan sonra Loca artık Türkçe ve Rumca olarak çalışmaya başlar. Bu noktada belirtmek gerekir ki, Üstadımız Rumca, Fransızca ve İtalyanca bilmektedir, Rusya esareti sırasında Rusçayı da öğrenmiştir.

Dr. Mehmet Ali Baba, yukarıda belirtildiği gibi 19 sene kalacağı Girit'te de toplumun yararına çalışmaya devam etmiştir. Vilayetin sıhhiye işleri ile meşgul olmuştur, ayrıca Girit Eğitim Heyeti Üyeliği yapmıştır. Girit'in Hanya kentinde bulunan Hanya Mektebi İslamiye'de fahri profesörlük yapmıştır. Adada bulunduğu yıllarda Masonluk ile ne ölçüde ilgilenebildiğinin herhangi bir kaydına ulaşılamamıştır. Üstat Girit'te bulunduğu yıllarda Lütfiye Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten; Ali Haydar, Mustafa Muhiddin adlı 2 erkek ve Sara ve Zehra adlı iki kız olmak üzere dört çocukları olmuştur. Üstadın çocukları da en az kendisi kadar başarılı, çalışkan ve toplum için değerli insanlar olmuşlardır. En büyük oğlu Prof. Dr. Ali Haydar Erel, Kulak Burun Boğaz dalında hekimlik yapmıştır. Küçük oğlu Ord. Prof. Dr. Muhiddin Erel ise, Hıfzıssıhha (Halk Sağlığı) dalında çalışmıştır, kızı Prof. Dr. Sara Erel (Akdik) ise Türkiye'nin ilk kadın botanikçisidir.

Ahmet Akkan kitabında Üstadın oğullarından Mustafa Muhiddin Erel için 'Biraderimiz' demektedir[5], ancak bu küçük araştırma kapsamında Muhiddin Erel'in Mason olduğuna dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

---

4 İbrahim Hoyi Biraderin sözlü hatıralarından alınmıştır; Mimar Sinan Dergisi Sayı:82, s.14.

5 Ahmet Akkan, Büyük Üstatlar, s.29.

19 Nisan 1899'da Venizelos tarafından hazırlanan Girit Anayasası Girit Meclisi'nde kabul edilir. Anayasaya göre Girit'in resmi dili Rumca olacak, ayrıca Girit bayrağı, Girit posta pulu, Girit polis teşkilatı oluşturulacaktır. Yunan Hükümeti bir oldubitti ile Girit'i Osmanlı'dan koparmayı başaracaktır. Bu tarihten sonra askerler adayı boşaltınca, Dr. Mehmet Ali Baba da İstanbul'a geri döner ve Bahriye Merkez Hastanesi İkinci Tabipliğine atanır. Hâlâ hürriyetperverdir, ama artık daha temkinlidir. Çalışma arkadaşları onu kısa boylu, hızlı konuşan, aksanı Girit şivesine kaçan, sakin yaradılışlı biri olarak tanımlar, hastalara ve çevresine daima nazik davrandığı anlatılır. Bu tanımlamalar Masonik hayatı ile de örtüşür. İzak Yeşua, 1922'de yazdığı kısa tarihçede Üstattan çok sayılan ve sevilen bir kardeş olarak bahseder, kendisini bedenen ve ruhen mesleğimize adadığını belirtir, "Onun azimli çalışmaları sayesinde Osmanlı Masonluğu Anadolu'ya yayılmıştır" der. Üstat aynı zamanda Bektaşi'dir, adına eklenen Baba sıfatı bunun içindir. Bektaşiliğin ve Masonluğun ortak değerleri ile pişen Mehmet Ali Üstadın kazandığı hikmeti kardeşlerine yansıtmayı başarmış olduğu anlaşılıyor.

Solda Dr. Mehmet Ali Erel (3. Büyük Üstat) Sağda Dr. Besim Ömer Akalın
(6. Büyük Üstat)

1908 yılından sonra Osmanlı topraklarında müstakil bir Büyük Loca kurma faaliyetlerinin arttığını kayıtlardan takip edebiliyoruz. Meşrutiyetin ilanı ile ülkede yaşanan özgürlük havası ve yeni yönetim, Masonlarda da yapısal değişikliklerin başlangıcı olmuştur. O günlerde, Büyük Locanın kurulabilmesi için aktif olarak çalışan kardeşlerin içinde Dr. Mehmet Ali Baba da vardır. O günkü kurallara göre Büyük Loca'nın kurulabilmesi için, 7 locanın birleşmesi ve Büyük Locayı oluşturmaları gerekmektedir. Kardeşler bu 7 locayı bir araya getirmek için uğraşırken, bir taraftan da 1861 yılında kurulmuş, ancak uzun süredir uykuda olan Şûrayı Ali-i Osmani'yi (Yüksek Şûra) yeniden organize etmeye çalışırlar. Bu amaçla 3 Mart 1909 tarihinde toplantı düzenlenir, 12 kardeşe 33 derece verilir, geçici görevliler seçilir ve Yüksek Şûra yeniden hayata dönmüş olur. Şûra,

1909 yılı sonuna kadar yaptığı toplantılar ile yeni 33 dereceye yükseltmeler yapar ve organizasyonu kalıcı hale getirir, bu gelişmeler sırasında 3 Eylül 1909 tarihinde Mehmet Ali Baba da 33 dereceye yükseltilip Şûra'ya dâhil edilir.

Yüksek Şûra'nın hayata geçirilmesinden sonra sıra Büyük Locanın kurulmasına gelmiştir. Kurucu olacak 7 locanın oluşturulması için Şûra'dan berat alarak localar kurulmaya başlar. İlk olarak, 9 Mart 1909'da Vatan Locası kurulur, kurucuları arasında Üstat da vardır. O'nu, 28 Haziran'da Muhibbanı Hürriyet Locası takip eder ki, kurucu Üstadı Muhteremi Mehmet Ali Baba'dır. Eski dostu Sakakini Kardeş de bu locaya iltihak edecektir. Üstat, vefatına kadar bu locadan ayrılmayacak ve müteaddit defalar Üstadı Muhteremlik görevini üstlenecektir.

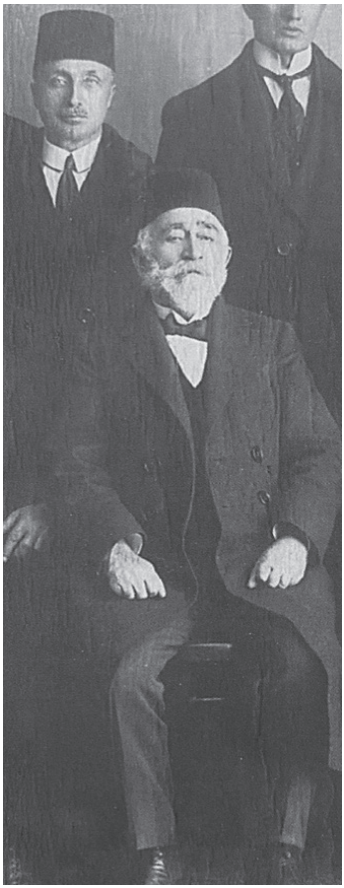
1 Ağustos 1909 tarihinde nihayet, Yüksek Şûraya bağlı 4 loca kurulmuş bulunmaktadır ki bunlar; Vatan, Muhibbanı Hürriyet, Vefa, Şafak Localarıdır. Mısır Obediyansına bağlı Resne Locasının iltihakıyla sayı beşe çıkar. Müteakiben Fransız Maşrıkı'na tabi Rönesans Locasından ayrılan bazı Kardeşler de Terakki ve İttihat Hakiki Muhipleri ismi ile Loca kurarlar. Nadra Moutran Biraderin de Üstadı Muhteremi bulunduğu Mısır Obediyansına bağlı Uhuvveti Osmaniye Locası'nın Türkiye Obediyansı'na iltihakını temin ettiğinden, 7 remzi loca tamamlanmış olur. Böylece Hacopulos Pasajı'nın üçüncü katında bulunan mabette toplanılır. Mehmet Ali Baba, Muhibbanı Hürriyet Locası'nı temsilen toplantıdadır. Osmanlı Maşrıkı Azamı (Büyük Loca) kurulur, yapılan görevli seçimlerinde Büyük Üstat olarak En Muhterem Talat Paşa seçilir. Mehmet Ali Baba da Büyük Birinci Nazır görevine getirilir.

1912'de Miralay (Albay) rütbesine kadar terfi ederek, Şûrayı Bahriye[6] Azalığına tayin edilmiştir. Bir süre sonra Meclisi Sıhhiyeyi Bahriye[7] üyesi olarak da atanır. Aynı yıl Üstadın hayatında iki önemli gelişme daha olur. Hariciye Nazırı Rıfat Paşanın resmi teşebbüsü üzerine gayri faal bir halde bulunan Hilali Ahmer (Kızılay) Cemiyetinin ihyası için tertip edilen bir komisyona Bahriyeli üye olarak alınır. Kızılay'ın yeniden canlandırılması başarıya ulaştıktan ve nizamnamesi yazıldıktan sonra Azayı Müessise (Kurucu Üye) unvanını kazanmıştır. Kızılay, Üstadın hayatı boyunca yılmadan geliştirmek için çalışacağı Masonluğun yanında ikinci kurum olacaktır. 1912'de gerçekleşen bir diğer önemli gelişme ise, Büyük Locada yapılan Büyük Görevliler seçimidir. Üstat bu seçimlerde Büyük Üstat olarak seçilir. 1915 yılına kadar cemiyetin 3. Büyük Üstadı olarak görevini bir hakkın yerine getirir. Büyük Üstat seçilince, kendi locasının Üstadı Muhteremliğinden çekilmiş ve görevi Muhtar Tahsin Biradere bırakmıştır, ancak Büyük Üstatlığı 1915'te devrettikten sonra, 1916 yılında locası onu büyük bir coşku ve sevgi ile tekrar Üstadı Muhterem olarak seçmiştir.

---

6 Bahriyeye ait her türlü teşkilât ve donanma sorunlarının görüşüldüğü nezaretin en üst kurulu.

7 Bahriye Sağlık Meclisi, Bahriye Nezaretinin kontrolü altında Donanmanın sağlık hizmetlerinin idare ve düzeni sağlayan bir kurum.

Oturan Dr. Mehmet Ali Erel, Ayakta Dr. Hakkı Şinasi Erel

Mehmet Ali Baba, 1913'te yaş haddinden emekliye sevk edilir, ama aynı sene Kızılay Cemiyeti'nin Merkezi Heyeti'ne üye olarak seçilir ve Cemiyetin Genel Müfettişi olur. Kızılay Cemiyetindeki çalışmalarında en büyük yardımları birlikte çalıştığı Mason Kardeşlerinden almıştır, örneğin Besim Ömer Paşa ve Jak Suhami bu kardeşlere örnek olarak verilebilir. Bu noktada bir isimden daha bahsetmek doğru olacaktır. Üstadın amcası Ali Şinasi Beyin oğlu olan Dr. Hakkı Şinasi de kendisi gibi bahriyeli bir hekimdir ve Masondur. Hakkı Şinasi ileride önemli bir siyasi figür olarak Cumhuriyet Halk Fırkası İstanbul Müfettişi olacak, 1930'da yapılan Büyük Loca seçimlerini manipüle ederek, olayların çıkmasına sebebiyet verecektir. Mütevazı ve uyumlu Erel Ailesinin belki de en hırslı bireyi olan Hakkı Şinasi Erel, 1869 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1890 senesinde Tıbbiyeden Bahriye Yüzbaşısı rütbesi ile diploma almıştır. Mektepten çıktıktan sonra Bahriye Hastanesine tayin olmuş ve dâhiliye hekimliği yapmıştır. 1893'te yüksek öğrenim için Almanya'ya gönderilen Dr. Hakkı Şinasi; muhtelif hastanelerde meşhur Profesörlerin yanında bilgilerini attırmış ve üç sene sonra memlekete dönmüştür. Memlekete döndükten sonra, Deniz Hastanesi Dâhiliye Mütehassıslığına ve Şişli Çocuk Hastanesine tayin olmuştur. Bu hastanelerde çalışırken hakkında verilen bir jurnal üzerine 1904'te Bursa'ya, bilahare Konya'ya sürülmüştür. 1908 devriminden sonra tekrar İstanbul'a dönmüş ve Deniz Hastanesi Başhekimi olmuştur. Dr. Hakkı Şinasi; 1917'de Amiral olduktan sonra Varşova'da toplanan Tıp Kongresine iştirak etmiş, bilahare Avrupa'daki sanatoryumları tetkik etmek üzere muhtelif şehirlerde etüt seyahatleri yapmıştır. Dr. Hakkı Şinasi Paşa, İstanbul'da Kızılay Cemiyeti gibi muhtelif hayır cemiyetlerinde çalışmış ve Belediye Cemiyeti İkinci Reisi olmuştur. Bu vazifede iken İstanbul Mebusu olarak Meclise girmiştir. Takip eden devrelerde de Erzurum Milletvekili olmuştur. 1941 yılında İstanbul Milletvekili iken vefat etmiştir.

Dr. Hakkı Şinasi Paşa, 9 Haziran 1909 tarihinde La Turquie Locası'nda tekris olmuştur ve takip eden yıllarda Calcedonia Locası'na da katılmıştır. Türk Obediyansına geçişi 1917 yılında Necat Locasına tebenni edişi ile gerçekleşir. 1921 yılında Necat'tan ayrılıp Murat

Locasını kuran kardeşlere katılır ve Murat'ın kurucusu olur. 1925 senesinde 33. Dereceye iykaaf edilir. 1930 yılında Cumhuriyet Yıldızı Locası'nın Kurucu Üstadı Muhteremi olarak Masonik faaliyetlerini sürdürür.

Ana konumuz olan Mehmet Ali Baba'ya geri dönersek, Üstat 30 Nisan 1914 tarihinde Yüksek Şûra'da Hâkim Büyük Amir görevine seçilir. Bu görevi de o güne kadar üstlendiği diğer görevler gibi büyük bir sabır, basiret ve dirayetle ifa ettiği anlaşılıyor. 22 Ocak 1926 tarihinde sağlığının bozulması sebebiyle görevinden çekilinceye kadar, 12 yıl boyunca büyük sorumluluk isteyen bu zor görevi başarıyla yürütmüştür. Görev yaptığı zaman aralığına dikkat çekmek gerekir 1914 – 1926 yılları arasında ülkenin yaşadığı badireleri, olayları ve savaşları göz önünde bulundurduğumuzda, Türk Mason Ailesini bu dönemden yapısal hasar almadan çıkarmayı başarabilmiş bir yönetici olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Hakkı Şinasi (Paşa) Erel

En Muhterem Mehmet Ali Baba Erel Kardeşimiz, Türk Obediyansında bir eksiği tamamlamak için kurulan Etoile de Orient Mahfilinin Kurucu Üstadı Muhteremi olmuştur. Fransızca çalışan bu loca, 11 Aralık 1921 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Yüksek Şûra'nın 1930 yıllığında Aktif Üyeler arasında görülen Üstadımız, 1932 yıllığında ise Onursal Pek Muktedir Hâkim Büyük Amir ve Büyük Üstat unvanı ile kayıt edilmiştir. Türk Masonluğuna 62 yıl hizmet eden Üstadımızı 19 Aralık 1934 tarihinde Ebedi Doğuya emanet ettik. Akşam ve Cumhuriyet Gazetelerinde çıkan vefat ilanında: "Sevgili Babamız ve aile büyüğümüz Bahriye doktorlarından mütekait ve Hilali Ahmer müessislerinden Doktor Mehmet Ali Erel dün gece ebediyete kavuşmuştur. Cenazesi bugünkü Çarşamba günü Kadıköy Mühürdar Caddesi 148 numaralı evden saat 11'de kaldırılarak, Karacaahmet'te aile kabristanına defnedilecektir." yazılmıştı. Cenazesine sevenleri ve kardeşlerinin yoğun katılımı olmuştur.

Üstadın, sonraki kuşaklara bıraktığı "Masonlukta Kanaatlerim" başlıklı dörtlüğü:

Akil ve Sabir ol et müsamaha kindar olma sakın,

İlim ve irfanınla tevekkül et hakkı görmeğe bakın,

Hadimi insaniyet ol çalış bırak kibri gururu

Semereyi mesaiye aldanma tefahürden kaçın.

Mehmet Ali Üstat, askerlik ve çalışma hayatı boyunca birçok madalya ve ödül ile taltif edilmiştir. Bunlardan bazıları: Üçüncü Rütbeden Macidiye, Avusturya Franz Josef Madalyası, Nişan-ı Ali-i Osmani, Gümüş Girit İftihar Madalyası, Altın Liyakat Madalyası, İngiltere Salibi Ahmer Altın Madalyası, Hilali Ahmer Altın Madalyası, Gümüş Donanma Madalyası'dır.

KAYNAKÇA

1. Adnan Ataç, Besim Ömer Paşa'nın Hatıra Albümü, 2011.
2. Ahmet Akkan, Büyük Üstatlar.
3. Ahmet Zeki İzgöer ve diğer, Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı, 2013.
4. EKSR Türkiye Süprem Konseyi'nin Yüzellinci Yılı Kitabı.
5. Fethi Erden, Türk Hekimleri Biyografisi, 1949.
6. Geçmişten Günümüze Hâkim Büyük Amirler, 2019.
7. İbrahim Hoyi, Mimar Sinan Dergisi, Sayı 10, s. 99-102.
8. Kemal Özbay, Türk Asker Hekimliği Tarihi, 1976.
9. Kemalettin Apak, Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi, 1958.
10. Metin Şapçı: Neşredilmemiş Konferans (Hisar Muhterem Locası).
11. Mesut Çapa, Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925), 2010.
12. Reşat Mimaroğlu, Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi, 1951.

HAÇLI ŞÖVALYELER DOĞU'DA EN ÇOK KİMLERDEN ETKİLENDİ?

A. Bilgin TURNALI

In this article the writer tries to detect the exact nature of the relations between the Templar Knights and the Druzes and aims to open the historical veil upon the latter which so far less examined as compared to the Nusayrees living in the Middle East regions.

The Druzes used to speak in a heavily accented Semitic and lived in the sheltered corners of the Lebanon mountains.

After many researches and scientific reports on this subject it has been proved and demonstrated that the Druzes had the most influential points on the Templar Knights even for their attires.

DÜRZÎLİK

Dürzîlik hakkındaki bilgimiz, Nusayrîlerle karşılaştırılırsa maalesef pek azdır[1]. Merhum hocamız böyle diyorsa da, yüzyıllar boyunca gizemini korumuş olan Dürzîlik, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın Suriye seferi sırasında (1831-1838) Vâditteym'de (=Şûf) onları mağlup edince, Mısır askerlerinin korunaklı yerlere girerek çok sayıda kitaplarına el koyması sâyesinde nispeten açığa çıkmış sayılabilir[2].

Lübnan dağlarının girilmesi güç olan köşelerinde yaşamış olan Dürzîler, dinlerini pek az değişiklikle bugüne kadar koruyabilmişlerdir. Bunlar temiz bir Semitik lehçe ile konuşurlardı.

1 Abdülbaki Gölpınarlı, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler, İstanbul 1969, s. 131-133.
2 Mustafa Öz, "Dürzîlik Maddesi". TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 10, İstanbul, 1994, s. 39-48.

Eski gezginler onları kumral, sarı saçlı, iri yapılı ve uzun boylu olarak nitelerler. Bazı etnoğraflar, Dürzîlerin Asur krallarınca kuzeyden sürülen barbarlar olduklarını ileri sürmüşlerdir[3] [Bunların Yemenden gelen Süryanîler (!?) olduğu yolunda zayıf bir iddia da vardır][4].

Biz, bir Sâmî denizi içinde eski dillerini tamamen unutmuş olabilirler diyoruz. Artık Arapça konuşmaktadırlar.

Bağdat'taki Sünnî Abbasî halifeliğine karşı, bağımsız olarak kuzey Afrika, Mısır ve kısmen Suriye'de Şiî-İsmâili-Bâtınî bir halifelik kuran Fâtımîler (909-1171), Dürzîlik üzerinde derin etkiler yaratmışlardır[5].

Dürzîlik konusunda eser yazan müellifler, mezhebin iman ve amelle ilgili esaslarını genel olarak dört ana bölüme ayırırlar:

(a) Fâtımî halifesi Hâkim-Biemrillâh'ın (doğ.985. hil. 996-1021) ilâh olduğuna inanmak.

(b) Eşya'nın ilk nedeni, yaradılışın aslı olan "emr'i, yâni Hamza bin Ali'yi bilmek (bu zât, Hâkim'in veziridir), Hamza'nın Horasanlı-İran asıllı olduğu söyleniyor.

(c) Hamza'nın yardımcıları olan dört veziri tanımak (bunlara Hudûd deniliyor),

(d) Yedi esası bilmek ve gereğini yerine getirmek.

Hâkim[6] 1017'de ilâhlığını ilân etmişti. Veziri Hamza bin Ali tarafından bu inanç Kahire'deki Amr Câmii'nde halka bildirilince, cemaat buna karşı gelmiş, Hâkim, Hamza'yı bir süre gizlemek zorunda kalmıştı. Hâkim'in ilâhlığını yaymak için Suriye'ye gönderilen ve Hamza'nın en güçlü ve cesur dâilerinden[7] olan Muhammed bin İsmâil-ed-Derezî üzerinde durmalıyız[8]. Ona (Anuş Tegin) de denilir. Zamanında çok etkili bulunan ancak günümüzdeki Dürzîler tarafından dinden çıkmış (=mürted) sayılan bu zât 1019 yılında Kahire'de öldürülmüştür. Bir başka söylenceye göre, Derezî, Hâkim'in yardımı ile Şam bölgesine kaçmış ve orada etkinliğini sürdürürken ölmüştür (H. 411-M. 1020/21). Ancak bu ikinci rivâyet Dürzîlerce kabul edilmemektedir.

---

3 Yeni Türkçe ile basılmış bir Ritüel'den alınmıştır. İslâm Ansiklopedisi, C. 3, İstanbul, 1977, s. 666. Med, Pers, Hitit, Galat ve hattâ Frank orijinli olabilecekleri de ileri sürülür (Şehabettin Tekindağ).

4 Enver Behnan Şapolyo, Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul, 1964, s. 384.

5 TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul, 1995, Fâtımiler, s. 228-240. Seyyid, Eymen Fuad ve Beksaç, A. Engin.

6 Bazı metinlerde Hakîm şeklinde karşımıza çıkmakla birlikte asıl okunuşu (Hâkim) dir.

7 Dâî = Duacı veya dâvet eden, sebep olan demektir. Hasan Sabbah'ın nihilist canilerine de "dâî" adı verilmiştir.

8 Batılı kaynaklarda "Compte de Dreux" ismine de rastlanır. Dürzîler hakkında hâlâ aşılamamış olan bir kitap, Silvestre de Sacy'nindir. "Exposè de la religion des Druzes, Paris 1838.

İlâhlığını ilân eden halife Hâkim-Biemrillâh'a gelince, bu sapkın (=heretik) halife, giydiği yünlü elbiseyi yedi yıl sırtından çıkarmayan ve eşek üzerinde Kahire sokaklarında dolaşan garip bir kişiliğe sahipti. Aynı zamanda sert tabiatlı, merhametsiz insanları katletmekten zevk duyan bir kimse olarak tanınırdı.

Kahire'nin kuzeyinde kapkara taşlık bir dağ olan Mukattam dağına geceleri çıktığını ve yıldızlara baktığını, yanında bulunan hizmetçilerin edep yerlerini açtırıp oralara dokunduğunu Abdurrahman Bedevî naklediyor[9].

1021 yılında yine Mukattam dağına çıkmış ve bir daha geri dönmemiştir. Üzerinde hançer izleri görülen düğmeleri kapalı elbiselerinden başka bir şey bulunamadığı, birçok tarihçinin onu, çılgın hareketlerinden rahatsızlık duyan kızkardeşi Sittü'l-Mülk'ün öldürttüğü fikrinde oldukları ısrarla belirtiliyor. Bu sıralarda veziri Hamza da ortadan kaybolmuştur.

Dürzîler, savaşçı, sert, cesur bazen zâlim olarak bilinirler. Doğru kişilerdir; sosyal dayanışmada açık ve duygulu, ilişkilerde dürüst, davranışlarda ağırbaşlı ve onurludurlar. Doğu ulusları arasında kadınlara en çok saygı gösteren bunlardır. Birbirlerine "şeyh" derler, aç kalmış yolcuya son lokmalarını verirler. Uzun yıllar Haçlı ordularıyla doğrudan ilişkiler kurmuşlar; bundan ötürü birbirlerinin düşüncelerini, hattâ kıyafetlerini bile almayı başarmışlardır. Tampliye Şövalyeleri ile münasebetleri hemen-hemen kesinlik derecesine varmıştır.

İleride bütün ayrıntılarıyla değineceğimiz gibi, bu ilişkiler İsmâilî-Sabbahîlerden çok daha etkili ve güçlüdür.

Tanınmış Doğu bilimcilerden Sylvestre de Sacy, Dürzî dini üzerine yazdığı önemli eserinde[10], Dürzîlerce Allah kavramının idrak edilemiyeceğine, fakat Allah'ın bir çok defa insan şeklinde görülebileceğine[11], son olarak da Hâkim suretinde bedenleştiğine inanıldığını söyler. Bu önemli bir Gnostik okul düşüncesidir.

Gnoz (=Gnose) doğaüstü ya da dinsel bilgidir. Kısaca sezgisel bilgi demektir. "İrfan" ile eş anlamlıdır. İrfan, ilâhî ve gizemli bir feyz alarak evrenin sırlarını bilme kudretidir. Aynı zamanda "teozofik" karakterlidir; bu inanışta Tanrı ve melekleri ile direkt irtibat sağlanabilir.

Eskiler, ilim medresede, irfan tekkede derlerdi. Atatürk 1925'de tekkeleri kapatırken, Eyüp Oluklubayır Ümmî Sinan Tekkesi'nin son legal şeyhi, Ankara Vali vekilliği ve Kırşehir Milletvekilliklerinde bulunmuş olan Yahya Galib (Kargı) Bey ile ünlü Bektâşî

9 Mezâhibü'l-İslâmiyyin, Beyrut 1973,II, s. 755 (Dip not: 2'den).
10 Exposè de la religion des Druzes, Paris 1838.
11 Hülûl ve İttihat; Epiphany.

babası Yaşar Baba, ona *"Paşam, tekkelerden artık irfan kalktı!"* demişlerdi.

Dürzîlerin ve Şövalye tarikatlarının bir çoğunun benimseyişleri "Gnoz" ile bağdaşır. Bunlar, gizemli ve sezgili bir yöntemle ilâhi bir feyz alarak mutlak bilgiye kavuşulabilineceğini savunan filozofik öğretilerdir. Bu bilgilerin, kutsal kitaplardaki dinsel bilgilerden çok üstün olduğuna inanılır. Böyle düşünülünce de Bâtınî inançlara adım-adım yaklaşılır.

Gnostiklerin tam karşısında da Agnostikler (=Bilinemezciler) vardır.

Dürzîlerin kurucularından Hamza tarafından yazıldığı söylenen kutsal kitaplarına "*Birlik sırlarının Kanıtları Kitabı"* denilir. Bu kitapta öğretilen hakikatları benimseyen kimse, yaşı elverişli, kölelikten kurtulmuş, fikir ve beden sağlığı yerinde olmak koşuluyla sır saklayanların arasına katılır. İbâdet'in yerini tek Allah'ın hakikatine içtenlikle inanma, orucun yerini kardeşçe sevgi, sadakanın yerini her gün yapılan hayır işleri almalıdır. Arap tarihçilerine göre, Dürzîlik sırlarına dokuz dereceden geçerek ulaşılır.

Ruhâni Başkanlar kutsal törenlere başkanlık ederler. Törenler, doğudan batıya dikdörtgen şeklindeki yerlerde yapılır. Kapıları batıdadır.

Dürzî inancına göre Hâkim ölmemiştir, Çin'de meçhul bir yerde yaşamaktadır; kıyamete yakın tekrar yeryüzünde adâleti kuracaktır. Başka bir iddiaya göre, semâya yükselmiş, insanlar düzelince geri gelip hakikatleri anlatacakmış.

SABBAHÎLER

İran'da Nizârî-İsmâilî-Bâtınî bir devlet kuran Sabbahîler, adlarını kurucu Hasan Sabbah'tan alırlar. Hasan Sabbah, 1046-1047 veya 1053-1054 yıllarında Kum veya Rey kentinde doğmuş, 1124'de Kuzey İran'da Kazvin yakınında Rudbâr vâdisindeki Alamut (=Kartal Yuvası) kalesinde ölmüştür. Kendisi Güney Yemen'de hüküm süren Himyerî krallarının soyundan geldiğini iddia etmekteydi.

İranlı Sabbah, Fâtımiliği benimseyip Mısır'a gönderildi. Kahire'de başdâî Ebû Davûd tarafından karşılandı ve halîfe Müstansır-Billâh ile görüştü[12].

Sabbah, Halife'nin veliaht tâyin ettiği büyük oğlu Nizâr'ı, başkaları da küçük oğlu Müstalî'yi tutuyorlardı. Karışıklıklar sonucu Hasan Sabbah Mısır'dan kaçtı, hemen hemen bütün İran'ı dolaşarak dokuz yıl boyunca Bâtınîliğin propagandasını yaptı. Büyük Selçuklu veziri Nizâmü'l-Mülk tarafından takip ettirilmekte iken, Hasan kaçarak Alamut kalesini ele geçirdi ve orada 1090 yılında Nizârî-İsmâilî Devletini kurdu, sonra da Fâtımîlerle ilişkilerini tamamen kesti.

12 Abdülkerim Özaydın, "Hasan Sabbah mad." TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, C. 16, s. 347-350. Burada, bazı söylencelere göre Halife ile görüşemediği de ifade ediliyor.

Bâtınîlik onunla yeni bir hüviyet kazandı. İmam adına dâvette bulunan dâîlerin yerini, devamlı haşîş (=esrar) kullanan ve bu yüzden "haşîşî"[13] denilen eli hançerli nihilist câniler aldı.

Hasan Sabbah adamlarına cennet sözü veriyor ve kendilerini bekleyen mutluluğu dünyada iken tatmaları için onlara esrar ve şarap içiriyordu. Böylece onları, her türlü emri yerine getirmeye hazır hâle getirmişti.

Haçlı Seferleri sırasında Tampliye Şövalyelerinin Kuzey İran'daki Alamut Kalesinde, davet üzerine Hasan Sabbah (Ö. 1124) ile görüşmeleri ve örgüt ile Bâtınî doktrin hakkında ilk ağızdan bilgiler almaları komedisine gelince[14], bu da İsa'nın Tibet'e gitmesi kadar hayalî bir iddiadan ibarettir.

Filistin, Antakya ve Urfa dolaylarındaki Haçlı kalelerinden, aradaki bir çok Türk emîr ve beyliklerini ve tüm İran'a hâkim Büyük Selçuklu Devletine bağlı arazileri el-kol sallayarak geçmek fikrine hangi mantıkla inanabiliriz? Sıra ile Melikşah, Berkyaruk, Muhammed Tapar ve Sencer gibi Sultanların amansız takibindeki bu zalime nasıl ulaşılabilir? Tampliye Şövalyeleri bu kalede cinayet ve suikast dersleri mi alacaklar?

Haşhâşîlerin katlettiği bazı şahıslara gelince[15]:

- Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmülk (1092),
- Humus Emîri Atabey Cenâhüddevle (1103),
- Musul Valisi Mevdûd (1113),
- Aksungur el-Porsukî (1126),
- Trablusuşam (=Tripoli)'lı Kont II. Raymond (1152).
- Sur (=Tyre) Markisi Konrad de Montferrat (1192).

Ayrıca, Haçlıların bu kadar uzun ve tehlikeli bir yolculuk yapmasına da gerek yoktur. Bazı Haşhâşî reisleri Suriye'de devamlı surette yerleşmeyi başarmışlardı. Halep'teki

13 Batı dillerinde Assassin= Gizli katil, suikastçi.

14 Cihangir Gener, Ezoterik-Bâtınî Doktrinler Tarihi, Ankara 1994. Yazarın ana kaynağının Edouard Schurè olduğu anlaşılıyor (Büyük İnisiyeler ve Dinlerin Gizli Tarihi); James Churchward'a gelince, efsanelerin cirit attığı yazılarına bilimsel bir veçhe vermek imkânsız görünüyor. Hele şu Mu Kıt'ası genç okuyucuların kafasını iyice karıştırmaktadır.

15 Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Tarihi, İstanbul, 1997, s. 86, 118, 160.

Selçuklu Emîri Rızvan (=Rıdvan),bunların yardımından yararlanmıştır. Dışarıdan kuyumcu gözüken Ebû Tâhir Suriye'ye dâî olarak gönderildi ve özellikle Halep'te çok taraftar kazandı. Rızvan 1113'de öldü. Kanlı bir imhadan sonra Behram adlı bir dâî de İrandan görevle gönderildi. Behram 1126'da Baniyas kentini ele geçirdi ise de, üç yıl sonra şehir Haçlılara teslim oldu.

Suriye Haşhâşîleri çok defa Hıristiyanlar ile dostâne ilişkiler kurarak 1141'de Hısn-el-Masyad (=Masyaf) adındaki dağ kalesini aldılar (Bahra Dağı). Kuzey Suriye'deki Kahf, Kadmus, Ullayka ve el-Havâbî v.b. gibi kaleleri zaptettiler. Bunlar siyasi ve askeri manevralar olup herhangi bir doktrinin açıklaması, aktarılması düşünülemez.

Bu Haşhâşî reisleri genelde Şeyh'ül-Cebel nâmını taşırdı (=Dağ'ın Şeyhi). Haçlılara göre (Le Vieux de la Montagne). Bunların en nüfuzlusu Râşidüddin Sinan'dır. 1193 Eylülünde Masyad kalesinde ölmüştür.

Suriye dağlarındaki kaleler 1260'da bir süre Moğol İlhanlıların eline geçti. Son darbeyi Memlûklu Sultanı Baybars 1272'de vurdu.

Ortadoğu'nun Ortaçağ Târihini bir nebze inceleyebilen mantık sahibi herhangi birisi, Haçlı Kontlarını İran'daki Alamut Kalesine göndermez. Tampliyelerin kurucusu ve ilk Büyük Üstadı Hugues De Payen'in bu kaleyi ziyareti ise büyük bir uydurmadır.

Şövalyeler, Haçlı-Lâtin Kudüs Kralllığı'nın resmî siyâsetine pek aldırış etmeden, kendi çıkarlarını korumak için, Suriye-Filistin yöresindeki Bâtınî- İsmâilî fırkaları ile oldukça iyi geçiniyor ve en azından iki çarpışma dönemi arasında sınırlı bir uzlaşma hâlinde bulunuyorlardı.

Yukarıda anlatılan bölgesel ve ilkesel nedenler yüzünden, şövalyelerin, metin ve sağlıklı Dürzîlerden daha çok etkilendikleri fikrindeyiz. Bu sıralarda, Sünnîliğe yürekten bağlı Zengîler ve Eyyûbîlerin Bâtınî fanatikleri düşman telâkki ettikleri de unutulmamalıdır.

Dürzîlerin bazı gizli doktrinlerinin nasıl olup da Hür Masonluğa intikal ettiğini açıklamak pek kolay bir iş değildir. Dürzîler yıllar boyunca Haçlı Şövalyelerle doğrudan ilişkiler kurmuşlardır.

Şehabeddin Sühreverdî'nin İşrak Felsefesi, Neo-Plâtonizm, Maniheizm, İran-Hind mistisizminin etkileri ve Dürzîlik, karmaşık bir sarmal içinde Suriye ve Filistin yöresindeki şövalyeleri etkilemiş olmalıdır.

Buralardan aldıkları, çeşitli akımların fikirlerini, kendi inançları ile karşılaştırıp eklektikleştirerek, bambaşka koşullar ve ortamlar içerisinde evrimleştirerek Avrupa'ya taşıyan şövalyeler, birtakım benzerlikleri ileriki yüzyıllara başarı ile yansıtmışlardır.

Sabbahî Silsilesi:

- Hasan Sabbah (H. 1090-1124)
- Büzürg Ümmid Rûzbâri (1124-1138)
- Muhammed Büzürg Ümmid (1138-1162)
- Hasan bin Muhammed (1162-1166)
- Bu kişi, Nizâr'ın torunuyum diyerek, 1164'de Kıyamet Bayramı denilen büyük bir toplantıda kendisini İmam seçtirir ve İslâmiyeti toptan reddeder.
- İmam Nureddin Muhammed (1166-1210)
- Celâleddin Hasan, Nov-Muselman (1210-1220)
  Lâkabından anlaşılacağı gibi, kendisine Yeni Müslüman dedirtmiş ve bir kısım Bâtınî kitaplarını yaktırmıştır.
- Alâeddin Muhammed (1220-1225)
- Son İmam Rükneddin Hürşah (1225-1256)

Hürşah, Nasreddin Tûsî'nin[16] ikbalinde Moğol-İlhanlı hükümdarı Hülâgû'ya teslim edilince Alamut Sabbahîliğine son verilmiştir.

Sonunda, târihçi Cüveynî'nin de dâhil olduğu bir kurul tarafından tüm Bâtınî kitapları yaktırılmıştır. Bu yüzden, Sabbahîler hakkındaki bilgilerimiz, çoğunlukla onlardan nefret edenler tarafından yazıldıkları için maalesef endirekttir[17].

Parlak bir zekâya, örgütçülük vasıflarına sâhip, cebir-geometri-astronomi gibi bilimlere, dinsel ilimlere vâkıf bir kişi olan Hasan Sabbah, müridlerini kasten câhil bırakmış olup, aslında bir mütefekkir ve yazardı.

Ona göre otoritenin temel kaynağı, Allah tarafından atanan İmâm-ı ma'sûmdur. Şeriat ve ilâhiyat, ancak hakikatin temsilcisi olan imamın talimiyle öğrenilebilir. Orta ve Yakın Doğu'yu şiddet ve dehşet içinde bırakan bu zâtın fanatik fikirlerine bakarak, içtenlikle "yazık olmuş" diyebiliyoruz.

---

16 Meraga Rasathânesinde astronom, müellif, Şiîlik araştırmacısı, siyaset ve felsefe adamı. (1201 Tûs-1274 Bağdat yolunda). (karş. Hâmit Dilgan, N. Tûsî, İTÜ, Mimarlık Fakültesi y. İstanbul, 1968).

17 Karş. A. Gölpınarlı, a.g.e. s.119.

BATI ve MODERN BATI EZOTERİZMİ'NDE OKÜLTİZM ve MASONLUK

A. Oktay GÜNDOĞDU

From the antiquity to the present times the word, esoteric has been used as an adjective to define activities involving formal functioning. However, the word, esoterism, which was generated at the western world during the 19th century, has been differently used in different meanings at different conditions. Although esoterism has been known as esotericism at academic world since the mid-20th century, esoterism which is mainly classified under five sub-titles and includes many various phenomena including occultism, is a popular phenomenon. It can be safely concluded that some rites at the higher degrees of Freemasonry are inspired from esoterism.

Giriş

Aktarılan bilgi ve öğretinin özünden tamamen bağımsız, biçimsel bir işleyişin sıfatı olan "ezoterik öğreti sistemi", yüzyıllar boyunca değişik zaman ve ortamlarda, farklı özellik ve amaçları olan birçok kurum ve kuruluş tarafından benimsenmiştir. Ancak başta uygulama biçimindeki aynılık ve sistemi tamamen kendine ait görme eğilimi gibi nedenler, birbirinden çok farklı görüş ve davranıştaki kurum ve kuruluşların yararlandığı, benimsediği, sahiplendiği, kendilerine özgü öğretileri aktarmak için kullandıkları bu sistemi, farklı anlamları olan bir terime dönüştürmüştür.

Ezoterikten Ezoterizme

Cogito, Düşünce Dergisi'nin, "Ezoterizm" konulu sayısında, Fransız-Hıristiyan ezoterizmi uzmanı Jean-Pierre Laurant, "Ondokuzuncu Yüzyılda Ezoterizm" başlıklı makalesinde[1] Antik Çağ'dan kalan ezoterik sıfatından yüzyıllar sonra, isim olarak Avrupa'da üretilen daha doğrusu türetilen ezoterizm sözcüğüyle ilgili, aşağıdaki tanımlamayı yapıyor:

1 Laurant, Jean-Pierre. Cogito. S. 187 – 188.

“Ondokuzuncu yüzyılın başında ezoterizm sözcüğünün çıkması, Fransız Devrimi ve imparatorluk savaşlarının yarattığı dramların ertesinde “Avrupa bilincinin girdiği krizin” bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Yeni zamanlar için “yeni bir bilimi” tarif eden terim, Fransızcada ilk olarak 1828’de “ezoterizm” ile hiç ilgisi olmayan “eklektizm”, “sosyalizm” ya da “senkkretizm” kavramları gibi, “izm”ler dalgasının etkisiyle ortaya çıktı. Alsace–Lorraine’li Protestan bir çevreden gelen, inisiyatik bilgi tarihçisi Jacques Matter (1791-1864), bu terimi dogmaların boyunduruğundan, metinlere getirilen dini yorumlardan bağımsız, tinsel tartışmalarda bir özgürlük alanını ifade etmek için kullandı. Terim birdenbire doğmadı birbirini tamamlayan, “egzoterik” ve “ezoterik” sıfatlarından türemişti; bunlardan ilki L’Encyclopédie’de, ikincisi ise Mason bir yazar olan La Tierce tarafından kullanılmıştı. Her ikisi de halktan saklanan, ustadan çırağa aktarılan, seçilmiş elitlere özgü bir bilginin varlığına göndermede bulunuyordu; kelimenin içeriyi (eso) ve dışarıyı (egzo) ifade eden Yunanca kökenleri de bunu gösteriyordu.

Kavram bunun yanı sıra, Rönesans’ta kabala ve hermetik kitaplar hakkındaki spekülasyonları, daha uzak bir geçmişte, M.S. 2. yüzyılda, İskenderiye gnostiklerinin metinlere getirdikleri yorumları ve Pythagoras gizemlerine farklı bakışlarını da miras almıştı. Farklı içeriklerin birbirine böyle karışması, günümüze kadar uzanan belli bir dalgalanmaya yol açacaktı; bunda etken olan ise, terimin çift yönlü olarak, bilgiye sahip olanlar ile halk tarafından farklı şekilde kullanılmasıydı. Aynı içerikteki başka bir sözün “okültizm”in ortaya çıkması tam da bu durumun yansımasıydı. Sözcüğün ilk kez 1842’de bir “Yeni Sözcükler Sözlüğünde” yer aldığı; İngilizce olarak da ilk kez, 1870’li yıllarda Mme Blawatski tarafından kullanıldığı belirtilmektedir.

Üzerinde ortak bir mutabakatın söz konusu olmadığı, “Günümüze kadar uzanan belli bir dalgalanmanın” süregeldiği ezoterizm kavramı, bir yandan farklı uygulama ve kültürel olgularla birbirine pek benzemeyen onlarca fenomeni içinde barındırıp, milyonlarca kişi için manevi bir inanç kaynağını oluştururken, popüler kültür kapsamında, hatırı sayılır düzeyde ekonomik değerler üretilmesini sağlayan önemli bir kazanç kaynağına dönüşmüş, diğer bir yandan da, “Ezoterisizm” adında yeni bir ihtisas alanı, uzmanların üzerinde akademik araştırmalar yaptığı, üniversitelerde ilgi gören bilim sahalarından birini oluşturmuştur.

Ezoterizmden Ezoterisizme

Sorbonne Üniversitesi’ndeki Batılı Ezoterik Akımlar Tarihi kürsüsünün kurucularından olan ve emekliliğinden sonra da aynı kürsüde yöneticiliğe devam eden, Fransız Profesör Antoine Faivre, dilimizde “Giz ve Işık” adıyla yayımlanan kitabında, ezoterizmle ilgili aşağıdaki belirlemeleri ve kategorik sıralamayı yapıyor: “Daha önceki devirlerde sıfat olarak kullanılmakla yetinilen bu tabirin, 1828’den beri isim olarak anlamsal açıdan genişlediği ve kullananların insafına kaldığı görülmektedir…” “İçsellik” ifade eden “eso” ile “tezat” çağrıştıran “ter” kelimelerinin bileşiminden oluşan bu kavramın etimolojisini

sorgulamak fazlaca bir sonuç vermediği gibi, "özünde" ezoterizmin "gerçek" yapısının ne olduğunu keşfetmek gibi bir ihtiyacı da ortaya çıkarır.

Oysa bu konuda hiçbir malumat bulunmamaktadır. Ancak bunun aksini iddia eden ve her biri kendi ilgileri ya da ideolojik varsayımları doğrultusunda tanımlamada bulunan birçok kimse bulunmaktadır. Bu nedenle, bizce okuyucusuna göre bir kılığa bürünen bu farklı anlamların bir dizinini yapmak daha yararlı olacaktır." dedikten sonra, Antoine Faivre kendi görüş ve yorumlarına dayanan, "Ezoterizm Kavramının Beş Algısı" başlığı altında, yakınlıkları olmasına karşın, birbirinden çok farklı 6 anlamla ilgili aşağıdaki tanımlara dayanan bir sıralama yapmaktadır.[2]

"Birinci anlam: Karmaşık bir yapı kümesi"

Ezoterizm, en yaygın olan bu anlamında, mesela kitapçı reyonlarında bir bölüm veya bir medya deyimi olarak, en ufak bir gizlilik belirtisi gösteren, karşılaştığımız hemen her şeyi kapsayacak şekilde kullanılır. Bu bağlamda, Doğu bilgeliği, yoga, gizemli Mısır, ufoloji, astroloji ve her türlü kehanet sanatı, medyumluk, parapsikoloji, Kabala öğretileri, simya, fal, büyücülük, tarot, okültizm, Yeni Çağ akımı gibi dinî hareketler ve Fran-Masonluk, bu kavramla aynı kategoride değerlendirilir.

"İkinci anlam: Bilinçli olarak saklanmış "gizli" bilgiler ve olgular"

Bu anlam, "simyacıların (gizli) disiplini" gibi bir öğretiye müntesip (yani bağlanmış, kapılanmış) olanla olmayan arasındaki titiz ayrımı ifade eder. Bu durumda gizli tutulmuş öğretileri inceleyen kimi tarihçiler de dâhil, ezoterik pek çokları tarafından çoğunlukla "inisiyatik" kavramının eşanlamlısı olarak kullanılır.

"Üçüncü anlam: Her şeyin özünde bir giz mevcuttur"

Bu anlama göre, doğa okült işaretlerle doludur ve gök cisimleri, madenler, bitkiler arasında görünmez bağlar mevcuttur. Okült felsefe, Rönesans zamanında denildiği gibi, farklı türevleriyle bu tür sırların ortaya çıkarılması girişimidir. Aynı şekilde bazıları kendisini tam anlamıyla ifşa etmeyen "Gizli Tanrıyı" da "Ezoterik Tanrı" olarak kabul eder.

"Dördüncü anlam: Dogmatik ifade şekillerinden ziyade deneyimlenebilir bir bilgi biçimi olarak tasavvur edilen "Gnosis"

Bu bilgi türünü elde etme yolları ekollere göre çeşitlenir. Bu şekilde anlaşılan ezoterizm, yerleşik gelenekler, kurulmuş dinler ve gnosisin farklı biçimleri arasında bir ayrım gözetenler açısından genellikle bir dini marjinallik kavramıyla ilişkilendirilir.

2 Faivre, Antoine. Giz ve Işık "Batılı Ezoterizmin Tarihi". s. 11 – 17.

“Beşinci anlam: Kadim Gelenek arayışı”

Çeşitli gelenek ve dinlerin kendisinden türediği ve az çok onun otantik parçaları *olarak dünyaya yayıldığı bir “Kadim Gelenek”in varlığı ileri sürülür. Bu bağlamda* ezoterizm, bu geleneğin bilgisine ulaşmaya ve onu canlandırmaya çalışan “Daimicilik-Perennializm” olarak da nitelenen “Gelenekçi Ekol”ün öğretisidir.

Yazar, bazı yakınlıklar bulunmasına karşın, içinde farklı anlamlar gizleyen bu 5 maddeden oluşan ve “Okuyucusuna göre bir kılığa bürünen” farklı ezoterizm anlamları dizinini, altıncı bir anlam ile sonlandırmaktadır:

“Altıncı anlam: Kendine özgü bir tarihi akımlar bütünü”

Ezoterizm kavramı özellikle 1990’lı yılların başından itibaren birçok tarihçi tarafından, altıncı bir anlam çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılmış ve halen yapılan akademik araştırmalar kapsamında ezoterizm, Antik Çağdan ve / veya Rönesanstan günümüze kadar, kendi aralarında bağlantılı sayısız akım ve geleneği içermektedir. Yazarın değerlendirmesine göre: “Ezoterizm konusunda daha net olabilmek için bir yol mevcuttur: Bu yol, ormanı görmeyi engelleyen ağaçları tek, tek araştırmaktır…

Bu metodolojik bir tümevarım yaklaşımıdır; bu çabanın sonunda bir ölçüt oluşturmak gerekir ve ölçütü de sürekli düzeltebilecek, eksikleri giderebilecek bir araç olarak kabul etmek lazımdır. Bu son yol ezoterizmin özel akademik araştırma alanı olarak gelişmektedir.”

20. yüzyılın sonlarına doğru, ezoterizm alanında etkinlik gösteren söz konusu akademisyenler, Ezoterisizm (Esotericism) diye daha önce İngilizce konuşan Daimicilik (Perennializm) temsilcilerinin de kullandığı bir terimi benimseyerek kendi alanlarını ayırt etmişlerdir. Bu akademik bakışa göre “Ezoterizm, ezoterisizm’in çeşitli araştırma boyutlarından sadece biri olarak kabul edilmektedir.” Halen dilimizde “ezoterisizm” anlamına gelen bir sözcük bulunmadığından, az da olsa konu ile ilgili çalışma ve çevirilerde ezoterisizm sözcüğünün karşılığı olarak “Akademik ezoterizm” terimi kullanılmaktadır.

Antoine Faivre, ezoterik akademik kurumsallaşma sürecinin, 1964 yılında başladığını, gelişmelerin bir akademik disiplin çerçevesinde diğer batı ülkelerinde de benimsendiğini, yeni bir boyut kazanan bu araştırmaların uluslararası düzeyde yaygınlaştığını, örneğin Amsterdam Üniversitesi’nde kürsü sahibi olan Wouter J. Hanegraaf ve ondan sonra birçok araştırmacının görev yaptığı “Hermetik Felsefe ve Benzeri Akımlar Tarihi” adında bir bölüm kurulduktan sonra, 2002 yılında Birleşik Krallık’ta Lampeter Üniversitesi’nde “Batı Ezoterizmi Merkezi”, 2006 ‘da ise Exeter Üniversitesi’nde “Ezoterizm Araştırma Merkezi” (EXESCO) ile beraber “Batı Ezoterizmi” unvanlı bir kürsü tesis edildiğini ve bu üç kurumun kendi aralarında olduğu gibi, başka ülkelerdeki benzer kurumlarla da aralarında sıkı bir işbirliği içinde bulunduklarını ayrıntılarıyla belirtiyor.”

“Batı” ve “Modern Batı Ezoterizmi’nde” Okültizm (Gizlicilik)

Batı Ezoterizmi terimi neyi ifade ediyor? Faivre’in belirlemesine göre buradaki Batı terimi, birlikte yaşadığı Musevilik ve Müslümanlıktan Uzak Doğu’ya kadar, çeşitli dini geleneklerin “ziyaretine uğramış”, ancak onlarla karışmamış bir Batı’yı ifade eder. Örneğin, bu şekilde anlaşıldığında, Hıristiyan Kabalası söz konusu Batı Ezoterizminin bir parçasıyken, Yahudi Kabalası buna dâhil değildir… “Batı Ezoterizmi”ni oluşturan akımlar arasında İskenderiye Hermesçiliği, Hıristiyan gnostizmi, Yeni Pisagorculuğun çeşitli kolları ve şekilleri, astroloji, simya yer alır. Modern olarak tanımladığımız dönem için ise, öncelikle Rönesans dönemindeki Hıristiyan Kabalası, okült felsefe, Paraselsusçuluk akım ve türevlerini gösterebiliriz. Rönesans’tan sonra ise Gül Haç Kardeşliği ve kolları 17. Yüzyılda ortaya çıkan Hıristiyan teozofisi, 18. Yüzyılın İllüminati örgütü, tabiat felsefesi, 19. Yüzyıl ortasından 20.Yüzyılın başına kadar okültist akımları sayabiliriz. Kısacası “Batı Ezoterizmi” Geç Antik dönemden günümüze dek engin bir mecrayı kapsar. Modern Batı Ezoterizmi ise Rönesans’tan günümüze kadar olan tarihi süreci ele alır.[3]

Antoine Faivre “Batı Ezoterizm’i ve Dinler Bilimi” başlıklı başka bir makalesinde[4], söz konusu akımların tarihlerinin incelenmesiyle ilginç bir uyarıda bulunuyor. Uyarısında, kendi görüş ve düşüncelerine karşıt nitelikte eserleri olan, Fransız filozof Pierre A. Riffard’a da atıfta bulunduğu, (kısaltarak) şu belirlemeyi yapıyor: “Dünya Ezoterizmleri” diye adlandırılan bir alan kurma tasarısının tutarlı olduğunu düşünmek için bir neden bulunsa da, “*Evrensel Ezoterizm*” diye bir alan kurmaya çalışma tasarısı, uzmanlığımızı sağlam bir zemin üzerine kurmaya yardımcı olamayacak bir tasarı gibi görünüyor. Başka kültür bölgelerinde ”ezoterizm”den söz etmek mümkündür belki; bu olasılığı göz önüne alarak -ki bu bizi ilgilendirmiyor- evrensel bir ezoterizmi kavramaya ve bazı ortak sabitler bulmaya çalışarak daha ileri gitme isteği modelini kullanırsak, anlaşılması zaten zor olan ezoterizm alanı, tutarlı, yaklaşılabilir, yönetilebilir olmaktan bir kez daha uzaklaşılacaktır…”

Yukarıda değindiğimiz, “anlamlar dizininin” ilk maddesi olan “Karmaşık Yapı Kümesinde” yer alan Okültizm, (Gizlicilik) günümüzde popüler kültürün bir parçası olarak ezoterizm ticaretinde hatırı sayılır düzeyde ekonomik değer sağlarken, ezoterizmle eş anlamda veya bir arada ikileme şeklinde, kullanılagelen bir özdeşleşme örneği de oluşturmaktadır. Sunumuma, bilim dünyasında ve kendi mesleki alanlarında önde gelen, iki uzmanın kitaplarından, Batı ve Modern Batı ezoterizminin, okültizmle özdeşleştirilmesi ve ezoterizm ticareti konularına örnek olabilecek alıntılarla devam etmeden önce bir parantez açarak; ezoterizm ve okültizm konusunu ele alırken, özellikle

3 a. g. e. s. 18.

4 Faivre, Antoine. Cogito. s. 155. Faivre’in atıfta bulunduğu Pierre A. Riffard, Dünyada ezoterizm kavramını en geniş kapsamıyla ele alan ezoterizm uzmanları arasında adı sıklıkla geçen bir Fransız filozof. “Ezoterizm Sözlüğü”, “Batı Ezoterizmi “Doğu Ezoterizmi” “Batılı Olmayan Ezoterizmler” gibi, 1981-2021 yılları arasında 15 eseri yayımlanmış.

dilimize yapılan çevirilerde "okült-okültizm=gizli-gizlicilik" yerine, çoğunlukla, artık çok anlamlı bir sözcüğe dönüşmüş "mistik- "mistisizm=gizem-gizemcilik" sözcüğünün kullanıldığını belirtmek isterim.[5]

Yüzyılımızın adı geçen önemli dinler tarihçisi ve felsefecilerinden biri olan Mircea Eilade'nin (1907-1986) ABD'de 1976 yılında, ülkemizde de 2016 yılında yayımlanan "Occultism Witchcraft and Cultural Fashions" (Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar) adlı kitabı, konumuzla ilgili değerli bir kaynağı oluşturuyor. (Ancak yukarıda belirttiğim gibi, bu eserde de *gizlibilim - gizembilim* çeviri hataları kitap boyunca devam etmiş.) Eliade, adı geçen kitabında okült (occult) sözcüğünün ilk kez 1545 yılında Oxford Sözlüğü'nde: "Zihnin idrak etmediği veya edemediği şey; anlayışın veya bilinen gerçeklerin sınırları ötesindeki şey" anlamında kullanıldığını, hemen hemen yüzyıl sonra, 1633'te bir yan anlam kazanarak; gizemli (*yani gizli*) doğaya dair bilgi içeren veya doğanın etkenlerini, büyü, simya, astroloji, teozofi gibi güçlerini kullanan antik ve ortaçağ bilimlerinin konusu" anlamını aldığını, okültizm sözcüğünün ise ilk kez 1881'de kullanıldığını belirtiyor. Yazar ayrıca, ezoterizm ve okültizm terimlerinin içerdiği bütün inançlar, teoriler ve tekniklerin geç antikitede zaten popüler olduğunu, büyü, büyücülük astroloji, sihir, ruhlarla iletişim kurma, gibi, bazılarının 2000 yıl kadar önce Mısır'da ve Mezopotamya'da icat edilmiş veya sistematikleşmiş olduklarını, bu pratiklerin çoğunun Ortaçağda yok olduğunu, ama İtalyan Rönesansında yeniden prestij kazanarak saygın bir konuma ulaştıklarını dile getirdikten sonra, okültizm sözcüğünün isim babasının, teoloji seminerlerinin müdavimi bir Fransız öğrenci, Eliphas Lévi mahlasıyla tanınan "Alphonse-Louis Constant" olduğunu belirtiyor.[6]

---

5 Ezoterik ve ezoterizmin dilimizdeki karşılıkları olarak, yüzyıllar öncesinden gelen bâtın ve bâtınilik" sözcüklerini kabullenip kullanırken, zaman içerisinde öz Türkçe "içrek ve içreklik" sözcükleri oluşturulmuş. Muhtemelen bu sözcükler pek tutmadığından, bu kez ezoterik ve ezoterizm terimleri de aynen dilimize aktarılarak, kullanageldiğimiz, sekiz bin civarındaki Fransızca sözcüğün arasına katılmışlar.
Gene aynı veya yakın dönemlerde, Fransızca okült-okültizm (*occult-occultisme*) ile mistik-mistisizm (*mystique-mysticisme*) karşılığı olarak: öz Türkçe gizli-gizlicilik ile gizem-gizemcilik sözcükleri oluşturulmuş. Bu kez "gizem" sözcüğü, (bir nedeni vardır herhalde) başta "gizlicilik" olmak üzere, uzak yakın her fırsatta kullanılır olmuş.
Dilimizdeki karşılığı Gizlicilik olan Okültizmin' in Latince "gizlemek, saklamak" anlamına gelen "occulere" sözcüğünden türetilmiş olduğu belirtiliyor. Evrene ilişkin gerçekleri, kendilerine özgü birtakım bilim dışı ve yer yer gizli tutulan yöntemlerle araştırmayı öngören öğreti ve sistemlerin genel adı. Dar anlamıyla doğanın bilgisine büyüsel işlemlerle varılabileceği inancına dayanan, ruhlar dünyasıyla ve evrenin bilinmeyen güçleriyle ilgili bilgi dünyasına dayalı, çeşitli kuramlar, büyücülük, falcılık gibi uygulamalar için kullanılan bir terim.
Dilimizdeki karşılığı Gizemcilik olan Mistisizm'in Yunanca sırla ilgili anlamına gelen "mystikhos" veya kimilerine göre gözlerini kapamak anlamına gelen "myein" deyiminden türetildiği, aklın yetmediği alanlarda ve özellikle Tanrı kavramında, gerçeğe gönül yoluyla veya irade zorlayışıyla ulaşılabileceğini kabul eden (inanan) felsefe ve din öğretisi olduğu belirtiliyor.

6 Eliade, Mircea. Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar. s. 67 – 69.

Eliade, kitabının "Ezoterik Öğretiler ve Çağdaş Bilim"[7] adlı bölümünde, okültizm ile ezoterizm terimlerinin tamamen kaynaşarak popüler kültürün bir parçası haline geldiğini, Yoga, Tantra, Şamanizm, şeytan Kilisesi ve büyüye dayalı tarikatların gizembilim (*gizlibilim*) patlaması yaptığını örnekleriyle vurguladıktan sonra, konuyu şu paragrafla sonlandırıyor: "Özetleyecek olursak çağdaş araştırmalar, gerek Avrupalı gerek Avrupalı olmayan birçok uygarlıkta kaydedilen çok sayıda okült pratiğin, inancın ve kuramın istikrarlı dinsel anlamını açığa çıkartmıştır. Bunlara büyü ve büyücülük gibi folk ritüellerinden tutun, Simya, Yoga, Tantracılık, Gnostizm, Rönesans Hermetizmi ve Aydınlanma Dönemi'nin gizli cemaatleri ile Mason Locaları gibi kültürün bütün düzeylerinde rastlanmaktadır."

Gene aynı kitaptaki, "En Son Okültizm Patlaması" başlıklı bölümde ise, okültizm endüstrisine bağlı olarak en azından 5 milyon Amerikalının yaşamlarını astrolojik tahminlere göre planladığını, ülkede yayımlanan 1750 günlük gazetenin 1200'ünün burç köşesi olduğu belirtilirken[8] bu alanda 10 bin tam zamanlı, 175 bin yarı zamanlı astrolog çalıştığını, astrolojiye dayalı iş hacminin ise 200 milyon dolara ulaştığı belirtiliyor (1970'li yıllarda, dönemin sayısal ve ekonomik değerlerine göre).

İç içe geçen ezoterizm ve okültizm olgusu ve ticaretiyle ilgili alıntılar yaptığım diğer eserin adı: "Ezoterizme Giriş". Kitabın Yazarı: Hartmut Zinser. Din bilimi, din tarihi ve etnoloji konularında, Freie Universität Berlin'de Profesör olarak görev yaptığı belirtilen Zinser, mesleği ile ilgili kurum ve derneklerde görevleri olan bir teolog.

Konuyu daha çok inançsal boyutta ele alan yazar, klasik bir tanımlamayla modern ezoterizm ve modern okültizm kavramlarının 18. Yüzyılın ikinci yarısında şekillenmeye başladığını, bu akımların 19. Yüzyılda Avrupa ve Amerika'da yayıldığını ve sonradan artan bir şekilde kabul gördüğünü iletirken, farklı bir yaklaşımla, ezoterizm ve okültizm iddialarının, bilim tarafından kanıtlanması olanaksız olduğu için reddedildiğini ve kilisenin de, ezoterizm ve okültizmi Hıristiyan doktrinlerine karşı gördüğünü belirterek bu türden akımların çağımızın yeni dinleri sayılıp sayılamayacaklarını sorguluyor.

2009 yılında Almanya'da basılan kitapta, son yıllarda ezoteri fuarları, ezoterik ürün dükkanları ve ezoterizmle ilgili düzenli yayınlar aracılığıyla duyurulan ezoterik etkinlik programlarından oluşan ve "ezoterik olarak" satılabilecek her şeyin satışa sunulduğu bir pazarın ortaya çıktığı ifade edilirken, yandaşların bir araya gelmekte oldukları, rekabete giriştikleri, neyin ezoterizme, neyin okültizme ait olduğunu ya da olmadığını söyleyebilecek ve karar verebilecek toplumsal bir kurum veya bir otorite bulunmadığı için bu kararın daha çok yandaşlara bırakılmış olduğu belirtiliyor.[9]

---

7 a. g. e. s. 77.
8 a. g. e. s. 80 – 81.
9 Zinser Hartmut. Ezoterizme Giriş. s. 12.

Kitabın, "Ezoterik ve Okült İnanışlar ve Uygulamalar"[10] bölümü: İskambil Falı, Sarkaç Yöntemi, Fincanla Ruh Çağırma, Otomatik Yazı Yazma, Cadılar, Çatalla Su veya Maden Arama, Astroloji, Parapsikoloji, v.b. 12 başlık içerirken; Değerli Taşlarla Tedavi, Spiritüel Şifacılar, Reiki, Şamanist Tedavi Yöntemleri, v.b. gibi başlıklar içeren Ezoterik Tedavi Yöntemleri[11] ile ilgili, Almanya'da her yıl yaklaşık 3 milyon insanın spritüel tedavici olarak adlandırılan kişileri ziyaret ettiği ve çeşitli işlemler ve ürünler için (o dönemde)[12] ile 18 milyar Alman Markı harcandığı belirtilmektedir. Bir bilim insanının, hangi alanda olursa olsun, yanlış bilgilendirme konusunda, gereken hassasiyeti göstereceğini göz önüne alırsak, Almanya'daki ezoterizm ticaretinin kayda değer bir düzeyde olduğu söylenebilir.

Batı ve Modern Batı Ezoterizmi ve Masonluk

Masonluğun ilk kuruluşunun inşaatçı loncalardan geldiği, inisiyatik bir organizasyondan çok, üyeleri yapı işçi ve ustalarından oluşan bir kuruluş olduğu, bu kuruluşun zaman içinde siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerle geçirdiği bir evrim sonucunda Operatif Masonluktan Spekülatif Masonluğa dönüşerek, günümüzdeki şeklini almış olduğu, bu konuda farklı karşıt görüşler söz konusu olsa da, genelde en çok kabul gören tarihsel yaklaşımlardan biridir.

Paul Naudon da "Masonluğun Kökenleri" adlı eserinin "İnşaat Sanatından Düşünce Sanatına" başlıklı bölümde: "Operatif Masonluğun spekülatif oluşuma dönüşürken, yapısal karakterin her ne kadar korunarak temel değerlerin ayakta tutulmasına özen gösterilmiş olsa da, Hür Masonluğun bünyesine kabul edilmiş, yani meslekten olmayanların üye olarak kabul edilmesi, meslek sahiplerinin uygulamada alışageldikleri rit ve sembollerin geleneksel değerleri üzerinde belirli bir etkisi olmuş, yeni bir yapılanmanın yolunu açmıştır," belirlemesini yapar ve Masonluğun yaşadığı bu dönüşümün gerçekleşmesinde başta mistik ve felsefi etkiler olmak üzere, XV. Yüzyılın sonlarından başlayarak, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda toplumların kültür düzeyini oluşturan manevi değerlerin etkilerini anlatır.[13]

Ünlü bir söylevden sonra, Spelülatif Masonluk tarihine "Yüksek derecelerin ilk kurucusu" ve "Ekosizmin önderi" olarak geçmiş Andrew Michael Ramsay, popüler tanımıyla: Chevalier de Ramsay'in söz konusu söylevinin en önemli özelliği şüphesiz, Masonluğun kaynağını veya kökenini, yapı ustalarının dışında bir kuruma, bir örgüte bağlama ve bu savı kanıtlama çabalarıdır. 1736 ve 1737 yıllarında iki kez yapılan konuşmasında

10 a. g. e. s. 42 – 61.
11 a. g. e. s. 65 – 72.
12 Melnor, Alec. Dictionnaire de la Franc Maçonnerieet des Francs-Maçons. Fransa'da yayınlanmış olan, "Masonluk ve Masonlar" adlı sözlükte, araştırmacı yazar Charles Bernardin'in özellikle incelediği 206 Masonik eserde, Masonluğun kökeni ile ilgili "Bütün görüşleri içeren bir listeyle beraber" 39 değişik görüşün varlığından söz edilmektedir. s. 13-14-15.
13 Naudon Paul. Masonluğun Kökenleri. s. 157-158.

değişiklikler ve ilaveler olmasına karşın, iki metin arasında anlam farklılıklarına yol açacak temel bir değişiklik söz konusu değildir. Ramsay 1738 yılında "Ramsay Riti" ya da bu ritin oluşturulduğu yerin adıyla anılan Bouillon Riti'ni kurar. 1740 tarihinden itibaren Fransa'da birbirinden bağımsız olarak Bordeaux, Toulouse, Arras gibi merkezlerde de yüksek dereceler verilmeye başlanır. Ramsay'in Bouillon Rit'i ise 1758 yılında "Olgunlaşma Riti'ne" 1786 yılında da "Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'ne" evrilir.

XVIII. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Almanya'nın Hanau kenti yakınındaki Wilhelmsbad kasabasında, uluslararası Mason konseyi, 1782 yılının Temmuz ayından Eylül ayına kadar süren toplantılar düzenler. Bu toplantılar yüksek dereceli İskoç Masonluğunun Avrupa'da yayılmaya başlaması, ciddiyetsiz adayların ortaya çıkışı, sistemdeki ve ritüellerdeki eksiklikler, ayrılma girişimleri ve yetki sorunları yüzünden organize edilmiştir. Tüm bu çabalar, Mason çevrelerinde gerekli olduğu hissedilen yeni bir düzenin kurulabileceği umudunu uyandırmıştır. Masonluk için kritik bir dönemde gerçekleşen toplantılarda, son derece heterojen (ayrı cinsten), ezoterik-ideolojik akımlar öne çıkar. Söz konusu farklı grupları:

1) Hermetik-simyacı geleneklerin taraftarları,

2) Mistik tinselci-martinik Lyon Sistemi'nin temsilcileri,

3) Rasyonalistler ve aydınlanmacılar oluştururlar. Toplantılar, dönemin çok önemli bir hadisesini teşkil eder, zira burada Masonluğun iki kategorisi karşı karşıya gelmiştir. Bunlardan bir kısmı çeşitli "ezoterizm" biçimlerinden etkilenmiş, diğerleri ise daha ziyade Aydınlanma düşüncesini benimsemiştir. "Sembolik Masonluğun ilk üç derecesi ile değişik ritlerdeki dereceler sistemlerinin, birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları olarak kabul görmesine karşın, İngiltere kendi ülkesi dışında gelişen sistemi uzun süre yadsımış, yok saymıştır. İngiltere Birleşik Büyük Locası, 1813'te yayımladığı anayasasında: Saf ve kadim Hür Masonluk, Çırak, Kalfa, Üstat olarak üç derecedir; buna Royal Arch da dâhildir; daha üstü yoktur, ifadesiyle bu konudaki tavrını belirlemiş olmasına rağmen, bu direniş İngiltere'de bir Yüksek Şûra'nın kurulduğu 1845 yılına kadar sürebilmiştir.[14]

"Masonlukta ezoterik akımlardan ilham alanlar daha ziyade yüksek derecelerdir. Fransız İhtilali'nden sonra Rektifiye Skoç Riti İsviçre'de tutunurken, Mısır kökenli Masonlukların bir kısmıyla beraber, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti de bilhassa Memphis ve Misraim ritleri sayesinde varlığını sürdürmeyi başarır.

XIX. Yüzyılın sonunda, 100 yıl öncesinde yaşananlar tekerrür ederken, bu türdeki yeni cemiyetlerin doğduğu ve çoğaldığı görülür. 1868'de ABD'nin en eski Rose Croix'cı topluluğu "Fraternitas Rosae Crucis" kurulur. Bundan kısa bir süre sonra 1876'da, "Illuminated Teosophist" denilen Swedenborg'çu rit Amerika'dan Avrupa'ya döner ve orada yeni localar açar. İngiliz Fran-Masonluğuna bağlı, Hıristiyani yönelimli "İngiltere Gül-Haç Cemiyeti, 18. Yüzyılın Altın Gül-Haç topluluğununkilerden esinlenerek

14) Reinalter, Heltmut. Masonluk. s. 18.

Yüksek Dereceler oluşturur," diye devam eder, Faivre, adı geçen eserindeki "İnisiyatik Cemiyetlerde ve Sanatta Ezoterizm" başlıklı bölümde. Özet olarak, söz konusu bu bölümde "Okültist Masonlar", kurdukları cemiyetler, Batı ve Modern Batı Ezoterizmi ile ilgili, günümüze dek süregelen oluşumlar ayrıntılarıyla kronolojik bir düzende ele alınmıştır."[15]

XVIII. Yüzyıldan itibaren Operatif Masonluğun Spekülatif Masonluğa evrilmesi, çeşitli ezoterik unsurların tarihsel kökenlerine olan ilgiyi canlandırmış, giderek merak uyandıran, Hermetik bilgelik, Mısır gizleri, kabala, simya, astroloji, gizlicilik, vb. gibi unsurlardan oluşturulan ritler, ritüelleriyle "yüksek" derecelerde, ezoterik geleneğe olan merakı derinleştirerek yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Günümüze dönecek olursak, Batı ve Modern Batı Ezoterizmi'nde, izlerinin büyük bölümü Rönesans'a ve XIX. Yüzyılın modern okült canlanmasına dayanan, çağdaş ezoterik düşüncenin, "okkültürle" bağdaştırıldığı ileri sürülmektedir.[16] "Okkültür", okült ve kültür sözcüklerinden türetilen ezoterisizmde, yani akademik ezoterizmde kullanılan oldukça yeni bir terim. Küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerin, insanların yaşam tarzlarında hızlı değişikliklere yol açan günümüz ortamının okkültürel ikliminde, büyü ve okültizme olan popüler ilgi yaygınlaşırken, üniversitelerde de, ezoterisizm kapsamındaki ezoterizm araştırma ve çalışmaları sürdürülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Cogito Düşünce Dergisi. Ezoterizm. Sayı 46, YKY, 2006.
2. Antoine Faivre. Giz ve Işık. Dedalus Kitap, 2012.
3. Mircea Eliade. Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar. Doğu Batı Yayınları, 2016.
4. Hartmut Zinser. Ezoterizme Giriş. Kırmızı Kedi Yayınları, 2011.
5. Alec Mellor. Dictionnaire de la Franc Maçonnerie et des Francs-Maçons. Editions Belfond, 1971-1979.
6. Paul Naudon. Masonluğun Kökenleri. Homer Kitabevi, 2007.
7. Helmut Reinalter. Masonluk. Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017.
8. Orhan Hançerlioğlu. İnanç Sözlüğü. Remzi Kitabevi, 1984.
9. Helmut Werner. Ezoterik Sözlük. Omega Yayınları, 2005.
10. Egil Asprem – Kennet Granholm (Editörler). Ezoterizm. Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2020.

15) Faivre, Antoine. Giz ve Işık "Batılı Ezoterizmin Tarihi". s. 97.
16) Asprem,Egil – Granholm, Kennet (Editörler). Ezoterizm. Alfa B. Y. D. s. 181.

EVRENİN ULU MİMARI

Gökhan UZGÖREN

The notion of "The Great Architect of the Universe," which has been frequently come across in Masonic textures, has been attracted attentions all the time and will continue to be attracted to. Before analyzing the symbolism of the "The Great Architect of the Universe," one should especially discuss the topic of the religion and search thoroughly the relationship between Freemasonry and Religion. The first part of this study is consecrated to the relationships between Freemasonry and Religion. Afterwards, both the symbolism and the impressions of the "The Great Architect of the Universe", which reminds the notion of the God in many religions, will be addressed from the perspectives of philosophy and theology.

Masonik yapıda sıkça karşılaşılan Evrenin Ulu Mimarı kavramı her dönemde ilgi çekmiş ve çekmeye devam etmektedir. Evrenin Ulu Mimarı sembolizmasını incelemeden önce, din konusuna, özellikle Masonlukta din konusuna eğilerek, Masonluk ile Din arasındaki ilişkinin tartışılması önem kazanmaktadır. Konuşmanın ilk bölümü Masonluk ile Din arasındaki ilişkilere hasredilmiştir. Ardından, dinlerdeki Tanrı kavramını anımsatan Masonik yapıdaki Evrenin Ulu Mimarı sembolizması ve düşündürdükleri tarihsel, felsefi ve teolojik açılardan ele alınacaktır.

1.) Din nedir? Masonluk ile Din sorunsalını tartışmaya başlarken öncelikle din'den ne anlamak gerektiğini belirlemek ve tanımlamak gerekir. Elbette bu konu üzerine ciltler dolusu kitaplar yazılmış, birçok felsefe okulunda din sözcüğü en ince ayrıntısına kadar tekrar tekrar tartışılmıştır. Tüm bu çalışmaları anmak veya özetlemek mümkün değildir. Burada Din ile Masonluk arasındaki ilişki üzerinde durulacağı için, sadece bu konu irdelenecektir. 20 ciltlik Deutscher Taschenbuch Verlag Sözlüğünde *"din"* kelimesi *"Tanrısallık tarafından ele geçirilmek"* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlamda dini deneyim; dua, kutsallara tapınma gibi süreçleri gerektirmektedir. Din, bilimsel bir tabana

bağlı olması beklenmeyen inanç üzerine oturmaktadır. İnanç için çoğu zaman mistik kökenler ve kutsal metinler esas alınmaktadır.

Din kavramının etimolojisinde, türetilmesi Marcus Tullius Cicero'ya (M.Ö. 106 – M.Ö. 7) ithaf edilen "religore" sözcüğünden türetilen Latince "religio" kelimesi baz alınmaktadır. Anlamı "tekrar tekrar okumak" ve "tekrar tekrar toplanmak" olarak günümüze çevrilen bu sözcük ile dini mabet ritüellerinin sıkça yinelenmesi de öne çıkartılmaktadır. Ancak bu tanım Teologlarca pek tatmin edici bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, IV. Yüzyılda yaşamış olan erken dönem Hıristiyan yazar ve hatip Lucius Caelius Lactantius'la (240 – 320) ilişkilendirildiği üzere, "religio" sözcüğü "religare" (Tanrı'ya geri bağlamak) sözcüğünden türetilmiştir.

Bu anlatımda inanç sahibinin bir şekilde Tanrı'ya olan bağlılığına dikkat çekilse de, pek kabul görmemektedir. "Religio" kelimesi tarih sahnesine ilk olarak M.Ö. II. Yüzyılda Tiştus Maccius Plautus (? – M.Ö. 184) ve Marcus Porcius Cato (M.Ö. 234 – M.Ö. 149) tarafından sokulmuş ve "Tanrı korkusu", "sofuluk" anlamlarında kullanılmıştır. Tabiatıyla bu kavramların da ayrıca birer tanımının yapılması gerekmektedir. Doğal olarak, Masonluğun din ile ilişkilendirilmesinin, yukarda anılan kavramların tanımları ile bir ilgisinin olmadığı açıktır.

Bilimsel yapılarda araştırma ve incelemeler yapılırken, belirli bir bilgi birikiminden başlanarak, tüm diğer araştırıcıların kendi ortamlarında tekrarlayabilecekleri ve aynı sonuca varacakları, en ince detaylara kadar belgelenebilen açıklamalardan yararlanılır. Bu şekilde belirli bir çizgi üzerinde ilerleyerek bir son noktaya varılır. Gerek din, gerekse sanatta ilerleme bu şekilde sağlanamaz.

Gerçekten, Tanrı düşüncesi ile belirli bir noktadan başlayıp bir çizgi üzerinde ilerleyerek, bir son noktaya ulaşmak mümkün değildir. Bunun yerine din ve Tanrı hakkında birçok düşünce farklı kültürlerde çok değişik şekilde dile getirilmiştir. Teist yapılar şaşılacak derecede birbirlerine benzeseler de, detaylarda büyük farklılıklar göstermektedirler.

1.1. Din Üzerine Düşünceler

Bir başka tanıma göre, doğa-üstü, kutsal ve ahlaki değerler taşıyan, çeşitli ritüelik ayin, uygulama ve kurumlara sahip inançlar ve ibadetler bütününe, genel olarak *DİN* denir. *Din* sözcüğü kimi zaman *inanç* sözcüğünün yerine kullanıldığı gibi, kimi zaman da *inanç* kelimesi *din* kelimesinin yerine kullanılır.

Masonluk ile Dinin ilişkisini masaya yatırırken, dinin ne olduğu, dinden ne anlamak gerektiği sorunsalının öncelikle tartışılması gereklidir. Yuval Noah Harari'nin de altını çizdiği gibi, çeşitli "*doğa-üstü, kutsal değerler taşıyan ritüelik ayin, uygulama ve kurumlara sahip inançlar ve ibadetler bütünü*" olarak özetlenen din tanımı hatalıdır[1] ve O'nun sözleriyle, *"Din kavramına dikkat ile yoğunlaşılırsa, din olgusunu, batıl inançlar,*

1 Harari. Homo Deus, Kolektif Kitap, 2. Baskı, 2016, s. 191.

ruhanilik, doğa-üstü güçler ve Tanrı'lara duyulan inançlar ile karıştırmamak" gerektiği görülmektedir. Çünkü din, ne batıl inançlar, ne ruhanilik, ne doğa-üstü güçler, ne de Tanrı'lara duyulan inanç olarak görülmelidir.

Gerçekten din, batıl inançlar ile bir tutulmamalıdır. Son tahlilde, çoğu insan, en değerli inancını "hurafe" olarak adlandırmayacak, bu şekilde adlandırılmasından da hoşlanmayacaktır. Kendisi her zaman "doğru olan"a inanırken, diğerleri "batıl inanç"lara iman ediyorlardır," diye düşünecektir…

İkinci olarak, günümüzde doğa-üstü güçlere inanan insanlar bulmak kolay değildir. Şeytanlara, ruhlara, perilere inananlar için bunlar doğa-üstü varlıklar değildir. Ortada doğa-üstü denilen bir şey yoktur… Bunlardan daha doğal ne olabilir ki?... Din, doğa-üstü güçler ve varlıklar ile bir tutulunca, tüm doğal olgular, dinin yardımcı unsurlarına indirgenmiş anlamına gelmeyecek midir? Tüm doğayı mükemmel bir şekilde kavrayabildikten sonra, bu bilgiye bazı "doğa-üstü" dogmalar ekleyip eklememek tamamen kişinin inancına ve dolayısıyla seçimine kalmıştır. Birçok din doğayı, kendisinin yardımı olmadan anlamanın imkânsız olduğunu iddia etmektedir. Bu iddia uyarınca, eğer dinin kurallarına uyulmazsa, kuraklık, hastalık ve depremlerin asıl nedenleri hiçbir zaman anlaşılamayacaktır.

Ve nihayet din olgusunu, Tanrı(lar)'a inanmak şeklinde de görmemek gerekir. Genel olarak dinlerin, Tanrı(lar) tarafından değil, insanlar tarafından yaratılmış sosyal işlevleriyle tanımlı düzenler olduğu düşünülebilir. Bu anlamda dinler, tüm yaşam alanlarını kapsayarak insancıl kanunlar, kısıtlar, doğrular ve değerler üzerinden toplumda insan-üstü meşruiyet kuran mitler, kıssadan hisseler, hikâyeler bütünüdür. Her din, evlilik, miras gibi insani sosyal yapıların, insan-üstü kanunlar yarattığını öne sürerek kendilerine meşruiyet kazandırır. Her din özünde, insanoğlunun yaratmadığı ve değiştiremeyeceği bir ahlaki kurallar sistemine tabi olduğunu öne sürer.

Evrimsel süreç, insanoğluna dünyayı nimetleri büyümeyen bir pasta olarak görme alışkanlığı kazandırmıştır. Geleneksel dinler, mevcut kaynakları daha fazla büyütemeyeceklerini bildiklerinden, kurmayı istedikleri düzenin bozulmaması temennisi ile bu kaynakları paylaştıracaklar ve ayrıca, göklerde başka bir pasta daha olduğunu vaat etmeye çalışacaklardır. Ana motto, "Bu dünyada yok", ama "Öteki dünyada çok" şeklindedir.

Her din, öğretisinin detaylarında ve somut emirlerinde, vaat ettikleri ödül ve cezalarda farklılık gösterir. Alman keşiş, teolog, üniversite profesörü, Protestanlığın kurucusu Martin Luther (1483 – 1546) zamanında, Katolik Kilisesi inananlara son derece cazip anlaşmalar sunuyordu. Ortaçağ Avrupasında Katolik Kilisesi bir taraftan Tanrı'nın zengin insanları sevmediğini iddia ederken, cennetin tapularını satarak zenginleşmekten de çekinmemiştir. XVI. Yüzyıl başlarında kilise, Avrupayı şehir şehir dolaşarak endülüjans (cennet tapusu) satan "seyyar kurtuluşçular" çalıştırmaya başlar. Ünlü Alman Dominikan Rahip, Saksonya ve Polonya Engizisyon Görevlisi Johannes Terzel (1465 – 1519) "altınlar sandığa düştüğünde ruhun araftan cennete uçtuğunu" söylemekten çekinmemiştir.

Gerek batı kültürlerinde, gerekse doğu kültürlerinde hiçbir inanç disiplini yoktur ki, din adına din adamları müritlerinden verdiğinden fazlasını geri almasın. İnanç sistemleri yöneticileri, genel olarak, manevi (öteki dünya) anlamında verdiklerini, inananlarından bu dünyadaki nimetler olarak geri almayı talep etme eğilimindedirler.

Özellikle düalist yapıdaki Batı Dinlerinin, din olgusunu sosyal düzeni kurma ve büyük çaplı bir işbirliği organize etme aracı olarak önermeleri, dini en önemli ruhani yol olarak görenler için rahatsız edici olmuştur. Dinlerin sundukları bütünlüklü dünya anlayışı, önceden belirli bir amacı olan ve işleyişinin kesin sınırlar içinde kalan belirli bir sözleşme gibidir: "Tanrı vardır, bizlere tanımları yapılmış şekillerde davranmamızı söyler. Tanrı'ya karşı gelen cehennemde yanar, itaat eden ise cennete kabul edilir." Bu anlaşmanın oldukça açık olan maddeleri toplumun insan davranışlarını düzenlemesini sağlayan ortak değerler ve kurallar yaratılmasını mümkün kılacaktır.

Tarihsel olarak, gerçek aydınlanmaya giden ruhani her yolculuk, bireysel olarak aşılması gereken çileler ile doludur. İnsanoğlu soruları değil, cevapları bilmek isteyecektir. Dini yapıların söz konusu bu soruları karşısındaki çıkmazları görüp bu yolculuğa çıkanlar, farklı anlayış ve yöntemlerle arayışlarını sürdüreceklerdir.

İnisiyasyon aracılığı ile elde edilen gerçek ruhani yolculuk ise, inisiyeleri gizemli yollardan bilinmeyen yönlere sürükler, dolayısıyla ruhani yolculuğun dinin normatifliği ile hiçbir yakınlığı olmaması gerekir.

Ruhani yolculukta arayış, genellikle bir rehberin varlığında bir soru dizisi ile başlar: Ben kimim? Yaşamın anlamı var mıdır? İyi olan nedir? Ölümden sonra ne olacak? Birçok kişi, bu sorulara verilmiş basmakalıp cevapları sorgulamadan kabul ederken, gerçek ruhani arayış yolculuğunda olanlar, hazır olan cevaplarla kolay kolay tatmin olmayacaklardır. İşte inisiye olmuş Masonlar da bu gruba dâhildirler. Onlar bilinen yollarda ilerlemek yerine, yol kendilerini nereye götürürse götürsün, tüm bu ve benzeri soruların peşinden koşacaklardır. Bu anlamda Masonluğu bir din ile değil de ruhani bir yolculuk ile benzeştirmek doğru olacaktır.

Hangi dinde olursa olsun, Tanrı'nın varlığı ve varlığına inanç sorunsalı (varlığına inanma, inanmama) insanoğlunun düşünmeye başladığından beri, insanlık tarihinin en eski, en tartışmalı ve öncelikli konularından biri olmuştur. Bu sorun günümüzde de tüm çekiciliği ile karşımızda durmaya devam etmektedir.

Din konusuna kısaca bu şekilde değindikten sonra, Evrenin Ulu Mimarı kavramını tartışmadan önce, Masonlukta karşılaştığımız Tanrı kavramını ele alalım.

Masonlukta "Tanrı sorunsalı nasıl ele alınmalıdır?" sorusundaki ironik dogmatizm, entelektüel beyinler için her dönemde cezbedici olmuştur. Masonların mistisizm ile ilgilenmeyip, Masonik çalışmalarını diğer konulara yönlendirmeleri, kimi Kardeşlere göre anlaşılır bir tutum olarak görülebilir. Ancak sadece sosyalleşerek neşeli toplantıların

düzenlenmesi, ritüellerin ve sembolizmanın gerekliliğinin sorgulanmasına yol açarak, ritüellerde bahsedilen nasıl bir ışığın aranacağı konusunu açıkta bırakmaktadır. Her hâlükârda, sosyalleşmek, Masonluk için meşru bir motivasyon olma özelliğini günümüzde de korumaktadır.

Günümüzde, bazı çevrelerce Masonluğun kadim dönemlerden gelen köklerinin reddedilmekte, hatta aşağılanarak önemsizleştirilmekte olmasının yanı sıra, aynı zamanda, sembolizmadan spritüel (manevi) olgunlaşma için yararlanılmaya çalışılması üzüntü verici bir çelişkidir. Gül-haçlılarla ve diğer bazı ezoterik öğretilerle olan paralellikler apaçık ortada iken, bu tür yapıların üyesi olan bazı kişilerin aynı zamanda Mason olmaları şaşırtıcı olmamak gerekir. Aksi durumda, örneğin, "Alev Saçan Yıldız"a dünyevi bir anlam yüklemek arayışı anlamlı olamayacaktır.

Asıl soru, Masonluktaki yorumları yaparken (Tanrı ile, Tanrı olmadan, ezoterik, ezoterizm olmadan) neden toleranslı davranamamızdadır. Bu düşüncelerin ışığında, Masonluk şemsiyesi altında sahip olduğumuz birlik içindeki çeşitlilik ile mutlu olmalıyız.

Masonluğun ortaya çıkışı ile aynı döneme rastlayan Aydınlanma Hareketi, zorunlu bir şekilde agnostisizm ile yakın durmaktadır. Hatırlamakta yarar vardır ki, Rönesans döneminin ardından ortaya çıkan aydınlanma hareketine en önemli destekler Hermetik'lerden ve Gül-Haç'cılardan gelmiştir. İyonyalı filozof ve matematikçi Pisagor (M.Ö. 570 – 495), Alman edebiyatçı, siyasetçi, ressam ve doğabilimci Johann Wolfgang von Goethe (1749 – 1832), erken Alman romantik dönem yazar ve filozofu Novalis (asıl adı: Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg) (1772 – 1801), İsviçre'li yazar ve ressam Hermann Karl Hesse (1877 – 1962), İngiliz fizikçi Robert Fludd (1574 – 1637), İngiliz fizikçi, matematikçi, astronom, filozof, ilahiyatçı Isaac Newton (1643 – 1727), Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 1791), Alman yazar Thomas Mann (1875 – 1955) gibi birçok aydınlanmaya katkı vermiş düşünür ve sanatçı eserlerinde ezoterizmi göz ardı etmişlerdir. Aydınlanma, kör inanç ile otoritelere dogmatik bağlılığı reddetmektedir. Ancak, dünya, insan ve kâinatın felsefi ve hatta dinsel bir anlayış ile ele alınmasına ise, bazı aydınlanmacı düşünürler yakın durabilmekte ve bu anlayışı toptan reddetmekten kaçınmaktadırlar.

Masonluğun derin anlamına ulaşmak için, Tanrı anlayışını benimsemenin gerekli olduğunu kabul eden ve dolayısıyla bu görüşte olan Kardeşlerin yanı sıra, Tanrı anlayışına uzak duran Kardeşlere de saygı ile yaklaşılmalıdır. Bu iki taban tabana zıt görüş doğrultusunda kütüphaneler dolusu kitap kaleme alınmıştır. Konu üzerinde incelemeler derinleştirildikçe, evren ve yaşam hakkında bilinenlerin ne kadar az olduğu ve bu konulardaki cevaplardan ziyade soruların arttığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, fikir bildirmeden önce, bilgi sahibi olmanın ne kadar güçleştiği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bir Mason olarak görüş bildirmekte alçakgönüllü davranmalıyız.

Mason tarihi üzerine oldukça fazla çalışma olmasına karşın, birçok noktada tamamlanmamış eksiklikler bulunmaktadır. XVIII. Yüzyıl Avrupası Mason kültüründe birçok akım bir arada etkili olmuş ve çok değişik görüş açıları ortaya çıkmıştır. Günümüzde bu çeşitliliği muhafaza etmeli, hatta özenle korumalıyız, çünkü bu çeşitlilik Masonluk tarihine zenginlik katmasının yanı sıra kimliğinin de vazgeçilmez parçalarıdır.

Masonluk yapısından belirli anlayışları silip yok etmeye kalkmak, özellikle bu konularda katkı yapacak Kardeşlere karşı olumsuz bir davranış olmasının yanı sıra, zenginlikten vazgeçmek anlamına da gelecektir. Söylenilen her düşünceye her Kardeşin katılması beklenmeyecektir, ancak tüm Kardeşlerden, "Yazılı Olmayan Kurallarımız" gereği, karşısındakinin düşüncesine de saygı göstermesi beklenmelidir. Kişisel korkulardan arınarak, dürüstçe ve özgürce düşüncelerin dile gelmesi için zemin hazırdır. Ancak bu şekilde harici âleme örnek olup etkili olunabileceği de açıktır.

Eğer Masonluk, kurallara bağlanmış bir Kardeş Sofrasından daha fazlası değilse, bu birlikteliği uzun süre korumak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle farklı düşüncelere sahip Kardeşlere fikirlerini açıklamaları için yeterince imkân sağlamanın, Masonluğun önemli değerlerinden biri olduğu açıktır.

Masonlukta açık sözlülük, tolerans ve şuurlu tutumun, gerçek mücevherler olduğu ve konunun dini anlayışa indirgenerek sığlaştırılmaması gerekmektedir.

Masonlukta spritüalite ve ezoterik kavramlar arasındaki çekişme her dönemde yaşanmış ve yaşanmaktadır. Bu çekişmeyi tıpta homöopatie ile aşı arasındaki gerginlik / görüş ayrılığı ile karşılaştırmak yanlış olmayacaktır. Şeffaflık ve tolerans kavramları, Masonluğun her aşamasında akıldan çıkartılmamalı ve insanoğlu, özel olarak her Mason, özellikle kendine karşı şeffaf ve toleranslı olmayı başarabilmelidir.

Spritüalitesiz bir Masonluk düşünülemez derken, aslında bu cümle içinde önemli çelişkileri de barındırmaktadır.

Gerçekten, mabetlerimize göz atınca, ilk olarak gönye, pergel, tesviye, şakul, tokmak, taşçı kalemi, ham taş, yontulmuş taş, güneş, yıldızlar gibi ezoterik gelenekten gelmiş olan obje ve figürler ile karşılaşılır. Tüm bunlar anlamsız mıdır, yoksa bu sembollerin üzerine derin anlamlar mı yüklenmiştir? Mason mabetlerinin tasarlanması sırasında birileri bu konuları ele alarak düzenlemeler yapmış olmalıdırlar…

Mabedi incelemeye devam edince, Hz. Süleyman ile ilgili olabilecek, yüksek anlamlar taşımaları gereken, Kutsal Kitaplar ile karşılaşılır. Ayrıca, Üstadı Muhterem ve diğer görevlilerin repliklerinde Evrenin Ulu Mimarı, Nur, Tanrısal Güç, Mabet gibi kelimeler geçmektedir. Mason olarak bizler de, diğer spritüel toplulukların uygulamalarında olduğu gibi, ortasında Yemin Kürsüsü[2] bulunan ve özel olarak tahsis edilmiş Mabetlerde çalışırız.

2 Yemin Kürsüsü üzerindeki Kutsal Kitap(lar)a el basıp yemin etmek, aslında "ego"nun kurban edilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle "Kurban Taşı" deyimi de kullanılabilir.

Mabetlerimiz Doğudan Batıya uzanır, Güneyden Kuzeye yayılır ve Evreni simgeler…

Mabetteki objeler listesi daha da uzatılabilir. Görüldüğü gibi Masonlukta dinsel öğelerin veya spritüalizmin olmadığını söylemek de mümkün değildir.

Ülkemiz Masonluğunda birçok Kardeşin dine yakınlaşma konusunda oldukça ürkek davrandıkları ve inanç ile sürtüşmeye girmemeye özen gösterdikleri gözlenmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, ülkemizde Masonluğun din ile bir ilişkisi olmadığı vurgulanmakta ve aynı zamanda dine karşı olmadığı da belirtilmektedir.

1.2. Yazılı eski metinlerde Masonluğun Din ile ilişkisi

Unutulmamalıdır ki, Masonluğun din ile ilişkisi "Eski Yükümlülükler"in başlangıç bölümü olan "Tanrı ve Din"de açıklanmıştır. Bu paragrafın yorumu, zaman içinde sert tartışmalara neden olmuş, önce 1723 yılında, daha sonra 1738 yılında ve nihayet 1815 yılında, günümüzde halen geçerli olduğu şekilde, yeni baştan düzenlenmiştir:

1723 yılındaki ilk metnin tercümesi[3] şöyledir:

"… Mason, haiz olduğu imtiyaz sebebiyle ahlâk kanununa itaat etmek zorundadır. Eğer sanatı iyi anlıyorsa, hiçbir zaman ne ahmak bir Ateist, ne de dinsiz bir sefih[4] olacaktır. Eski çağlarda Masonlar bulundukları memleketin ve milletin nezdinde hangi din geçerli ise, o dinden sorumlu tutulurlardı. Şimdi herkes kişisel kanaatinde serbest bırakılarak, insanları birbirlerinden ayırt edebilecek inançları ve unvanları ne olursa olsun, herkesin ittifakla anlaştıkları dine bağlanmaları uygun görülmüştür. Bu sayede Masonluk ebediyen birbirlerinden uzak kalmaları mukadder olanlar arasında bir birlik merkezi ve insanlar arasında hakiki dostluğun kurulmasına imkân veren bir vasıta olmaktadır…"[5]

---

3 Bu tercüme En Muh. Remzi Sanver tarafından yapılmıştır.

4 Zevke ve eğlenceye aşırı ölçüde düşkün (kimse).

5 Bu metnin İngilizce orijinali şöyledir: "A Mason is obliged, by his tenure to obey the moral Law; and if he rightly understands the Art, he will never be a stupid Atheist, nor an irreligious Libertine. But though in ancient Times Masons were charg'd in every Country to be of the Religion of that Country or Nation, whatever it was, yet 'tis now througt more expedient only to oblige them to that Religion in which all Men agrees, leaving their particular Opinions to themselves; that is, to be good Man and true, or Men of Honour and Honesty, by whatever Denominations or Persuasions they may be distinguished, whereby Masonry becomes the Center of Union, and the Means of conciliating true Friendship among Persons, that must have remained at a perpetual Distance."
Bu metnin Almanca tercümesi şöyledir: *Alte Pflichten 1723. Von Gott und Religion:* Der Maurer ist als Maurer verpflichtet, dem Sittengesetz zu gehorchen; und wenn er die Kunst recht versteht, wird er weder ein engstirniger Gottesleugner, noch ein bindungsloser Freigeist sein. In alten Zeiten waren die Maurer in jedem Land zwar verpflichtet, der Religion anzugehören, die in ihrem Lande oder Volke galt, heute jedoch hält man es für ratsamer, sie nur zu der Religion zu verpflichten, in der alle Menschen übereinstimmen und jedem seine besonderen Überzeugungen selbst zu belassen. Sie sollen also gute und redliche Männer sein, von Ehre und Anstand, ohne Rücksicht auf ihr Bekenntnis oder darauf, welche Überzeugungen sie sonst vertreten mögen. So wird die Freimaurerei zu einer Stätte der

İngilizce metinde bulunan Libertine kelimesinin Almancası, ilk dönemlerde Lüstling olarak geçmektedir. Lust ise aşırı istek / şehvet anlamına gelir. Daha sonraki dönemlerde Lüstling yerine Freigeist kelimesi kullanılınca, düşüncesinin kurallar tarafından sınırlandırılmasını kabul etmeyen kişi kastedilmektedir. Günümüzde ise kelimenin Duden sözlüğündeki karşılığı olarak Freidenker kelimesi görülmektedir.

1738 yılında düzenlenen ikinci metnin tercümesi[6] şöyledir: "Mason, taahhüdü dolayısıyla ahlâk kanununa itaat etmekle mükelleftir. Hakiki bir noaşit gibi sanatı iyi anlıyorsa, hiçbir zaman ne ahmak bir Ateist, ne de dinsiz bir Sefih olacak, ne de vicdanına karşı hareket edecektir."[7]

Einigung und zu einem Mittel, wahre Freundschaft unter Menschen zu stiften, die einander sonst ständig fremd geblieben wären.
Bu metnin en son kısmının 1723 yılındaki Almanca tercümesi şöyledir: "Es ist also die Maurerei der Mittelpunkt ihrer Vereinigung und das glückliche Mittel, zwischen solchen Personen, die sonst in einer stetigen Entfernung von einander hätten bleiben müssen, treue Freundschaft zu stifften."

6 Bu tercüme En Muhterem Remzi Sanver tarafından yapılmıştır.

7 Bu metnin İngilizce orijinali şöyledir: "A Mason is obliged by his tenure, to observe the Moral Law, as a true Noachida; and if he rightly understands the Craft, he will never be a Stupid Atheist nor an irreligious Libertine, nor act against Conscience. In antient times the Christian Masons were charged to comply with the Christian Usages of each Country where they travell'd or work'd: But Masonry being found in all Nations, even of divers Religions, they are now only charged to adhere to that Religion in which all Man agree (leaving each Brother to his particular Opinions) that is, to be Good Man and True, Men of Honour and Honesty, by whatever Names, Religions or Persuasions they may be distinguish'd. For they all agree in the 3 great articles of Noah, enough to preserve the Cement of the Logde. Thus Masonry is the Center of their Union and the happy Means of conciliating Persons that otherwise must have remain'd at a perpetual Distance."
Bu metnin Almanca tercümesi şöyledir: *Alte Pflichten 1738. In Ansehung Gottes und der Religion:* Ein Frei-Maurer ist hierdurch verbunden, das Moral-Gesetz, als ein wahrer Noachite, zu beobachten, und wenn er die Kunst recht versteht, so wird er niemals einen thörichten Atheisten, noch einen ruchlosen Frei-Geist, abgeben, noch wider sein Gewissen handeln,
In den alten Zeiten waren die Christlichen Maurer verpflichtet, sich den Christlichen Gebräuchen eines jeden Landes, wo sie zu. wandern oder zu schaffen hatten, gleichförmig zu halten: Da aber die Maurerei unter allen Völkern, auch von andern Religionen, angetroffen wird; so liegt ihnen anjetzo nur ob, derjenigen Religion beizupflichten, worin alle Menschen übereinkommen, jedem Bruder aber seine eigene besondere Meinungen zu lassen, das ist, man fordert nur, daß sie tugendhafte und getreue Menschen sein und auf Ehre und Ehrbarkeit halten, sie mögen im übrigen durch diese oder jene Namen, Religionen oder Meinungen, von einander unterschieden sein, wie sie wollen: Denn sie stimmen allesamt in den drei grossen Articuln des Noah überein, welches genug ist die Verbindung der Loge zu bewahren. [*Krause verweist auf 1. Mose 9, 1-8*; „sie verbieten den Genuss des rohen Fleisches und den Menschenmord"]

Metnin 1815 yılındaki düzenlenen üçüncü ve günümüzde de geçerli olan tercümesi[8] şöyledir: "…Mason herkesten daha iyi olarak bilmelidir ki, Tanrı insanların gördüğü gibi görmez. Çünkü insan dış görünüşü görür. Ama Tanrı kalplere nüfuz eder. Bunun içindir ki, Mason vicdanının sesinin aksine hareket etmemekle yükümlüdür… Ana şart ki; Evrenin Ulu Mimarına inansın ve ahlâkın mukaddes görevlerini yerine getirsin. Masonlar her inançtaki erdemli insanlara kardeşlik sevgisi ile bağlanırlar…"[9]

8 Bu tercüme En Muh. Remzi Sanver tarafından yapılmıştır.

9 Bu metnin İngilizce orijinali şöyledir: "A mason is obliged by his tenure, to obey the moral law; and if he rightly understand the art he will never be a stupid atheist nor an irreligious libertine. He, of all man, should best understand that God seeth not as man seeth; for man looketh at the ourward appearence, but God looked to the heart. A mason is, therefore, particularly bound never to act against the distates of his conscience. Let a man's religion or mode of worship be what it may, he is not excluded from the order, provided he believe in the glorious architect of heaven and earth, and practise the sacred duties of morality. Masons unite with the virtuous of every persuasion in the firm and pleasing bond of fraternal love, they are taught to view the errors of mankind with compassion, and to strive, by the purity of their own conduct, to demonstrate the superior excellence of the faith they may profess. Thus masonry is the centre of union between good men and true, and the happy means of conciliating friendship amongst those who must otherwise have remained at a perpetual distance."

Bu metnin Almanca tercümesi şöyledir: *Alte Pflichten 1815. Betreffend Gott und der Religion:* Der Maurer ist, durch seinen Beruf, verbunden, dem Sittengesetze zu gehorchen; und wenn er die Kunst recht versteht, wird er weder ein stumpfsinniger Gottleugner, noch ein irreligiöser Wüstling sein.

Er sollte, von allen Menschen am Besten, verstehen, dass Gott nicht siehet (die Dinge betrachtet), wie der Mensch siehet; denn der Mensch siehet nur nach dem Aussenschein, Gott aber sieht (bis) in's Herz (betrachtet das Herz). [vgl. 1. Samuel 16,7.]

Ein Maurer ist daher besonders verbunden, nie dem zuwider zu handeln, was ihm sein Gewissen vorschreibt. Lasst eines Menschen Religion oder Anbetungart sein, welche sie wolle, er ist nicht von dem Orden ausgeschlossen, vorausgesetzt er glaube an den *ruhmwürdigen Baumeister des Himmels und der Erde* und übe die heiligen Pflichten der Sittlichkeit aus.

[vgl. der Eingangssatz des Cooke-Manuskripts von 1410 oder 1450: „Gott sei gedankt, unserm *glorreichen* Vater und Gründer und *Bildner von Himmel und Erde* und aller Dinge darin."]

Die Maurer vereinigen sich mit den Tugendhaften von einer jeden Überzeugung unter dem festen und beseligenden Bande der Bruderliebe; sie werden gelehrt (angewiesen), die Verirrungen des Menschengeschlechtes mit Mitleiden (mit liebinniger Theilnahme) zu betrachten und dahin zu streben, dass sie durch die Reinheit ihres eignen Verhaltens (Lebenwandels), die höhere Vortreflichkeit des Glaubens beweisen, zu dem sie sich bekennen mögen.

So ist Maurerei der Mittelpunkt der Vereinigung zwischen guten und treuen Männern und das glückliche Mittel, Freundschaft unter solchen zu stiften, welche ausserdem in beständiger Entfernung hätten bleiben müssen.

[Diese Übersetzung wurde von Krause übernommen in die Rezension von Friedrich Heldmanns „Die drei ältesten geschichtlichen Denkmale der teutschen Freimaurerbrüderschaft, Aarau 1819; in Hermes, 1820, Viertes Stück, 36.]

Daha sonraki dönemlerde kelime, Almanca tercümede Wüstling'e dönmüştür. Wüstling ise özellikle seks hayatı çok abartılı kişi anlamındadır. Diğer bir deyişle, anlam şehvete düşkün ile düşüncelerinin sınırlanmasına izin vermeyen ve sekste sınır tanımaz kişi arasında gidip gelmiştir.

Görülüyor ki, Masonluk ile din arasındaki ilişkiyi net ve açık olarak belirlemek neredeyse mümkün değildir. Çünkü Masonluktaki din anlayışı hiçbir dönemde belirleyici bir içerik ile ortaya konulamamıştır veya konmamıştır. XVII. Yüzyılın sonu ile XVIII. Yüzyılın başında, diğer bir deyişle Spekülatif Masonluğun ortaya çıktığı süreçte, Masonluktaki din anlayışı çok farklı yönlere doğru gelişmiş ve dolayısıyla Masonluk ile Din ilişkisi birbirlerinden farklılaşmış olarak yapılandırılmıştır.

Masonluğun din olmadığını İngiliz Kolombiyası ve Yukon Büyük Locası "Freemasonry is not a religion nor is it a substitute for religion," görüşü ile tespit eder ve bu deklarasyonunu sayısız neden ile destekler. Gerçekten, bu Büyük Locanın görüşü şöyledir: Masonluk ne bir dindir, ne de bir din yerine geçer. "Masonluk, üyelerinin dini görüşlerini sorgulamadığı gibi, dinsel amaçlar ile de ilgilenmez. Masonluğun ne bir dogması, ne de teolojisi vardır. Dolayısıyla dinsel tören veya dinsel arınma gibi kavramlara da uzaktır. Bunlara ilâve olarak Masonluk kişinin inançlı olmasını destekler fakat bir din değildir.

Benzer şekilde, Kuzey Amerika Masonik Servis Derneği[10], Masonluğun bir din olmadığını ve bir din olmak istemediğini vurgulamaktadır.

Masonlukta din olgusunun bir taraftan evrensel, öte taraftan da içerik olarak kısıtlanmış bu formatı tüm Kardeşlere dayatılırken, bu şekilde tanımlanmış dinin onur, doğruluk ve dostluk kaynağı olduğu söylenmektedir. Ancak bu tanım(lar) tüm zamanlarda çeşitli düzeylerde tartışmalara yol açа-gelmiştir.

Hal böyle iken, temel kurallarımızdan bir tanesi de, din (ve politika) tartışmalarının mabet kapısı dışında bırakılması zorunluluğudur.

İlginç olan, "Eski Yükümlülükler"de Loca toplantılarında din konusunun tartışılması yasaklanmamış; din ve politika tartışmaları üzerindeki kısıtlama sadece Kardeş Sofralarına getirilmiştir. Din ve politika tartışmalarının mabetlerde yasaklanması çok daha sonraki dönemlere rastlar. Örneğin İngiltere Birleşik Büyük Locanın 7 Eylül 1949 deklarasyonu şöyle demektedir: "… neither in any lodge, nor at any time in his capacity as a Freemason, is he permitted to discuss … his views on theological or political questions."

1.3 *Masonluk ile Din arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar*

Din olgusu, insanoğlunu kendini bilip düşünmeye başlaması ile birlikte meşgul etmeye başlamıştır. Kişinin din ile ilişkisinin, var olduğu sürece süreceği, göz önünde bulundurulması gereken bir gerçektir.

10 Masonic Service Association of North America.

İçinde yaşadığı ortamı, dünyayı, evreni tanıma, kendi varlığı hakkında bilgi edinme ihtiyacından hareketle, önce din daha sonra da içeriği ve niteliği gereği dinin yanıtlayamadığı sorulara cevap bulma çabası sonucu felsefi sistemler ortaya çıkmıştır. Önce Tanrısal ilham ve vahiy ile beslenen dinler, ardından filozofların düşünce ve sentezlediklerinden felsefi akımlar ve nihayet bilim adamlarının gözlem ve deneyleri sonucu bilim ortaya çıkmıştır. Bu üç temel sistemin toplumlara sunduğu dinsel, felsefi ve bilimsel bilgi, medeniyetlerin gelişim ve değişimine katkı sağlamıştır.

Din ile Masonluk arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak için, öncelikle bu iki kurumun karşılaştırılabilecek özellikleri tespit edilmelidir. Diğer bir deyişle, karşılaştırmaya temel teşkil edecek, din hakkında bir tanıma ihtiyaç vardır. Bu da din anlayışının tanımı üzerinde düğümlenmektedir.

Masonluğun ortaya çıktığı toplumun yerleşik dini olan Hıristiyan yapısından başlayarak temel bir omurga oluşturmaya çalışalım; bunu yaparken de Hıristiyanî içerik ve kavramları bir tarafa bırakmaya özen gösterelim. Öncelikle bir Teist dinde bir Tanrı kavramı veya "spritüel tasarımın gerektirdiği üstün bir varlık" olmalıdır. İkinci olarak, dine bağlı olanın bildiği, ancak diğerlerinin bilmediği "tebliğ edilmiş" bir bilgiye ihtiyaç vardır. Bu bilginin nereden geldiği, inançlı kişi tarafından araştırılmalıdır. Her şeyin nereden geldiğini ve nereye gittiğini açıklayan bir de eskatoloji[11] olmalıdır. Açıktır ki, birçok din, bu sayılanlardan çok daha fazlasını bünyesinde barındırmaktadır.

Şimdi bu **şablon Masonluğa uygulanmaya çalışılsın.** Bu konuda; ezoterizm temelli, heterodoks ve entelektüalist anlayışı benimseyen Viyanalı Reinhold Kardeşin görüşlerine katılmamak mümkün değildir:[12] Reinhold Kardeşe göre, Düzenli Masonluk, bir Tanrı kavramını içinde barındırmaz, ancak Evrenin Ulu Mimarı[13] sembolizmasını kabul eder.

Masonluk, bu sembolizmanın içini her Kardeşin kişisel olarak kendisinin doldurmasını ve kişisel bir "supreme being"[14] oluşturmasını bekler. Bu kişisel "supreme being" her Kardeş için, kendine özel olmak üzere, şahsi din anlayışına uygun ama her durumda Masonluğun dışında şekillenmelidir. Ayrıca bu değer, her Kardeşin kişisel düşünce dünyasının ürünü olmalıdır.

Eğer bir Kardeş, kavradığı evrenin bir üst-akıl tarafından yönetildiğine ve aynı zamanda hiçlikten veya kendiliğinden oluşan kuantum sıçramalarının sonucu olarak tabiat

11 İnsanın ve evrenin sonunu, ölümden sonraki yaşamı, öteki dünyayı konu alan Tanrıbilim kolu.

12 Bildiğimiz gibi, kabul edilmiş Masonik yapıyı kabaca "Kıta Avrupası Masonik Kültürü" ve "Anglosakson Masonik Kültürü" olarak iki yapıya ayırmak mümkündür. Kıta Avrupası Masonik Kültüründe, ezoterizm temelli, heterodoks ve entelektüalist bir yapı göze çarparken, Anglosakson Masonik Kültürde, iyi insan olma hedefli, din referanslı, herkese açık bir anlayış vardır.

13 Großer Baumeister aller Welten

14 Yüce Varlık

kuvvetlerinin aynı zamanda kâinatın lojiğini oluşturduğuna inanıyor ise, bizler bu Kardeşin bu inancına saygı göstermekten başka bir şey yapmamalıyız. Böyle bir inanca sahip bir Kardeşin kendi "supreme being"i, diğer Kardeşlerinkinden çok farklı olacaktır. Diğer bir Kardeş ise, kendi "supreme being"i olarak beyaz bıyıklı yaşlı adam modelinde bir "Baba Tanrı"yı anlamak isteyebilir. Öte yandan, kendi inanç sisteminde Tanrısal bir varlık bulunmayan Budist bir başka Kardeşin, Budist gelenekte doğal karşılanan "koşullu yaradılış" ile bu anlayışın yüksek prensibi olan Karma-öğretisine bizler, tolerans ve saygı ile yaklaşmamız gerekir. Bu üç Kardeş, Masonik şemsiye altında, Evrenin Ulu Mimarı sembolizmasını kabul ederek, bir sembolik ortak değer ve tolerans ilkesi ile bir araya gelebileceklerdir.

Toleransın sınırı nerede olmalıdır?

Yukarıdaki açıklamalar ışığında anlaşılmalıdır ki, eğer Masonluk bir din olsa idi, her bir dine ayrı ayrı tahsis edilmiş birer hareket alanına müsaade etmeyecekti. Ancak Masonluk, bir din olmadığı ve kendisi bir Tanrı tanımı ortaya koymadığı için; Yahudiliğin Torah ve Tevrat kitaplarında karşılaştığımız (ve kısmen Hıristiyanlığın kabul ettiği) On Emir'den ilki olan "Karşımda başka İlahlar olmayacak"[15] buyruğuna karşı çıkmamaktadır. Gerçekte Masonluk bir Tanrı tanımı yapmamakta, bu konuyu her bir Kardeşin anlayışına ve inancına bırakmakta ve her Kardeşin kişisel Tanrı algısını inandığı din çerçevesinde Masonluk camiası dışında tutulabileceğini ve tutacağını kabul etmektedir.

Bu arada, hiç beklenmedik bir şekilde, Masonluk özel bir noktada din ile çatışmaktadır. Masonluk bir din olarak görülse de görülmese de, "tolerans" kavramı en önemli hazinesidir.

Masonluk uyum içinde bulunduğu dünya dinlerinden birisi ile tolerans çerçevesinde de olsa, çatışırsa ne olacaktır? Örneğin Matha İncili 28.19 şöyle der: "… Bu nedenle gidiniz, tüm uluslara öğretiniz, onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediniz…" Hıristiyanlığın bu misyonu açık bir emire dönüşmüş olup, diğer dinlere karşı gösterilecek toleransı kesin olarak ortadan kaldırmaktadır.

Papa XIII. Ioannes tarafından 11.11.1962 tarihinde başlatılan ve Papa VI. Paulus tarafından 8.12.1965 tarihinde sonlandırılan II. Vatikanum olarak adlandırılan *2. Vatikan Konsülü*, diğer dinler ile olan ilişkileri tartışmış, bu konularda bazı adımlar atılmıştır. Ancak Katolik camianın Protestanlık ile olan ilişkiler sorunsalı bile bu konsülde netlik kazanamamıştır. Katolik semitizmini bir tarafa bırakarak diyebiliriz ki, Masonik toleransın sınırı, hoşgörüsüzlüğün – bağnazlığın başladığı noktaya kadardır…

Masonluk antroposantrik bir yapıdır.[16] Masonluk bir Tanrı tanımlamadığı için, insan

15 Burada ilginç bir ironi vardır. "başka Tanrı olmayacak" derken, zımnen bu Tanrı'ların varlığını kabul ediyor, ancak bu Tanrı'ları karşısında görmek istemiyor, anlamı çıkmaktadır.

16 **Antroposantrizm**, insanın her şeyin merkezinde olduğunu öne sürer. Evrendeki her şey

yaşamına Tanrı'nın müdahalesi fikrinden yoksundur. Mucize veya doğa-üstü fenomenler iddiasında bulunmaz. Yaşamdaki her değişim, ancak insanın kendisi tarafından meydana getirilebilir ve dolayısıyla dünyanın düzeni ancak insanlar tarafından şekillendirilebilir. Bu konuda Masonluğun önerdiği yöntem tektir: Kendini tanı! İradene hâkim ol! Kendini yücelt! İnsanın kendini yüceltmesi (kâmil insan olmaya çalışması) aynı zamanda dünyanın iyileşmesine katkıda bulunacaktır. Bu süreç Tanrı'nın yardımıyla değil, sadece ve sadece bireylerin entelektüel çabaları ile gerçekleşecektir.

Görüldüğü gibi düzenin kendisi ve düzene müdahale ancak antroposantrik olmalıdır.

Bugünkü uygulanışı ile Masonluğun, aydınlanma felsefesi ile uyum içinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aydınlanma sürecindeki birey, dinsel ve politik dayatmalardan arınmış olarak, hür bir şekilde kendi yaşamını şekillendirecektir. "Kendini Tanı. Kendine hükmet. Kendini arındır." düsturları ile Masonluk kişinin kendi yolunu nasıl çizeceğini göstermektedir. Eğer Masonluğu bir din gözü ile görmek istersek, ancak aydınlanma ruhunun doğurduğu bir dindir, diyebiliriz. Gündelik yaşam Tanrı buyruğu ile değil, sadece akıl ile düzenlenmelidir. Tanrı buyruğu, gündelik yaşamı şekillendirmemeli, sadece tefekkür düzeyinde kalmalıdır.

Masonluk, aklın ürettiği bir din midir? sorusunu karşılayacak cevap, Masonluk, aklın desteklediği bir yapı olduğudur. Dogmaları yoktur, tüm değerleri akıl çemberinden geçmiştir ve mantık ile uyumludur. Masonluk, aydınlanma çağının bir ürünü olarak ortaya çıkmış olup, insanoğlunun temelde "İYİ" olduğuna ve bu iyilik öğesinin pekiştirilmesinin gereği üzerine kurulmuştur. Bu anlayışı ile Masonluk hem Budizm'e, hem de monoteist dinlere (örneğin Hıristiyanlığa) yakın durmaktadır. Ancak "İYİ" olan özün geliştirilmesinin yolları dinlerde ve Masonlukta birbirlerinden farklıdır. Masonik gelenekte Kardeşin aklı ve gücü, iyiyi yaratacak ve bu sayede Kardeş kendi Ham Taşını işleyebilecek ve aydınlanma yolunda ilerleyebilecektir.

Budizm, Sanskritçe ve Pali dillerinde aydınlanma veya uyanma anlamına gelen Bodhi'yi kabul etmekte, ancak bu şekilde "dört yüce gerçeğe" ulaşılabileceğini söylemektedir.[17]

Buna karşın Hıristiyanlıkta, insanın içsel dönüşümünü sadece Tanrı'nın merhameti ve lütfunun sağladığı öngörülmektedir.

Masonluktaki din anlayışına ilginç bir örnek olarak Almanya'daki Masonik yapı ele alınmalıdır. Günümüzde Almanya'daki Masonluk yapılanmasına yoğunlaşırsak, her

---

insan içindir ya da insana hizmet etmek için vardır. Antroposantrizm batı Yahudi - Hıristiyan kültürünü oluşturan temel düşüncelerden biridir.

17 Budizm'in dört yüce gerçeği:
Dukkha: Yaşam acı doludur.
Samudaya: Acıların sebebi cehalet, açgözlülük ve öfkedir.
Nirodha: Sebeplerin ortadan kalkması, acıların ortadan kalkmasını getirir.
Magga: Acıların sona ermesinin yolunu, Sekiz Katlı Asil Yolu gösterir.

ne kadar bu ülkedeki Büyük Localar, Almanya Birleşik Büyük Locaları[18] çatısı altında toplanmış olsalar da, her Büyük Locada din anlayışı diğerlerinden ayrışmaktadır. Özellikle *Almanya Eski Özgür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası*[19] ile *Almanya Masonlar Ülke Büyük Locasının*[20] din anlayışları arasında neredeyse hiçbir görüş birliği yoktur.

Kıta Avrupası Mason kültürü ezoterik temelli, heterodoks ve entelektüalist olmasına karşın, Anglosakson Mason kültürü iyi insan olma hedefli, din referanslı ve herkese açık bir yapıdadır. İkinci Dünya Savaşından sonra, Almanya'daki çok dağınık durumdaki Masonik yapı beş Büyük Locanın çatısı altında toplanabilmiştir. Bunlardan Almanya Eski Özgür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası tipik bir Kıta Avrupası Masonluk Kültürünü benimserken, Almanya Masonlar Ülke Büyük Locası Anglosakson Masonik anlayışını kabul etmektedir.

Günümüzde takriben 10.000 üyesi bulunan *Almanya Eski Özgür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası* Almanya'nın açık ara en büyük Büyük Locası olma özelliğini taşır[21] ve hümanizm ile aydınlanma[22] geleneğini öne çıkartarak savunur. Buna karşılık *Almanya Masonlar Ülke Büyük Locası*, kısa süre önce yayınladıkları "altpreußischen Großlogen in Deutschland" isimli kitapta din anlayışlarını, "*Almanya Masonlar* Ülk*e Büyük Locası*, İsa'yı kendilerinin Büyük Üstadı olarak adlandırırlar. Bu Büyük Loca Hıristiyani bir yapıyı kabul etmesi ile diğer Masonik öğretilerden ayrışır." şeklinde tanımlamıştır.[23]

Görüldüğü gibi günümüzde Almanya'da, birisi "aydınlanmacı", diğeri ise "Hıristiyani" olarak adlandırılabilecek iki farklı gelenekten beslenen Masonik anlayış birbirine paralel olarak hüküm sürmekte, bu anlayış ve uygulamalar Almanya Birleşik Büyük Locaları çatısı altında birleşebilmektedirler. Söz konusu bu yapılanma, tabiatıyla ne aydınlanmanın Hıristiyanlığı, ne de Hıristiyanlığın aydınlanmayı dışladığı anlamına gelmektedir. Ancak, etik olarak, her bireyin, Mason şapkası altında birçok dünya görüşünü bünyesinde toplayarak, bireyin ve toplumun manevi mükemmeliyete erişmesi için ortam hazırlayan bir kuruma mı, yoksa derece derece yükselirken, ritüelinde açık ve seçik olarak Hıristiyani ibadet törenlerinden beslenen ve din olarak Hıristiyanlığı aşılayan bir Loca yapısına mı bağlanmak istediği, tamamen kendi kişisel tercihi olmalıdır. Masonluğu bahsedilen ikinci tür bir yapı olarak algılamak ve uygulamak isteyenler için Masonluk birinci gruptakilerin algısından çok farklı olacağı açıkça itiraf edilmelidir.

---

18 Vereinigte Großlogen von Deutschland (VGLvD).
19 Großloge der Alten Freien und Angenommenen Maurer von Deutschland (AFuAMvD).
20 Große Landesloge der Freimaurer von Deutschland / Freimaurerorden / FO.
21 Almanya'da toplam 15.000 kadar Mason vardır, bunlardan 10.000 kadarı AFAM üyesidir.
22 Aufklärung
23 Die GLL FvD (FO) benent Jesus Christus als ihren Obermeister. Es handelt sich bei dieser Großloge um einen christlichen Freimaurerorden, der sich inhaltlich und organisatorisch von anderen Freimaurer – Lehrarten unterscheidet.

Bir Büyük Locanın, etik olarak, çatısı altında uygulanan Masonluğun hümanist ya da Hıristiyani bir çizgide olduğunun farkının ortaya konması, günümüzde (belki eski dönemlerdekinden çok daha fazla olarak) kesinlikle gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Büyük Loca'daki Masonik kimlikler ve bunların organizasyonel yapılandırılmaları (demokratik seçimler, yönetimsel fonksiyonlar) birbirlerinden farklı olabileceğinden Büyük Locaların sosyal medyaya ve özellikle haricilere (adaylara) yönelik verdikleri kendilerini tanıtım bilgileri, net olmalıdır.

Başka bir bakış açısını savunan Hans-Hermann Höhmann Kardeşe göre, Hümaniter Masonluk ile din arasındaki ilişkiyi dört ana başlıkta ele almak uygun olacaktır:[24]

A) Masonluk etik değerler ile yoğurulmuş bir birliktelik olup, asla bir din değildir, bir din olgusu yerine geçmek istememektedir, bir inanç sistemi sunmaz ve kutsal (sakramental) öneriler, dogmalar ve teolojik yaklaşım kabul etmez. Konservatif anlayışa sahip İngiltere Birleşik Büyük Locasının internet sayfasında bile bu ilişki şöyle şekillenmektedir: "Freemasonry does not seek to replace a Mason's religion or provide a substitute for it. It deals in a man's relationship with his fellow man not in a man's relationship with his God." Masonluk bir Kardeşin dininin yerine geçmek için baskı uygulamaz. Kişinin diğer kişilerle ilişkileri ile ilgilenir, ancak kişinin Tanrı ile ilişkisine ilgi göstermez.

B) Masonların "Ortak bir Tanrı" anlayışları yoktur, Masonların "Ortak bir Tanrı" anlayışına ihtiyaçları da yoktur. "Evrenin Ulu Mimarı" sembolizmasının ritüellerde bulunmasını, ne dinlerin (birbirlerine göre) değişik Tanrı anlayışları ile karıştırılmalı, ne de bu anlayışlarının yerine oturtulmalıdır. "Ulu Mimar" sembolizmasını, Masonik çalışmanın birleştirici sembolizması olarak anlamak sembolizmaya bu bağlamda saygı göstermek gereklidir. Çünkü etik temellere oturtulmuş bir davranış "Ulu Mimar" sembolizması ile Masonun duyular-üstü (transzendent) olan ilgisini işaret ederken, bu sembolizmadan ne anlaması gerektiği konusuna değinmez. Diğer bir deyişle, her Mason kendi kişisel görüşü doğrultusunda duyular-üstü ile içkin (immanent) (ancak özel olarak belirlenmemiş ve bir dini inanca yönlenmemiş duyular-üstülük) anlayışına tolerans ile yaklaşmak gerekir. Bu anlamda, İncil, Kur'an ve de diğer Kutsal Kitaplar da, Masonluk için bir kurtuluş metni olmak yerine, sadece ahlâki bir sembolden başka bir şey değillerdir. Bununla birlikte İncil, Masonluğun temel efsanelerini içinde barındırmaktadır. Bu efsaneler Sembolik insanlık mabedi şeklinde özetlenebilir.

A) Masonik Mabet çalışması bir ibadet değildir. Ritüeller, insanlar arası ilişkileri, yaşam pratiklerini, Loca içindeki semboller ve ritüelik davranışlar aracılığı ile sadece duygusal ruhsallık canlandırılmalı, yaşatılmalı ve öğrenilebilir kılınmalıdır.

24 Traktat: Hans-Hermann Höhnmann – Freimaurerei und Religion, ein schwieriges Verhältnis?

B) Etik değerleri öğretinin merkezine oturtmuş bir topluluk olan Masonluk, tüm inanç sistemleri ve dünya görüşlerindeki erkeklere kapılarını açar. Hatta geleneksel anlamda inanç fikirleri olmayanları da, örneğin agnostikleri kabul eder. Yeter ki, Mason söylemlerinde Masonik etik anlayışını ve manevi prensiplerini kabul etsin ve sembolik ritüelik ifadeyi benimsesin.

Teolojinin eskatolojik anlayışı uyarınca, hem insanoğlu, hem de kâinat zaman içinde gelişerek mükemmeliyete doğru yol almaktadır. Bu anlayış, ölümden sonra, diğer bir deyişle, içinde yaşadığımız kâinatın "öte tarafında" insanoğlunu neyin beklediği sorusunu akla getirmektedir. Her inanç sistemi soruya büyük önem vererek kendi çizgisine uygun cevaplar bulmaya çalışmaktadır. Bu anlamda "ölüm" sorunsalı her dinde merkezi bir konumda bulunmaktadır. Bir din olmadığının altı kuvvetlice çizilen Masonluğun bakış açısını ritüellerden alınan cümleler ile açıklamak yerinde olacaktır: "Ölüm korkusu, yerini, ölümsüzlük düşüncesine bırakır.", "Doğumdan ölüme uzanan yolculuğun amacı, yücelmek olmalıdır."[25]

Mason, ölümü, yaşamının kaçınılmaz sonu olarak görür ve kabul eder. Masonluk, meşakkatle geçirdiği yaşamın ardından "öte tarafta" hiçbir şey vaat etmez. Bunun yerine, her Kardeşten kendi yaşamı ve insanlık için tüm gücüyle katkıda bulunmasını ve çalışmasını bekler. Kardeşin ölümü ile her şey bitecek midir? Ham Taşını yontmak için harcadığı çaba boşa mı gidecektir? Masonluk bu konuya olağanüstü bir yorum getirmektedir. Ölüm, insanoğlunun kaçınılmaz ve kesin bir sonudur; ancak ruhu ve fikirleri yaşamaya devam edecektir. Gerçekten ritüellerimizden birisi konuyu netleştirmektedir: "Bizim çalışmalarımız ömrümüzle sınırlıdır. Oysa eserler, biz öldükten sonra da devam eder. Işık taşıyan eller değişir, ama taşıdıkları ışık ölümsüzdür. Çalışmalarımızı kuşaktan kuşağa aktarırsak, sonuç alınacağı kuşkusuzdur."

Eğer Mason, sanatı iyi anlıyor ve kendinden sonra yükseltilen Masonun çalışmalarına inanıyorsa, kendi düşünceleri yükseltilen Mason'da yaşamaya devam edecektir. Yükseltilen Mason da sanatı yeterince anlamış ise, düşünceler bir sonraki nesildeki yükseltilen Mason'da hayat bulacaktır. Böylelikle Masonluğun gizemi, sonsuza kadar hayatta kalacak, ölümsüzlüğe ulaşacaktır… Masonlukta ruhun ölümsüzlüğünü bu anlamda anlamak gereklidir. Tabiatıyla, bir önceki Kardeşten aldığı fikirleri yaşatan Kardeş, kendinden önceki Kardeşin bir kopyası olarak değil, yeni bir birey olarak Ham Taşını yontmaya devam etmektedir…

Masonluk dinlere yakın durmakta, ancak kendisinin bir din yerine konulmasını istememektedir. Ayrıca genel olarak dine rakip bir konumda da değildir.

Dinlerin, özelde Katolik otoritenin Masonluğu kendine rakip olarak görmesi ve onu yok etmeye çalışması da akıl dışı bir tutumdur.

---

25 Masonluk, dinlerin çoğunda olduğu gibi, öteki dünyada mükâfat ve ceza getirmemektedir. Bu anlamda dinlerin dogmatizminden arınmıştır.

Bir Mason için Masonluk ile Din arasında bir çelişki söz konusu olmaması gerekir. Mason, genel olarak din olgusunun, özel olarak da Katolik Kilisesinin, Masonluğu yasaklamasını anlamlandıramaz ve bu tutumu herhangi bir sebebe dayandıramaz.

Masonlukta dinin yeri, önemi ve ağırlığı, bu derece belirsiz bırakılırken, Tanrı kavramına verilen anlam da bilerek veya bilmeyerek ortada kalmıştır. Günümüzde sanki Tanrı kelimesi yerine kullanılmış gibi algılanan Evrenin Ulu Mimarı deyimi, zihinleri daha da karıştırarak, Masonluk / inanç ilişkisini bir sis perdesi arkasına gizlemektedir.

Masonluğun dine benzerliğinden rahatsız olan Hıristiyan Kiliseleri, her dönemde Masonluğa karşı bir tutum sergilemişlerdir. İlk olumsuz tepki, ilk Büyük Locanın kuruluş tarihinden 20 yıl kadar önce 1698'de Londra'da bir broşüre taşınır. Bu broşürde tüm dindar insanlar Masonlara karşı uyarılarak, Masonların Hıristiyan karşıtı, gizlilik yemini altında gizli seremoniler düzenleyen şeytani bir mezhebin üyeleri oldukları dile getirilmiştir.

Papa XII. Clemens 1738 yılında "in eminenti apostolatus specula" fermanı ile Masonluğu mahkûm etmiş, ardından Papa XIV. Benedict 1751 yılında "Providas romanorum" fermanı ile Masonluğu lânetlemiştir. Çünkü Katolik Kilisesi, içinde "dine mutlak itaat olmadan iyi insan olabilme" gibi öğelerin de bulunduğu ahlaki bir yapının ön plânda bulunduğu Masonik sırdan ve özellikle dine inanmayan ezoterik anlayıştan hoşlanmamakta hatta korkmaktadır. İlerleyen dönemde Katolik Kilisesinin olumsuz tutumu zaman zaman sertleşmiş ve 1884 yılında Papa XIII. Leo'nun "Humanum genus" fermanı ile zirve yapmıştır. Bu fermanda Masonlar Şeytanın Krallığında olarak kabul edilmişlerdir.

XX. Yüzyılda saldırılar ılımlı boyutlarda seyretse de, Katolik Kilisesinin Masonik yapıya karşı tutumundaki olumsuzluk devam etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren Katolik Kilisesi ile Mason teşkilatının temsilcileri arasındaki görüşmeler devam ederken, 1980 yılında Alman Piskopos[26] - konferansının yayınladığı "Uyumsuzluk Bildirisi", eski zamanlardan gelen düşmanlığın aşılacağı yolundaki ümidi yok etmiştir. Masonluğun ideolojik tutumu Katolik Kilisesinin öğretisi ile uyumsuz olarak görüldüğü için, Masonluk hakkındaki olumsuzluk devam eder. Özellikle Tanrı algısındaki (sözde) Deist yaklaşım ile ritüellerin (sözde) dini törene benzeyen karakterde olması çekincelerin sürdürülmesinde etken olmaktadır. İçinde zamanın Valisi Kardinal Joseph Ratzinger'in de bulunduğu Piskoposlar Kurulu, Papa II. John Paul tarafından da onaylanan 26 Kasım 1985 deklarasyonunu yayınlar[27]: "Masonik prensipler hâlâ kilise öğretisi ile uyumsuz olarak değerlendirilmekte ve bu nedenle Masonluğa katılım yasak olduğu için, Kilisenin (Katolik) Masonik birlikteliklere karşı olan olumsuz tutumu devam etmektedir. Masonik

26 Bischoff.

27 Das negative Urteil der Kirche über der freimaurerischen Vereinigungen bleibt also unverändert, weil ihre Prinzipien immer als unvereinbar mit der Lehre der Kirche betrachtet werden und deshalb der Beitritt zu ihnen verboten bleibt. Die Gläubigen, die freimaurerischen Vereinigungen angehören, befinden sich also im Stand der schweren Sünde und können nicht die heilige Kommunion empfangen.

birlikteliklere katılan inançlılar, bu nedenle ağır bir günah yükü altında olup, kutsal cemaate kabul edilemezler."

Bu resmi katılığa rağmen, Katolik Kilise içinde Masonluğa karşı olan tutum değişmektedir. Özellikle (daha sonraları Hamburg başpiskoposluk bölge çalışanı) Klaus Kottmann'ın Bochum Üniversitesi Katolik – Teoloji Fakültesi tarafından doktora tezi olarak kabul edilen ve 2008'de yayınlanan "Masonluk ve Katolik Kilisesi" isimli kitabı, tutumdaki katılığın ortadan kaldırılması yönünde önemli bir adımdır. Bu çalışmadan sonra, atılacak adımlardaki bariyerler uzun vadede ortadan kalkma eğilimi gösterecektir. Tabiatıyla Masonik tarafın da inanç, din ve kilise konusundaki açılımlarını netleştirmesi gerekecektir.

Protestan Kilisesi tarafında da toleranslı yaklaşımların yanı sıra çeşitli çekinceler, hatta bazı şiddetli olumsuz görüşler vardır. Geçen yüzyılda özellikle Berlin Üniversitesi Teoloji Profesörü, Protestan Kilisesi Gazetesi'nin kurucusu Ernst Wilhelm Hengstenberg (1802 – 1869) şiddetli eleştiriler yönlendirmiştir.

Günümüzde Protestan Kilisesinin ilgilendiği sorular, Berlin Protestanlık merkezi yönetici vekili Mathisa Pöhlmann (1963) 2009 yılında şu şekilde kaleme alınmıştır.[28]

"Kilise, kardeşlik örgütünün dine ve farklı kiliselere karşı tutumunun günümüzde nasıl olduğu ve gelecekte nasıl şekilleneceği sorusu ile özellikle ilgilenmektedir. Loca yapısı, aydınlanma ile sınırlı kalmak üzere, bir taahhüdü var mıdır; ayrıca ezoterik ya da Hıristiyani-ezoterik bir çağrışımla gizemli bir birliktelik olduğu görüşünü kabul etmekte midir? Veya ibadet anlamında bir dini birliktelik midir? Ritüelik yapı öteki dünya üzerine yönlenme tehlikesi taşımakta mıdır? Masonluğun içyapısında bu konularda bir açılım yapma ihtiyacı vardır.

Öte yandan Masonluğun insan profili nedir? Yüksek idealler ile realitedeki insan zafiyetleri nasıl dengelenmektedir? Masonluk kapalılık ile şeffaflık arasındaki gerginlik üzerine nasıl bir yol haritası izleyecektir? Masonik değerler Loca dışına çıkıp kamu

28 Aus kirchlicher Sicht ist besonders von Interesse, wie und in welcher Form der Bruderbund seine Haltung zur Religion und zu den Kirchen jetzt und zukünftig bestimmt. Ist die Freimaurerei ausschließlich der Aufklärung verpflichtet –oder erblickt man im Logenwesen einen Mysterienbund mit esoterischen oder christlich-mystischen Konnotationen? Oder interpretiert man sie vom Kultus her als religiöse Vereinigung? Besteht in manchen Richtungen nicht doch die Gefahr, daß man in der jeweiligen Richtung und ihrer Ritualistik mehr erblickt als einen reinen Diesseitsbund? Hier besteht innerhalb der Freimaurerei weiterhin klärungsbedarf.
Zum anderen stellt sich auch die Frage nach dem Menschenbild der Freimaurerei: Wie gelingt der Balanceakt zwischen den hohen Idealen und den tatsächlichen menschlichen Schwächen? Welchen zukünftigen Weg wählt die Freimaurerei in der Spannung zwischen Geheimnis und Öffentlichkeit? Gelingt es ihr, die freimaurerischen Werter über die Loge hinaus in die öffentliche Diskussion einzubringen? Wie gelingt letzlich der Spagat zwischen Traditionsbewahrung und Reform?

tartışmasına açılacak mıdır? Yapılanmadaki geleneksel tutum ile reform arasında nasıl bir denge oluşturulmuştur?"

Bu sorular Protestan Kilisesi tarafından sadece bilgi edinmek için sorulmuş olarak algılanmamalı, aynı zamanda Masonluğun ilkesel gelişimini yönlendirecek sorular olarak da görülmelidir.

Bu makalenin ikinci bölümünde, siz Kardeşlerimi, Evrenin Ulu Mimarı kavramını farklı bir perspektiften incelemeye davet ediyorum.

2. Batı Kültüründe Tanrı'nın Tarihsel Kökeni

Gnostik[29] geleneklerde ilahi âlemden düşüş ve karanlık âlem ile yapılan aktif mücadele döneminin en önemli bölümünü, yaratıcı Tanrı Demiurg'un ortaya çıkması oluşturur. Demiurg'u antik çağlarda ilk kez Platon (M.Ö. 347) Yaratıcı Tanrı anlamında kullanmıştır. Demiurg dünya-oluşturucusudur. Orta Platonculuk dönemi temsilcilerinden Apamea'lı Numenius (M.S. II. Yüzyıl) ilk Tanrı'nın aktif olmadığını, ancak onun yaratıcı Tanrı Demiurg'un babası olduğunu savunur. Gnostikler Demiurg'u, Yüce Tanrı'dan farklı olarak maddi dünyanın yaratıcısı olarak görüp onu Yahudilerin Tanrısı ile özdeşleştirirler.

Lennhoff – Posner'in "Das internationale Freimaurer-lexikon"'unda Demiurg sözcüğüne Evrenin Mimarı[30], Evrenin Kurucusu[31] anlamları karşılık düşürülmekte ve ilâve olarak, Geleneksel Masonlukta Tanrı'ya "Tüm Evrenlerin En Güçlü Mimarı"[32] denildiği belirtilmektedir. Buradaki "en güçlü" ile "her şeyi yapmaya muktedir" kastedilmektedir. Bu bağlamda kavrama, Akıl ve Hikmet, Kuvvet ve Güzellik kavramlarının birleşimi olarak bakmak, salt "güçlü" olarak tanımlamaya göre, daha doğru olacaktır. Diğer bir deyişle, kavram "Her Şeyi Yapmaya Muktedir" olarak anlaşılmalıdır.

Düşünce tarihinin ünlü Hıristiyan filozofu Aquina'lı Thomas (1225 – 1274), Summa Theologica isimli eserinde "Tanrı tarafından tasarlanan her şeyin ilk ilkesi ile mimarların oluşturdukları şeyler karşılaştırılabilir." demektedir. Birçok Ortaçağ İncilinde Tanrı, "Evrenin Mimarı" olarak adlandırılmaktadır.

İngilizcede "Great Architect of the Universe" deyimi, Faust üzerine de bir eseri bulunan Christopher Marlow (1564 – 1593)'un oyunlarına kadar girmiştir. Marlow'un Faust'unda Edward II: "Thanked be heavens great architect." demektedir.

Çek bilim adamı, modern eğitimin babası, yazar Jan Amos Comenius (1592 – 1670) Tanrı yerine birçok defa "mimar" kavramını kullanır.

---

29 **Gnostisizm**, Antik Mısır hermetizmini, Antik Yunan ezoterizmini, İbrani geleneklerini, Zerdüştçülüğü, bazı Doğu geleneklerini ve dinlerini, Hıristiyanlığı eklektik bir tutumla sentezleyen, birçok tarikatın benimsediği mistik felsefeye verilen genel addır.

30 Weltbaumeister.

31 Bildner des Weltalls.

32 Allmächtige Baumeister aller Welten.

Rönesans dönemi hümanist yazarları da yapıtlarında mimar kavramına sıkça yer verirler. Petrua Mareus, Pomponius Lactus'un (1428 – 1498) defin konuşmasında "Evrenlerin Ulu Mimarı" derken, Giovanni Pico della Mirandola (1463 – 1494) "Dünyanın En Yüce Mimarı" deyimini kullanmıştır.

Operatif Masonlukta, 1410 Cook el-yazmalarında görüldüğü gibi, Yüce Kudret (Supreme Being) karşılığı olarak "Yaradan" kelimesi kullanılmaktadır.

Cooke el-yazmalarında, ayrıca, "founder and former of heaven and earth and all things" denilmektedir. Spekülatif Masonluğun en eski ritüellerinde ise bu deyime rastlanmamaktadır. Kavram, ilk olarak 1700 başlarında İskoç Dumfries Kilwinning Locası kayıtlarında geçer.

2.1 Günümüzde Evrenin Ulu Mimarı

Zaman içinde Masonik bir kavrama evrilmiş bulunan *Evrenin Ulu Mimarı*, İncil'de de geçmektedir.[33]

Protestan Kalvinist Mezhebinin kurucusu Jean Calvin (1509 – 1564), 1536 yılında yayınladığı "*Hıristiyan Dininin Kurumları"* isimli kitabında Tanrı kelimesi yerine "Evrenin Ulu Mimarı" (Great Architect of the Universe) ve "Tanrı'nın yarattığı eserler" yerine "*Evrenin Mimarisi*" deyimini ilk defa kullanmış ve bu şekilde Teist anlayıştan uzaklaşmıştır. Calvin ayrıca, Kitab-ı Mukaddes'in 18 mezmuru için yazdığı yorumunda, Ulu Mimar ve Evrenin Ulu Mimarı deyimlerini kullanmıştır. Terimin Masonluğa aktarılışı, muhtemelen Büyük Üstat Teophile Desaguliers[34] tarafından gerçekleştirilmiştir.

---

33 Epistel an die Hebraer, XI., 10: "*Denn er wartete auf eine Stadt, die einen Grund hat, deren Baumeister und Schöpfer Gott ist*." Paulus 1. Brief an die Korinther: "*Ich von Gottes Gnade habe den Grund gelegt als sein weiser Baumeister.*" Und vorher: "*Ihr seid Gottes Ackerwerk und Gebau.*"
Der Baumeister wird als Vergleich verwendet im Talmud, Traktat Sabbat 114 a, wo auf die Frage: *Wer sind die (in der Mischna) erwähnten Baumeister?* Geantwortet wird. *Es sind die Gelehrten (bonajich), weil sie sich mit dem Aufbau der Welt beschäftigen.*

34 **John Theophiles Desaguliers** 12 Mart 1683 tarihinde Le Rochelle / Fransa'da, Calvisint inancına bağlı Protestan (Hugenot) din görevlisinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 13 Nisan 1598'de Nantes fermanı ile Protestanların üzerinde yoğunlaşan baskı nedeniyle Fransa'dan kaçmak zorunda kalan babası ile 11 yaşında İngiltere'ye göçmüştür. İyi zanaatkâr oldukları için, Hugenot'lar Prusya'da olduğu gibi İngiliz topraklarında da memnuniyetle karşılanmışlardır.
John Theophiles, Oxford'da 1705'de Bachelor of Arts diplomasını almıştır. Oxford'da Christ Church'da görevli matematikçi, astronom ve deneysel filozof John Keill (1671 – 1721) tarafından eğitilmiştir. 14 Ekim 1712'de, Kidlington'lu William ve Anne Pudsey'in kızı Joanna Pudsy ile evlenmiş, bu evlilikten dört erkek üç kız çocukları olmuş, ancak sadece iki oğlu yaşama tutunabilmiştir.
1713 yılında Londra'ya gitmiş, otuzlu yaşlarının başlarında fizik konusunda verdiği dersler ile ün kazanmıştır. İngiliz fizikçi, matematikçi, astronom, mucit, filozof, ilâhiyatçı İsaac Newton ile kişisel dostluk kurmuş ve onu hep desteklemiştir. Bilimsel çalışmaları nedeniyle

Bir Protestan teoloğu ve aynı zamanda felsefe profesörü olan Desaguliers, Londra Büyük Locası modeli Spekülatif Masonluğun kurulması çalışmalarında büyük emek harcamıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi Anderson, Evrenin Ulu Mimarı deyimini anayasasında kullanır. Anderson Anayasasının ilk baskısında: "*Adam, our first Parent, created after the Image of God, the great Architect of the Universe*" (1723) şeklinde olan tanım, ikinci

---

29 Temmuz 1714'de Royal Society'e kabul edilmiştir. 1734, 1736 ve 1741 yıllarında Royal Society'nin en büyük ödülü olan Capley Madalyası ile onurlandırılmıştır. 1741 ödülü, elektriğe ilişkin bazı özellikleri keşfetmesi üzerine verilmiştir. Thomas Savery'nin bulduğu buhar pompasını geliştirip bir ventil ekleyerek pompayı güvenli hale getirmiştir. Ayrıca buhar kazanlarını, önceden uygulanan ateş yöntemi yerine daha güvenli olan indirekt yoldan su buharı ile ısıtan bir yöntem geliştirmiştir. Teoloji konusunda da akademik unvan almış, 1718'de Oxford Üniversitesinde Hukuk doktorasını tamamlamış, Sunderland Kontu tarafından kendisine verilen dini makamı, Essex'teki benzer bir makam ile değiştirerek Londra'da oturmaya devam etmiştir.

Birçok bilimsel çalışması vardır: 1716 Şömine Uygulamaları, 1734 Deneysel Felsefe üzerine iki ciltlik kitap, 1735 Optik üzerine kitap gibi. Elektriksel iletken ve yalıtkan malzemenin mucidi olarak fizik tarihine geçmiştir. Şimşeğin bir elektriksel olay olduğunu ilk keşfedenlerden birisidir. Din görevlisi olarak Church of England'da görevli olan Desaguliers, Chandos'un 1. Dükü James Brydges (1673 – 1744)'in aracılığı ile Little Stanmore'de St. Lawrence belde papazlığına atanmıştır. Teoloji alanında, öncü olarak nitelendirilebilecek bir çalışma yapmamış, sadece iyi bir vaiz olarak kayıtlara geçmiştir. Son yıllarını gut hastalığından mustarip olarak geçirmiş ve 29 Şubat 1744'de Londra'da yaşama gözlerini yummuş, 6 Mart 1744'de Londra Savoy Chapel'inde Cenaze Töreni icra edilmiştir.

Desaguliers'in Masonik kayıtları oldukça eksiktir. 1725 yılında Westminster'deki The Horn Locasına ve Solomon's Temple Hemmings Row Locasına üye olduğu bilinmektedir. 1730'da Butcher Row'daki Bear and Harow Locası imza listesinde ve Üniversite Locası listesinde ismi geçmektedir. İngiltere'deki Büyük Locanın kuruluşunda izine rastlanmamaktadır. Ancak 1719 yılında yeni kurulmuş olan ilk Büyük Locanın (İngiltere) üçüncü Büyük Üstadı seçildiği kayıtlarda vardır. Masonluğa, muhtemelen bu seçimden kısa bir süre önce alınmıştır. Eski belgeleri toplamaya meraklı olması ve ilk baskının Önsöz'ünü kaleme alması nedeniyle, Anderson Anayasasının hazırlanmasında etkili olduğu ihtimal dâhilindedir. Anderson'un kaleminden çıkan Anayasa'nın oluşmasında, fikirleri ile Anderson'a tamamen zıt tarafta bulunan Desaguliers'in, metnin oluşmasında ruhani tarafı temsil ettiği düşünülebilir. Büyük Loca'nın idari yapılanması üzerine büyük emek ve zaman harcamıştır. Loca Görevlilerinin ve Üstadı Muhteremlerin kıyafetlerini yeniden düzenlemiştir. 1721 yılında yapmış olduğu düşünülen önemli konuşması günümüze ulaşmamıştır.

1731 yılında Londra ve Westminster Büyük Locası patenti ile Hollanda'ya gitmiş ve Haziran başlarında Den Haag'da, 1745 yılında Kutsal Roma İmparatoru olarak taç giyecek olan, Franz Stephan Herzog von Lothringen'i (1708 – 1765) Masonik şemsiye altına kabul etmiştir. Franz Stephan kısa süre sonra İngiltere'ye giderek Britanyalı devlet adamı (ilk Büyük Britanya Başbakanı) Robert Walpole'nin (1676 – 1745) Norfolk'taki evinde Maid's Head Locasında Üstatlığa yükseltilerek 9 Aralık 1731'de ülkesine dönmüştür.

Desaguliers döneminin sınıf engellerini kırarak, Masonluğun orta sınıflarda da yayılmasına imkân sağlamış, Kıta Avrupasında Anglosakson modası olarak kabul edilen Masonluğa Avrupa'da kapılarını açmıştır. Bu anlamda İngiliz Büyük Locası Masonluğunun babası olarak anılmaktadır.

baskısında (1738) değişir: "*The Almighty Architect and Grand Master of the Universe*" [35]

"Ulu Mimar" deyimi, sembolik de olsa, kudreti kişileştirme eğilimi taşımaktadır. Hıristiyani inançta bu eğilimi, İsa ile özdeşleşmeye kadar götürmek mümkündür. İngiliz şair ve ressam William Blake'in (1757 – 1827) ünlü "*The Ancient of Days"* isimli Masonik tablosunda Evrenin Ulu Mimarı, elinde pergel olan, yarı çıplak, ak saçlı ve sakallı bir beden olarak tasvir edilir.

İngiliz Protestan teolog ve şair John Milton'un (1608 – 1674) 1667 yılında basılan "*Kayıp Cennet"* (Paradise Lost) isimli eserinde "Grand Geometrician of the Universe" deyimi geçer. Bunun tercümesi olan *Evrenin Geometrik Düzenini Kuran Ulu Geometricisi* yerine, *Ulu Mimar* deyiminin benimsenmesi, Masonlukta katı Teist bir anlayış olduğu izlenimi vermemek şeklinde düşünülebilir.

Samuel Prichard tarafından 1730 yılında yayınlanan "*Masonluk Hakkında İncelemeler"*[36] isimli kitapta, *Evrenin Ulu Mimarı* ve *Evreni Yaratan İlahi Varlık* deyimleri kullanılmıştır.

XVIII. Yüzyılda bu deyim *Yüce Mimar*'a dönüşürken, Tanrı kavramı ile birlikte G harfi de kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca *The Contriver of the Universe* (Evreni Kuran Yüce Mimar) deyimine de rastlanmaktadır.

Geleneklerine bağlı kalmayı yeğleyen ve Londra'da kurulmuş olan ikinci Büyük Loca olan "Eski"ler, 1764 yılında katı Teist - Hıristiyani bir metin olan *Ahiman Rezon*[37] adı verilen anayasalarını kaleme almışlardır. Bu metinde ve ayrıca 1756 yılında ikinci baskısı yapılan "İnisiyasyon Sırasındaki Kişilere Kısa Öğütler*"* isimli kitapta, "*Evrenin Ulu Mimarı bizim en üst Ulu Üstadımız"* şeklindeki cümlelere rastlanır. Bu formülasyon bir algı oluşturarak, Masonik yapıyı adeta bir tarikata dönüştürmeye çabalamaktadır.

Kısa süre sonra, İngiltere'deki iki Büyük Loca olan "Eskiler" ve "Yeniler" arasındaki yazışmalarda ve ritüellerde "Sınırsız Gücü Olan" veya Almighty veya Allmächtig terimine rastlanır.

1813 yılında İngiltere'deki iki Büyük Locanın birleşerek İngiltere Birleşik Büyük Locasının kurulmasından sonra meslekte "Evrenin Ulu Mimarı", "Evrenin Geometrik Üstadı", "Evrenin Yüce Geometricisi ve Yüce Varlık" ifadeleri yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır.

---

35 Tüm Evrenlerin Çok Güçlü ve Ulu Mimarı (Almanca: Der Allmächtige Baumeister und Großmeister des Weltalls)

36 Masonary Dissected.

37 Etimolojik olarak İbranice "Kardeşlerin Seçtiği Yasa", İspanyolca olarak "Bütün İlkelerin Toplamı" veya "Gerçek ve İnanmış bir Kardeşin Görüşleri" anlamına gelmektedir.

Ritüellerde sıklıkla karşılaşılan "Ulu Mimar"[38] kavramı, Masonlukta tüm evreni / kâinatı bir şekilde yaratan[39] ve esirgeyen[40] anlamında kullanılmaktadır. 1723 yılında yayınlanan Anderson Nizamnamesinin ilk versiyonunda, James Anderson kendine göre Masonluğun tarihsel olarak ortaya çıkışını anlatırken, Tanrı kavram yerine "Great Architect of the Universe" deyimini kullanmıştır. "Tüm Dünyaların Ulu Mimarı"[41] sembolizması, Masonun etik sorumluluğuna gönderme yapmaktadır. Çünkü Masonlukta bir insanın değeri, herhangi bir dinsel görüşe veya bir dogmaya olan bağlılığı ile ölçülecek yerde, entelektüel dürüstlüğü / doğruluğu ile değerlendirilmektedir. Bu nedenle "Ulu Mimar", kişinin insanlığa karşı sorumluluğunu sembolize eder. Masonluk bir din olmadığı gibi, hiçbir dinsel yapı ile rekabet halinde değildir, bununla birlikte duyular-üstü boyut da inkâr edilemez. Dolayısıyla Masonluk, üyelerini etik davranmaya davet ederken, insanlığın varoluş idealine bağlanma ihtiyaçlarını dikkate almalıdır. Masonik gelenekte "Evrenin Ulu Mimarı" kavramı, deney-üstülük ile bir şekilde bağlantı sağladığı için, önemli bir yer tutmaktadır.

Özel olarak *Almanya Eski Özgür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası* örneğinde, anayasasında şu anlayışa yer verilmiştir[42]: "*Masonlar, dünyanın oluşumunda, tüm canlılarda ve insanın manevi bilincinde (şuurunda) bilgece, güçlü ve güzellik dolu olan Tanrısal etkiyi görürler. Bu anlayışa, Tüm Dünyaların Ulu Mimarı sembolü altında saygı gösterirler.*" Masonik anlayışta insan kusurları ile yaşar. Ancak davranışının değiştirilemezliğinin gerekliliğini kesinlikle kabul etmez. Mason için kendisinin mükemmel olmaması anlayışı, düzenleyici bir fonksiyon yüklenen "üst" mertebe ile ilişkilendirilebilir. Buradaki "üst" mertebe, varlık-bilimdeki "üst" ile karıştırılmamalıdır, çünkü Mason nihai hedefe hiçbir zaman ulaşamayacaktır. Her ne kadar Mason kendi taşını yontmak suretiyle hedefe adım adım yaklaşmaya çalışacak olsa da, bu hedefe ulaşması mümkün değildir. İnisiyasyon suretiyle kendisini arındıran Mason için "gerçek", zihinsel olarak yönleneceği bir sembolik noktadan başka bir şey değildir. Eğer Mason gerçeği (daha doğrusu hakikati) bildiğini iddia edebilseydi, bunu açığa vurmaya çalışacağı için, Masonluk bir tür dine indirgenmiş olurdu. Bu nedenle "Evrenin Ulu Mimarı" sembolizması, Masonluğun "üst" anlayışının düzenleyici prensibi olmaktadır.

Masonlukta öncelikli bir yeri olan "Evrenin Ulu Mimarı" sembolizması, her şeyden önce, herhangi bir inanç sisteminin Tanrı anlayışı ile eşdeğer tutulmamalıdır. Aksi halde, Mason, Ulu Mimar kavramına bir Tanrısallık yükleyecek ve her bir inanç sisteminde bu sembolizmadan farklı farklı beklentilere girecektir. Evrenin Ulu Mimarı sembolizmasının

38 Großer Baumeister
39 Schöpfer
40 Erhalter
41 Großer Baumeister aller Welten
42 Sie (die Freimaurer) sehen im Weltenbau, in allem Lebendigen und im sittlichen Bewusstsein des Menschen ein göttlichen Wirken voll Weisheit, Stärke und Schönheit. Dieses alles verehren sie unter dem Sinnbild des Großen Baumeisters aller Welten.

bir düzenleyici prensip olarak anlaşılması, bir "üst" mertebeye olan talebi karşıladığı gibi, "Yüce Varlığın" her yerde bulunması (Natüralizm) anlayışından da uzak durulması gerektiğini göstermektedir. Üstünlük kavramının düzenleyici bir ideal olarak algılanması ve dolayısıyla bir kurgu olarak anlaşılması, üstünlüğün reel gerçeklik olması anlamına gelmemekte, sadece etik davranış biçimi için bir önkoşul yaratmaktadır.[43]

Evrenin Ulu Mimarı sembolizması Masonluğun landmarkları arasındadır.

Çok Tanrılı yapıların Tek Tanrılı yapıya doğru evrilme sürecinde, Tanrıların mistik güçleri kimi kez tek Tanrı'ya atfedilirken, kimi kez Tanrı'nın ölümsüz yardımcıları olan "Melekler" gibi varlıklara atfedilmiştir. Tek Tanrılı yapılardaki melekler, Çok Tanrılı dinlerdeki (ana Tanrı'lardan olma) ikincil Tanrı'ları andırmalarına karşın onlar kadar güçlü değillerdir. Öte yandan Çok Tanrılı dinlerin Panteonlarındaki karmaşık yaşam öyküleri, mistik arka planlar ve destanlar, melekler dünyasında yoktur. Melekler, Tanrı ile insan arasında ölümsüz yaşamlarını Tanrı'ya vakfetmiş ulu varlıklar olup, Tanrısal özellikler yerine yaratılmışlık vasıfları ile tanınırlar. Bu nedenle sadece belirli bir görev ile sınırlanmış mucizevi özellikleri ile insanların sınırlarını zorlayan doğaüstü varlıklar konumundadırlar.

Çok Tanrılı dinlerin neredeyse tümünde, salt "kötü" özellikli bir karaktere rastlanmaz. Tek Tanrılı dinlerde ise, "Şeytan" olarak adlandırılan karakter gibi, tümüyle kötü olan yapılar söz konusudur. Çok Tanrılı dinlerde şeytani özellikler taşıyan karakterler, bizatihi kötülüğün kaynağı olmaktan tek başlarına sorumlu tutulamazlar. Çok Tanrılı dinlerde Tanrıların kendi aralarındaki mücadeleleri çok boyutludur. Karakterlerden birisi salt iyi, diğeri salt kötü olarak sınıflandırılamaz. Her bir karakter ayrı olaylar içerisinde kendi kendilerine değerlendirilmelidir. Bu nedenle Tanrı'lar hem iyi, hem de kötü özelliklere sahip karakterler olarak değerlendirilmişlerdir.

Tek Tanrılı dinlerde ise kötülük, vahşet, acı ve savaşın kaynağı sadece şeytandır. İbrahim ardılı dinlerin tümünde şeytan kavramı vardır. Şeytan aynı zamanda yoldan çıkartıcı, günaha sevk eden ve Tanrı'ya boyun eğmeyen bir karakterdir. Diğer bir deyişle, Çok Tanrılı dinlerdeki karakterlerin aksine şeytan, tümüyle kötü olup hiçbir iyi özelliği yoktur. Bu nedenle insan şeytandan korkmalı ve sakınmalıdır.

Evrenin Ulu Mimarı sembolizması kişisel olarak bende neler canlandırıyor? Esasen benim de tıkandığım noktalar yok değil… Bu nedenle kendime yönelttiğim soruları size de soracağım. Böylelikle kendi derdime sizleri de ortak edebilmeyi düşünüyorum.

Öncelikle Evrenin Ulu Mimarı üzerine kavramsal bir yolculuk ile işe başlayalım.

43 Freimaurer – Wiki. Der große Baumeister aller Welten.

2.2. XX. Yüzyılda bazı Tanrı algıları ve adlandırılmaları

Birçok filozof, din adamı ve aydın; Tanrı'yı tanımlamaya çalışarak birbirlerinden farklı ve hatta birbirleri ile çelişkili sonuçlara varmışlardır. Gerçekten insanoğlu Tanrı'yı kavrayamadığı / kavrayamayacağı için onu tanımlaması mümkün gözükmemektedir. Bunun yerine Tanrı'yı tanımlayarak ilerlemek yerine Tanrı'nın ne olmadığı üzerine yoğunlaşmak yerinde olacaktır.

Çok önemli olan bir nokta da Masonlukta Tanrı kavramının, içinin doldurulmamış olduğudur. Günümüzde teolojik anlayışların yanı sıra, astrofizik, kuantum-mekanik gibi bilim dallarının da bu konuda söyleyecekleri vardır. Temel bilimlerin bugüne kadar ortaya koydukları ve koyacakları hususlara bakarak öngörebiliriz ki, elimizdeki tek hakikat, ona hiçbir zaman ulaşamayacak olacağımızdır.

Günümüz kuantum-fizikçileri ve astro-fizikçileri, Anderson'un 1723 yılında kaleme aldığı "Eski yükümlülükler"inde bahsettiği gibi "dar görüşlü Tanrı-tanımazlar" değillerdir.

Ünlü kuantum-fizikçi ve Nobel ödül sahibi Werner Heisenberg (1901 – 1976), "Bilim bardağından aldığım ilk yudum beni ateizme yöneltmiş olsa da, bardağın dibinde Tanrı'nın beni beklediğini görmüşümdür." demiştir.

Heisenberg'in öğrencisi olan diğer bir atom-fizikçi Hans – Peter Dürr (1929 – 2014) bir konferansında şöyle demektedir[44]:

"*Biz fizikçiler atomun parçalanamaz olduğuna inanılan dönemlerde bile, daima atomdan çok daha küçük parçacıklar aramış ve bulmuşuzdur. Bu parçacık dünyasının keşfedilmesinin, hakikate ulaşmamıza yardım etmeyeceğini artık anlama zamanı gelmiştir. En küçük kabul edilen parçacık bile yüzeysel bir anlayışla "en küçük" adını al*ır, *çünkü* as*lında bilimde ve gündelik yaşamda karşılaştığımız gibi bir malzeme yoktur.*

En küçücük parçacık, bir seviyeden sonra, bilemeyeceğimiz bir şey içinde yok olur. Bunu

44 "Wir Physiker haben immer noch kleinere Teilchen gesucht und entdeckt, viel kleinere noch als das Atom, von dem man lange glaubte, es sei unteilbar. Schließlich mußten wir aber zur Kenntnis nehmen, dieser ganze Teilchenzoo ist nicht die letzte Wirklichkeit. Auch die allerkleinsten Materieteilchen sind nämlich nur vordergründig, denn es gibt letztlich gar keine Materie, also nichts von dem, was wir im Alltag und in der Wissenschaft als stofflich wahrnehmen.
Im Allerkleinsten löst sich das alles auf in etwas, das wir nicht mehr verstehen können und nie verstehen werden: nichts mehr zum Angreifen, daher auch nichts mehr zum Begreifen. Dieses Etwas ist weder zerlegbar noch zusammensetzbar, es ist ein unteilbares Ganzes, daher auch nicht zählbar oder vergleichbar und so etwas kann das menschliche Gehirn nicht mehr denken. Es ist etwas, das irgendwie schwingt. Aber wie sollen wir das verstehen, wenn nichts Stoffliches mehr das ist, das schwingt!? Am ehesten passt noch die Vorstellung einer völlig immateriellen ‚Beziehungsstruktur', also einer Struktur ganz ohne Substanz. Statt ‚Beziehungsstruktur' könnte man auch sagen ‚Liebe', so dass die Beschreibung für die allerletzte Wahrheit schließlich lauten könnte: ‚Alles ist Liebe'. "

elle tutamayız, bu nedenle de idrak edemeyiz. Bu "şey" ne parçalarına ayrılıp analiz edilebilir, ne de bir bütünde toplanabilir. Diğer bir deyişle ayrıştırılamayan bir bütün olduğu için, sayılarla ifade edilemez ve herhangi bir şey ile karşılaştırılamaz, dolayısıyla da insan beyni bu "şey" hakkında düşünüp bunu kavrayamaz. Bu "şey" bir şekilde salınmaktadır. Ancak maddesel bir şey olmadığı için, salınan bu şey'i *nasıl anlamak gerekir? Maddesel olmayan, başka bir ifade ile tözü / maddesi olmayan bir yapıyı, bir "ilişkisel yapı"yı tasavvur etmek gerekmektedir. Ben "ilişkisel yapı" yerine "sevgi" kelimesini kullanmak istiyorum. Bence en son hakikat "her şey sevgidir" cümlesinde toplanmaktadır.*"

Evrende "en küçük" var mıdır? veya Evrende "en büyük" var mıdır? Yukarıda alıntılanan yakın döneme ait iki itiraf, teolojik olarak XV. Yüzyılda Nikolaus von Kues (1401 – 1464) tarafından veciz bir şekilde formüle edilmiştir: "*Tanrı, görünenin görünmeyenidir."*

2.3 Diğer bir Masonik kavram olan **Supreme Being** (En Yüce Varlık) üzerine bazı düşünceler:

a) Masonik bir kavram olarak **Supreme Being**

İngiltere kökenli Büyük Localar, diğer bir deyişle düzenli Masonluğun hatırı sayılır bir bölümü, İngiltere Birleşik Büyük Locasının 1949 yılında yayınladığı ve ardından birkaç defa düzelterek, son şeklini 21 Haziran 1989 tarihinde verdiği, sekiz maddelik "Hür Masonluğun Dış İlişkileri: İngiltere Birleşik Büyük Locasının Diğer Masonik Örgütlerle olan İlişkileri: Tanınma Kuralları"na bağlı olarak faaliyet gösterirler.

Bu kurallardan bir tanesi şöyledir: "*Freemasons under its jurisdiction must believe in a Supreme Being.*" Bu cümleyi, ilgili Büyük Locada çalışan Masonun, "*en yüce bir varlığa inanması*" şeklinde anlamak mümkündür. Yoksa bu cümleyi "bir yüce varlığa inanması" şeklinde mi anlamak gerekir? Masonik camiada bazı obediyanslarda "daha yüksek / ulu varlık"tan bahsedilir. Ancak bu tanım, Ulu Varlıktan daha da yüksek bir şeyin olabileceğini düşündürmektedir.

b) Supreme Being **En Yüce Varlık** mıdır?

Bu soru, daha farklı şekilde de sorulabilirdi:

Supreme Being **Bir Yüce Varlık** mıdır?

Supreme Being **En Yüce bir Varlık** mıdır?

Farklılıklar her ne kadar tercümelerden kaynaklansa da, Supreme Being ile ima edilenin "en yüce varlık" olduğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Burada üzerinde durulması gereken diğer bir kelime "varlık"tır. Bu kelime, bir ruh veya antropomorfik[45] bir yapı, her hâlükârda sınırlandırılmış bir kavram izlenimi vermektedir.

45 İnsan biçiminde.

Avusturya Büyük Locası ritüel komitesi bu sınırlandırılmanın farkına vararak, Avusturya Büyük Locası ritüelinin girişinde Ulu Varlık[46] yerine şöyle yazmıştır[47]: "Biz Masonlar tarafından Tüm Dünyaların *Ulu Mimarı* olarak adlandırılan yaratıcı, biz insanlar için açıklanamaz / bilinemez öz'dür". Bu tanımdaki öz, *varlık* kavramına göre çok daha fazla kapsayıcı, sınırlandırılmamış ve kişisellikten uzaklaştırılmış kalmaktadır.

c) Supreme Being **En Yüce Olan** mıdır?

Supreme Being'in tercümesi, "*Yüce Varlık*" yerine "*Yüce Olan*" şeklinde de anlaşılabilir. Bu anlam, içimize işlemiş bulunan klâsik Tanrı anlayışından daha geniştir. Klâsik anlayışta, özellikle Hıristiyanlıkta, Tanrı şefkatli ama bir o kadar da öfkeli, beyaz bıyıklı bir adamdır. Bu tasvir günümüz anlayışından uzaklaşmakta olduğu için, En Yüce Olan kavramı, Werner Heisenberg ve Hans-Peter Dürr'ün yönlendirmesine yakışmaktadır.

d) *Supreme Being ile **Tanrı*** mı kastedilmektedir?

İngiltere Birleşik Büyük Locası yukarıda bahsedilen 7 Eylül 1949 tarihli deklarasyonunda, kendi bünyesindeki Düzenli Masonlar için şöyle bir beklenti içindedir: *"The first condition of admission into and membership of the Order is a belief in the Supreme Being. This is essential and admits of no compromise."* Dikkat edilirse, her ne demekse, "belief in a Supreme Being" değil "in **THE** Supreme Being" denilmektedir. Supreme Being tanımlanmamakla birlikte, Masonun bu kavrama kayıtsız şartsız inanması, iman etmesi beklenmektedir. Bu Tanrı mıdır? Supreme Being yerine Tanrı yaz*ılmasına cesaret mi edilememiştir?* Supreme Being bir tane midir yoksa bundan farklı biçimlerde çok sayıda mı vardır? Bu sorular hemen akla *şunu g*etirmektedir:

İkna olmuş bir Ateist Mason olabilir mi? Kozmosun bir düzenini kabul eden, örneğin bir Brahman veya k*â*inatın ruhuna inanan bir Budist Mason olabilir mi? *İngiltere* Birleşik Büyük Locanın anlayışına göre, kaos üzerine kurulu bir kainat yapısına inanan bir Kardeş, Mason olmamalıdır.

e) İngilizce wikipedia'nın da Supreme Being konusunda söyleyeceği vardır: "Supreme Being, genel olarak sadece Tanrı olarak algılanmakta ve birçok dine mensup teolog tarafından bu anlamda kullanılmaktadır…

Bununla birlikte söz konusu kavram, Tanrı'nın çok daha karmaşık ve felsefi yorumlarına açıktır. Masonluk gibi birçok kardeşlik örgütü bu kavramı genel anlamıyla kullanmaktadır. Böylelikle üyelerin nasıl bir Tanrısallığa veya ne tür bir sistematiğe inanacakları kararı kendilerine bırakılmaktadır."

Geleneksel Teist dinlere yakın duran Kardeşler için "*En Yüce Varlık*" daha anlamlı iken,

46 höheres Wesen.

47 "die schöpferische, uns Menschen unerforschliche Wesenheit, die wir Freimaurer im Symbol des ‚Großen Baumeisters aller Welten' verehren."

fen bilimlerinin ağırlığı ile dünya görüşlerini belirleyen, hümanist anlayış grubundaki Kardeşlere "*En Yüce Olan*" daha sempatik gelebilmektedir.

Encyclopaedia Britannica grubunca basılmış olan İngilizce Lexikon Mirriam – Webster sözlüğü, Supreme Being kavramına şu kelimeleri eş-anlamlandırmaktadır: Allah, Almighty, Author, Creator, Divinity, Eternal, Everlasting, Father, God, Godhead, Jehovah, Lord, Maker, Providence, deity, Yahweh. Tüm bu kavramların ucu açıktır...

f) Supreme Being öncesi ne vardır?

Buradaki soruda kastedilen, tabiidir ki, teolojik anlamda olmayıp Masonik anlamdaki supreme being'dir.

İlk başlarda, 1723 yılında Anderson'un kaleme aldığı ve günümüzde de (birçok kez değiştirilmiş olmasına rağmen) halen geçerliliğini koruyan "Eski Yükümlülükler" vardı. Bu eski yükümlülükler içlerinde bazı pürüzler ve anlaşılması mümkün olmayan ifadeler de barındırırlar.

Eski Yükümlülüklerin 2. Bölümünün birinci maddesi Tanrı ve din anlayışı hakkında olup, konuyu düzenlemektedir. Bu maddenin 1723 versiyonu şöyledir: "*... Mason, haiz olduğu imtiyaz sebebiyle ahlâk kanununa itaat etmek zorundadır. Eğer Sanat'ı iyi anlıyorsa, hiçbir zaman ne ahmak bir Ateist, ne de dinsiz bir sefih*[48] *olacaktır. Eski çağlarda Masonlar bulundukları memleketin ve milletin nezdinde hangi din geçerli ise, o dinden sorumlu tutulurlardı. Şimdi herkes kişisel kanaatinde serbest bırakılarak, insanları birbirlerinden ayırt edebilecek inançları ve unvanları ne olursa olsun herkesin ittifakla anlaştıkları dine bağlanmaları uygun görülmüştür.*

Bu sayede Masonluk ebediyen birbirlerinden uzak kalmaları mukadder olanlar arasında bir birlik merkezi ve insanlar arasında hakiki dostluğun kurulmasına imkân veren bir vasıta olmaktadır..."

Bu anlatım, günümüzde biraz modası geçmiş gibi gelse de, içinde son derece liberal bir anlayış barındırmaktadır.

1900'ler öncesi ve sonrası, Masonluktaki Tanrı anlayışı birçok defa değişmiş ve din kavramının ağırlığı kimi kez artmış, kimi kez de azalmıştır. Fransa'daki anlayışın dini öğeleri Masonluk dışına taşımasının ardından, İngiliz Birleşik Büyük Locası Fransız Masonluğu ile ilişkilerini kopartmış ve 4 Eylül 1929'da "Büyük Locaları Tanımak İçin Temel İlkeler" isimli sekiz maddelik bir beyanname yayınlamıştır. Böylelikle İngiliz Masonlar ailesince tanınan Büyük Localar "Muntazam"[49], bu ailenin dışında kalanlar da "Gayrimuntazam"[50] olarak adlandırılmışlardır.

---

48 zevke ve eğlenceye aşırı ölçüde düşkün (kimse).

49 regular.

50 irregular.

Tekrar Tanrı konusuna dönecek olursak, Muntazam Büyük Localar ve bu Büyük Locada çalışan Kardeşler için kritik emredici cümle: "*a belief in the G. A. O. T. U (Great Architect of the Universe) and his revealed will.*" şeklindedir.

Buradaki gerek dogmatik tavır, gerekse içerik olarak 200 yıl önce Anderson'un formülasyonuna göre oldukça katı olan tutum rahatsız edicidir. Bu cümlede söz edilen Great Architect of the Universe tamlaması sembolik olarak mı yoksa somut deney-üstü (aşkın) bir yüce varlık olarak mı anlaşılacağı belirgin değildir. Belki de, isteyerek ve bilinçlice böyle yazılmıştır. Daha da vahim olarak, "his revealed will" ile yapılan vurgu, "Great Architect"in, ne tür olursa olsun, kişiselleştirilmiş bir Tanrı olduğu yönündedir.

Bu konuda Anderson 200 yıl önce daha zekice davranarak formülasyonu şu şekilde yapmıştır: "… *Eğer Sanat'ı iyi anlıyorsa, hiçbir zaman ne ahmak bir Ateist, ne de dinsiz bir sefih olacaktır…"* Kardeşlerin de *"kişisel kanaatinde serbest bırakılarak insanları birbirlerinden ayırt edebilecek inançları ve unvanları ne olursa olsun herkesin ittifakla anlaştıkları dine bağlanmaları …"*

Anderson nizamnamesinde kaleme alınan Tanrı anlayışı, Kıta Avrupasının a-sekülerleşmesi (hümanist yapıya kavuşması) ve bunun yanı sıra monist doğu dinlerini kabul eden Asya'da kurulan Büyük Locaların da adım adım muntazam hale gelmesi ile, zaman içinde adım adım esnemiş ve nihayet 21 Haziran 1989 tarihinde İngiltere Birleşik Büyük Locasının, *Hür Masonluğun* Dış İlişkileri: *"*İngiltere Birleşik *Büyük Locasının Diğer Masonik Örgütlerle Olan İlişkileri"* başlıklı yeni bir beyanname yayınlaması ile günümüze kadar evrilmiştir.

Alman asıllı varoluşçu filozof ve teo-sosyalist Paul Tillich (1886 – 1965) XX. Yüzyılın ilâhiyat alanında en değerli eserlerinden biri olarak kabul edilen "*Din Felsefesi"* isimli eserinde, Tanrı'nın varlığını kanıtlamaya çalışmanın, Tanrı'nın yokluğunu savunmakla, diğer bir deyişle ateizm ile eşanlamlı olduğunu savunurken şöyle demektedir: "Tanrı'nın varlığını kabul etmek de, reddetmek kadar ateistçe bir tutumdur. Tanrı, var olmanın ta kendisidir, ayrı bir varlık değildir."

Bu çalışma ile, zihninizde var olan sorulara cevap bulmayı amaçlamadım. Tam tersine, zihninizdeki sorulara yeni sorular eklemeyi hedefledim. Diğer bir deyiş ile zaten var olan dertlerinizi, yeni sorular ve bakış açıları ile arttırabilmeyi hedefledim.

Tanrı algılarının ve bunların adlandırılışlarından hangisinin gerçeği yansıttığı sorusuna geri dönersem, bu soruya sizi etkilemeden, ancak benim çok etkilendiğim çok kısa bir cevap vermek istiyorum: "Tanrı bilir."

Masonluk geniş kitleler için kesinlikle bir "din" olmayacaktır, çünkü bünyesinde barındırdığı içerikler, fazlaca öznel – bireyseldir ve bir dinin (örneğin Katolik veya İslami yapının) geleneksel çerçevesinden çok uzaktır. Masonluğun içinde yeşerdiği Aydınlanma hareketinin temeli, koruyucu ve kollayıcı bir yüksek varlığın (Tanrı), koruyucu elinin insanlığın üzerinde olacağı olgusunu şiddetle reddetmektedir.

Bununla birlikte, Ham Taşını ve bu Ham Taşını yontmayı kendine en onurlu bir görev edinerek, kendi dünya görüşünün merkezinde tutan ve bu şekilde hem kendini, hem de dünyayı iyileştirmeyi bir hedef olarak gören bir Kardeş, kendi anlayışı uyarınca Masonluğu kişisel "din"i olarak anlamak ve yaşamak istemesi halinde, elbette bu düşüncesine saygı duymak gerekir. Hiç şüphesizdir ki, Masonluğun da bu Kardeşe sunacağı bazı şeyler olacaktır…

Hümaniter Masonluk bakış açısına göre, Muhterem Locaları inanç toplulukları yerine dünyevi birliktelikler olarak görmek uygun olur. Bunun yanı sıra Muhterem Locaların ezoterik yapılar olmadıklarını da kabul etmek gerekir. Dolayısıyla Kardeşler toplantılarında, genel olarak dünyevi konuları kapsayan değerleri paylaşacaklardır.

Bizler hiçbir fikri, dinleyip anlamadan, tümüyle reddetmeyiz. Hiçbir fikri de, körü körüne bir dogma olarak kabul etmeyiz. Bunun yerine, konu hakkında yeterli bilgi sahibi olduktan sonra, fikirleri kendi akıl süzgecimizden geçirerek kişisel bir senteze varırız. Tabiatıyla vardığımız sonuç, bilgimiz arttıkça, konuyu tartıştıkça, zaman içinde değişebilir. Evrenin Ulu Mimarı konusunda söylenenleri de bu şekilde irdeleyeceğimize hiçbir şüphe yoktur.

Evrenin Ulu Mimarı deyimi, Teist bir anlayışı yansıtır gibi durmasına rağmen, dini inançları ve inandıkları Yüce Kudret'in isimleri çok farklı olan Masonları, elden geldiğince bir kavram kargaşasına düşmeden, bir isim altında birleştirebilen yararlı, işlevsel ve özgün bir terimdir. Hangi inanç sistemine bağlı olurlarsa olsunlar, tüm Kardeşler bu kavramın altında, inandıkları yaratıcıyı düşünerek birleşebilmektedirler. Vurgulamakta büyük önem vardır ki, kesinlikle bir din olmayan ve kendisini bir din olarak dayatmak iddiasında olmayan Masonluğun, "Evrenin Ulu Mimarı" veya başka bir ad altında kendine özgü bir Tanrısı yoktur. Buna karşın Masonluk, üyelerine Evrenin Ulu Mimarı'na inanmalarını ve bu dünyaya ilişkin görevlerini etik olarak yerine getirmelerini telkin eden bir kuruluştur.

Bu bakış açısına göre Evrenin Ulu Mimarı, tarafsız bir Tanrı'yı temsil etmesi veya etmemesi nedeniyle, her Masonun tamamen kendisine has olan inandığı Yaratıcı'sını **kesinlikle Masonluk** dışında tutmak kaydı ile Masonik camiada birleştirici bir sembol olarak kalmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

1. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Der_große_Baumeister_aller_Welten
2. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Großer_Baumeister_aller_Welten
3. http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRXZyZW5pbl9VbHVfTWltYXIlQzQlQjE

4. Helmut Reinalter. Handbuch der freimaurerischen Grundbegriffe. Studien Verlag, Innsbruck 2002.
5. Eugen Lennhoff und Oskar Posner. Internationales Freimaurer-Lexikon, 1932.
6. http://www.gunceltarih.org/2013/11/politeizmden-monoteizme-seytann-kotucul.html
7. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Traktat:_Rudi_Rabe_-_Über_das_Supreme_Being
8. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Traktat:_Gott_in_der_Freimaurerei
9. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Traktat:_Hans-Hermann_Höhmann_-_Freimaurerei_und_Religion,_ein_schwieriges_Verhältnis%3F
10. https://freimaurer-wiki.de/index.php?title=Traktat:_Freimaurerei_und_Spiritualität_–_nur_ein_Männerstammtisch_mit_Regeln%3F&printable=yes
11. Servet Binbir K. Evrenin Ulu Mimarı. Hürriyet Muhterem Locası, 21.04.2009.
12. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Traktat:_Ist_die_Freimaurerei_eine_Religion%3F
13. http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly9kZS53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvSm9obl9UaGVvcGhpbHVzX0Rlc2FndWxpZXJz
14. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Desaguliers
15. http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRGlu
16. Ali Öziç Kardeş ile 18.04.2019 günkü özel Masonik sohbet.
17. https://freimaurer-wiki.de/index.php/Demiurg
18. Yuval Noah Harari. Homo Deus, Kolektif Kitap, 2. Baskı, 2016.
19. Karen Armstrong. Tanrının Tarihi. Ayraç Kitabevi Yayınları, 2008.
20. Remzi Sanver K. Masonik Sohbet. Evren Muhterem Locası ZOOM toplantısı, 21.05.2020.
21. Yılmaz Yüksel Kardeş ile 01.06.2020 günkü özel Masonik sohbet.

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	LOCA	EBEDİ MAŞRIK'A İNTİKAL TARİHİ
Lazar BENEZRA	HÜMANİTAS	18.07.2021
Fikret DAĞLI	TAŞOCAĞI	24.09.2021
Saffet OKTAY	ÖZVERİ	27.09.2021
Ali Cemil ESEN	KARDEŞLİK	27.09.2021
Rıdvan SİNANOĞLU	SAĞDUYU	05.10.2021
Şükrü Öner GÜRDOĞAN	KOŞUYOLU	10.10.2021
Ahmet Nahit İZGİN	ERGUVAN	11.10.2021
Özer Raşit AYGEN	KÜLTÜR	12.10.2021
Taner BEŞTEK	ADALET	12.10.2021
Ethem ATINÇ	BARIŞ	14.10.2021
Mehmet Fahir ONARAN	SEVGİ	16.10.2021
Ünal URAL	DİKMEN	17.10.2021
Sami KOHEN	HÜRRİYET	18.10.2021
Ahmet SÖNMEZ	DENGE	24.10.2021
Sinan KANTARCI	ÇEŞME	26.10.2021
Erol GÜNERİ	TERAZİ	28.10.2021
Yılmaz KARADENİZ	FAZİLET	31.10.2021
Halil Akil SOMYÜREK	SEVENLER	31.10.2021
Ali Rıza KUTLU	PİRAMİT	02.11.2021
Hakan ERDOĞAN	ERGUVAN	06.11.2021
Eduard Ing. MATSCHNIGG	LİBERTAS	07.11.2021
Ali Ulvi SERDAROĞLU	WISDOM	09.11.2021
Rıza Sadi TORAN	SADAKAT	10.11.2021
Hüsnü ÖNCÜOĞLU	ÜLKÜ	11.11.2021
Mustafa Çetin GÜVENTÜRK	ÇEŞME	14.11.2021
Ahmet Beyhan ÖZBAY	DÜŞÜN	14.11.2021
Tuncay ERTUNÇ	DOĞUŞ	20.11.2021
Cem MAT	SADIK DOSTLAR	25.11.2021
Cevat KOCAMAN	GRANİT	27.11.2021
Güven ZEYREK	EYLEM	28.11.2021
Mithat URAL	ÜLKE	29.11.2021

HİÇBİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

Ebedi Maşrık'a intikal eden Kardeşlerimize Evrenin Ulu Mimarı'ndan sonsuz mağfiret kederli ailelerine ve bütün Kardeşlerimize sabırlar dileriz.

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	LOCA	EBEDİ MAŞRIK'A İNTİKAL TARİHİ
Atilla Talat ALGAN	DİKMEN	30.11.2021
Henri ÇİPRUT	HÜMANİTAS	10.12.2021
Salih Sıtkı SAYIT	EGE	13.12.2021
Fethi ONUR	YÜKSELİŞ	14.12.2021
Vefa ÇETİN	ODAK	14.12.2021
Mehmet Erdoğan ŞUMNU	BİLGİ	16.12.2021
Salih Suat TANIL	İSTANBUL	24.12.2021
Murat SELAMET	BURÇ	25.12.2021
Mehmet Cem AYDIN	ATEŞ	29.12.2021
Ahmet Özden ERTÖZ	OKYANUS	30.12.2021
Tarık SÖNMEZ	GÖNYE	30.12.2021
Mehmet Gürel SÖZEN	ÖRS	06.01.2022
Mehmet Turhan BAĞDAT	BURÇ	08.01.2022
Bensiyon PİNTO	HÜRRİYET	13.01.2022
Reşat Cengiz ÜZEL	NUR	14.01.2022

HİÇBİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

Ebedi Maşrık'a intikal eden Kardeşlerimize Evrenin Ulu Mimarı'ndan sonsuz mağfiret kederli ailelerine ve bütün Kardeşlerimize sabırlar dileriz.

MİMAR SİNAN DERGİSİ YAZI KABULÜ ve YAYIN KURALLARI

Yazının Kabulü
Mimar Sinan Dergisi Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Derneği'nin üç ayda bir yayınlanan akademik nitelikteki yayın organıdır ve 10 Ekim 1966 tarihinden beri yayınlanmaktadır. Dergide, Masonlukla ilgili özgün araştırma, makale ve çeviriler yayınlanır.

Mimar Sinan Dergisi iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, hakemler tarafından değerlendirilen ve yayınlanması uygun görülen, konuya ilişkin yeni bir bilgi, belge veya yeni bir özgün yaklaşım getiren araştırma yazılarına, ikinci bölümde de dergi alanı kapsamındaki konulara ilişkin özgün bir bakış açısıyla ele alınmış yorum makalelerine yer verilmektedir.

Yazarlar, makalenin özgün bir yazı olduğunu, daha önce herhangi bir yerde yayınlanmadığını ve makalenin değerlendirme süreci içerisinde başka bir yerde yayınlanmayacağını kabul etmelidirler.

Yazılardaki bilgilerin ve kaynakların doğruluğundan tümüyle yazarlar sorumludur. Dergide yayınlanan yazılar, yazarların şahsi görüşlerini ifade eder ve sorumluluğu tamamen kendilerine aittir. Bu yazıların Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın veya başka bir Masonik biriminin resmi görüşlerini veya fikirlerini temsil ettiği iddia edilemez.

Yayın Kuralları
Hakemli bölüm için gönderilen yazılar 15 A4 (daktilo/12 pt bilgisayar çıktısı) sayfasını, kişisel yorum makaleleri ise 10 (daktilo/12 pt bilgisayar çıktısı) sayfasını aşmamalıdır. Araştırma yazılarının ve makalelerin 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti adı ile kurulmuş olan Türk Dil Kurumu yazım kurallarına uygunluğu şart olup, imlâda bu kurallara uyulacaktır. Bir sözcüğün yazımında tereddüt olduğu takdirde yukarıda anılan Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu Ömer Asım Aksoy'un Ana Yazım Kılavuzu'na bakılacaktır. (Son baskısı Epsilon Yayınları tarafından basılmıştır.) Kısaltmalarda da yukarıda anılan kitaptaki kısaltmalar kullanılmalıdır. Mimar Sinan dergisindeki yazılarda (tarihi belgelerin transkripsiyonu veya alıntılanması dışında), "Masonik kısaltma" kullanılmamaktadır.

Yazılar elektronik ortamda verilmeli, yazar/yazarların iletişim bilgileri belirtilmeli, konferans üslubunda olmamalıdır. Özgün araştırmaların dayandırıldığı atıflar, kaynaklar ve belgelerden alıntılar sarih bir biçimde, dip not veya son not olarak belirtilmelidir.

Hangi kaynaktan yararlanılmışsa o kaynak referans verilmeli; yararlanılan kaynağın kaynak gösterdiği, yazarın görmediği referanslar dipnot olarak verilmemelidir. Yazarın yararlandığı kaynaktaki görüşler ile kendi görüşleri birbirinin içine katılmamalı, yararlanılan kaynaktaki analiz, yargı ve sonuç cümleleri "tırnak içinde" uygun atıfla verilmeli, olası bir intihal sorununa yol açılmamalıdır. Yabancı bir kaynaktan alınma bir yazının veya kitabın bütününü veya bir kısmını çevirip yayınlamak izne tabidir. İzinsiz yayının, telif anlaşmazlıkları doğuracağı unutulmamalıdır.

Kullanılan görsel malzemenin (fotoğraf, resim, çizim, vb.) telif hakkı alınmış olmalı veya telif hakkı bulunmayan malzemeden seçilmelidir. İnternetten indirilen veya bir kaynaktan taranan görsel malzemenin telif hakları izni alınmadan kullanılmasının telif anlaşmazlıkları doğuracağı da dikkate alınmalıdır.

Makalenin ilk sayfasında makalenin, yazarının ve varsa çevirmeninin adı yer almalıdır. Ayrıca yazının Türkçe ve mümkünse İngilizce kısa bir özeti (özet – abstract) ile yazı başlığının İngilizcesi bulunmalı ve faydalanılan kaynaklar belirtilmelidir. İnternet'ten alınan kaynakların doğruluğu mutlaka tahkik edilmelidir.

Yazıda resim veya şekil kullanılmışsa; bunlar yazının içindeki yerine konulduğu gibi, ayrı birer dosya olarak da verilmeli, resimler basılabilecek kalitede (en az 300 dpi) olmalıdır.

Çeviri yazılarda; yazarın ve çevirmenin adı ile birlikte orijinal yazının nerede ve hangi tarihte yayınlandığı belirtilmeli ve orijinal yazı da birlikte gönderilmelidir. Ayrıca müellifin onayı alınmış olmalı ve çeviri yazının telif hakkı sorun olmamalıdır.

Gönderilen yazılar Yayın Kurulunun onayından geçtikten sonra yayınlanır. Yayınlanmayan yazılar için geleneğimiz uyarınca herhangi bir gerekçe gösterilmez. Yayın Kurulu gerekli gördüğü durumlarda metinde editoryal düzeltmeler yapabilir. Gönderilen veya yayınlanan yazılar için herhangi bir ücret ödenmez, yazı yayınlandığı takdirde bütün telif hakları Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Derneği'nin olur.

Yazarlar yazılarını, Yayın Kuruluna teslim ettiklerinde bu şartları kabul etmiş sayılırlar. **Yazılarınızı, her türlü istek, soru, şikayet ve önerilerinizi aşağıdaki yazışma ya da e-posta adresine gönderebilirsiniz.**

YAZIŞMA ADRESİ:

MİMAR SİNAN DERGİSİ YAYIN KURULU

Nuru Ziya Sokak, No. 9, Kat 2 34420 Beyoğlu – İstanbul

e-posta : mimarsinandergisi@gmail.com

MİMAR SİNAN

The Quarterly Journal of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons

ISSN 1301- 2762

CONTENTS

7 Message from the Grand Master ..... Rint AKYÜZ
9 Was It a Coincidence That Speculative FM Developed in England II ..... Ufuk EGE
31 Establishing a Temple from a Building ..... Yavuz Selim AĞAOĞLU
40 Grand Master at Troubled Times Mehmet Ali (Baba) and Hakkı Şinasi (Pasha) ..... Kağan KALE
48 By Whom the Templar Knights were Influenced Most in the Middle East? ..... A. Bilgin TURNALI
55 Occultism and Freemasonry in the West and Modern Western Esotericism ..... A. Oktay GÜNDOĞDU
65 Great Architect of the Universe ..... Gökhan UZGÖREN
96 Obituaries ..... MİMAR SİNAN
98 Article Submission Rules ..... MİMAR SİNAN

Address : Nuru Ziya Sokak No.9, Beyoğlu/İSTANBUL - TURKEY

YEAR : 2022 NO : 187